КАФАНОЛОШКИ АСТАЛ

Издавачи
Прометеј, Нови Сад
Универзитет у Нишу – Машински факултет

За издаваче
Зоран Колунџија
Властимир Николић

Уредник
Зоран Колунџија

Предговор
Др Иван Маркешић,
редовни професор на Хрватским студијама Свеучилишта у Загребу,
научни саветник Института друштвених знаности Иво Пилар у Загребу

Поговор
Др Ђокица Јовановић,
ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду

Рецензенти
Др Ђокица Јовановић,
Др Драган Тодоровић,

Дизајн корица и
припрема за штампу
ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

Штампа

ISBN 978-86-515-0921-9
ISBN 978-86-6055-049-3

Тираж

На корици

Драгољуб Б. Ђорђевић

КАФАНОЛОШКИ АСТАЛ

ПРИЛОЗИ СОЦИОЛОШКОЈ КАФАНОЛОГИЈИ

Нови Сад
Ниш
2014.

Сл. 1 – Пламене зоре

Репродукције скулптура од метала БРАНИСЛАВА ТРИФУНОВИЋА
(Рођен 1956. г. у Брњцу, у учитељској породици. Основно и гимназијско образовање стекао у Лозници. Завршио Медицински факултет – потом и специјализацију из гинекологије и акушерства – на Универзитету у Београду. Живи у Лозници и ради као специјалиста гинекологије и акушерства у тамошњој Општој болници.
Истим редоследом похађао и кафанске школе, од провинцијских до велеградских и назад.
Из хобија израђивао намештај од дрвета, а од 2008. занима се скулптуром од метала.
Излагао у Лозници, Шапцу, Београду и Зајечару.)

Слика на корици
„Кафански ансамбл“ – Словенија
(снимио на изложби Немања Чабрић)

Припремљено у оквиру пројекта *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије* (179013), који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР (Иван Маркешић)
Што је кафана и зашто толико приче о њој?

УВОД
На, испод, поред и около кафанског стола – покушај дијагнозе локалног друштва

Абер
А да ми вратимо кафану?
Аљоша
Амбијенталац
Анегдоте
Архитекта
Астал
Биговић
Боксер
Брехт
Вене
Веселници
Габо
Гарави сокак
Геронтолошки центар
Глумац
Граматика
Грејана
Гробље
Гугутан
Дангуба
Дионис
Докторат
Драги Буре
Другари
Дуња

Дуњевача
Ђоле
Ђорђевић
Екмек
Економисти
Естрадизација
Живот грчки
Жиле
„За Љиљану“
Засавица
Зглађос
„?“
Ибарска
Иншалах
Историја
Јаша
Јеврем
Јужњачко
Катранџија
Кафанопазитељ
Кафанопазитељка
„Кафански лук“
Крв
Куртијаде
Кучићи
Лекари
Лепотица
Љубав
Љубица
Љубомора
Милена
Молотовљев коктел
Мртав капитал
Мрчајевци
Муфтија
„Народна драма“
Научница

Нишки лексикон
Њихов
Њихова
Огњеновица
Огњишта
Оговарање
Олуја
Песма
Пијáнице
„Плумби“
Полицајчење
Попов
Попови
Психотерапеут
Раичковић
Ракијада
Регент
Редовна пијаница
Реконструкција
Ректор
„Риков кафе“
Свете краве
Северњаци
„Слободни ум“
Споменик
Тал
Тегла – вино
Тегла – вотка
Тенк
„Тито“
Торбица
Трезвењакиња
Ћерда
Ћеф
Ћулибрк
Универзитет
Утисак

Учешће и разлике
Фрајлице
Фудбал
Хероина
Холестерол
„хоМтел“
Христос
Цик зоре
Црни Облак
Црнчевић
Цртеж
Чанак
Челебон
Читач
Чича
Џојсова домовина
Џорџовци
Шваба
Шест банке
„Шест каплара“
Шпарање

ТОК КАФАНОЛОШКЕ ИСТОРИЈЕ

ПОГОВОР (Ђокица Јовановић)
Кафански пенџер застакљен социолошким оканцима

ЛИТЕРАТУРА
ИМЕНСКИ РЕГИСТАР
О ПИСЦУ
Tavernological table
Contents

Дане Стојиљковић

СВЕТЛОСТ У МРАКУ САКРИВЕНА

Јаши Гробарову, песнику и боему

Јашо,
Ко је рекао
Живели, живели…
Само да смо знали
Време би зауставили
На обзорју неба
И земље
Исписали.
Можда и нисмо
Живели
А превише смо
У инат читавом свету
Вина пили
И бесмртност попили.

Јашо,
Ко је рекао
Живели
Живели…
Мртви никада
Нећемо бити
Само ћемо дан
У ноћ претворити
И за будуће време
Светлост у мраку
Оставити.

БРАНКИЦИ: КОЈА ЗНА ЗАШТО!

Што їушнеш и буШнеш,
Шој ће Ши осШане.

Не замињуј кафану,
їаре не жали, душу разїали.

Старонишлијске изреке

Сл. 2 – Лептирић (у стомаку)

Предговор

Сл. 3 – Добре вибрације

ШТО ЈЕ КАФАНА И ЗАШТО ТОЛИКО ПРИЧЕ О ЊОЈ?

Књига *Кафанолошки астал* Драгољуба Б. Ђорђевића, познатога и признатог социолога религије, ромолога и кафанолога – не само у Србији него и изван ње – нуди радозналим уживатељима свакодневнога живота обиље *непознатог* о *познатом*, а то значи нуди им као на пладњу како Ђорђевићево тако и знање других особа најразличитијих знанствених и стручних профила о непознатим чињеницама које се односе на свима нама тако познати јавни простор – на *кафану*. А, ријеч је – у томе се слажу модерни истраживачи ритма свакодневља – о веома важној вишестољетној друштвеној институцији, националној и културној, и то не само у Србији и државама у њезину окружењу него и у Европи у цјелини.

Да не буде забуне, пред нама је књига у којој Ђорђевић у лексиконскоме, односно енциклопедичком стилу азбучним редослиједом износи као *мезу на тацни* најновију истину не само о кафани као мјесту у које људи свраћају и у којем одређено вријеме (дуље или краће) бораве него и о њезиним актерима (јавним властима, струковним удружењима, власницима, конобарима и гостима), а то значи о друштвеним струјањима, о култури (пре)хране и опхођења, политичким, националним и понекад о црквеним збивањима. Заправо, пред нама је књига о јавноме простору – свеједно у чијем власништву он био (државном или приватном) –без којег овоземаљски живот највећим дијелом пунољетних како обичних тако и оних „важнијих“ особа не би било могуће замислити, али и без чијег познавања није могуће добити потпуницу слику ни о повијести једнога краја, али ни о повијести државаних режимâ који суодређују живот ове многима тако драге и важне институције.

Тако је све описано у овој књизи – а тога има јако пуно –професор Ђорђевић ставио управо на *кафански астал*,

дакле на астал прекривен култним црвено-бијелим карираним столњаком, украшен дрвеним рамом с новинама и чокањчићима пуних фине ракије које је, како нетко рече, све теже наћи, „а управо су то делови иконографије који кафану чине српском традицијом“. Као врсни познаватељ дневнога живота обичних, али и људи из високих и (нај)нижих, рубних друштвених слојева, Ђорђевић у наслову ове књиге кафанскиастал преиначује у кафанолошки, дакле у астал на којему ће он, али и сви други који се желе знанствено бавити феноменом кафане и живота у и око ње, пронаћи исјечке из живота свеколике непоновљиве србијанске свакодневне друштвене збиље.

А како тоЂорђевић ради?

Већ у Уводу Ђорђевић сасвим јасно каже да текстови у овој књизи представљају „критичкисоциолошко-кафанолошки коментар журналистичких написа о кафани и дешавањима око ње“ објављених у двогодишњем раздобљу, од 1. сијечња 2012. до 31. просинца 2013. у србијанским како дневним листовима: Политици и њезиним додатцима: „Култура, уметност, наука“, „ТВ ревија“, „Магазин“, „Потрошач“, „Здравље“, „Путовања“, „Моја кућа“, потом у нишким „*Народним новинама*“, тако и у тједницима „Нин“ и „Недељник“ који је у међувремену почео излазити умјесто „Пресса“.

Без имало околишавања, онако поносно, како он то само зна, Ђорђевић наводи да је његова накана утемељити посебну социолошку дисциплину – **кафанологију,** чији ће предмет истраживања бити кафана и живот у њој и око ње, односно чији ће циљ бити знанственим методама истраживати друштвено значење кафане као изграниченога простора јавности, амбијента за (ис)казивање властитога, али и слушање, разумијевање, прихваћање, одбијање, те даљње традирање актуалнога мишљења, а то значи да ће се будући свеучилишни колегиј под именом **кафанологија** бавити истраживањем простора који својим власником, вањским и унутарњим изгледом, садржајем понуде и начином пружања услуга, његовим послужитељима, те статусним позицијама његових посјетитеља одражава не

само социјалну структуру дотичнога друштва негои културу (јела и пића, опхођења, глазбе, игара, градње) једне локалне (националне) заједнице, али истодобно и друштвену позицију самога објекта чији рад регулира и надзире држава.

Кафанологија као знанствена свеучилишна дисциплина. Јел' то могуће?

Наравно, након свих до сада објављених Ђорђевићевих текстова о друштвеноме значењу кафане у србијанскоме друштву, сасвим логичним се чини питање: је ли коначно сазрело вријеме за утемељење нове свеучилишне социолошке дисциплине под називом **кафанологија**, знаности о друштвеноме значењу и улози кафане као јавнога друштвеног простора?

Многи од вас који будете читали овај предговор и ову књигу рећићете да је то готово па немогуће. Односно, сматратићете да би то била деградација и знаности и свеучилишта. Мишљења сам, међутим, да је кафанологија не само могућ, него пријекопотребан свеучилишни колегиј, и то не само у Србији. Овај предговор треба послужит и у сврху образложења и потпоре остварењу споменуте Ђорђевићеве замисли.

Како у социологији нема друштвенога подручја које се не може или не би смјело обрађивати са социолошкога мотришта, тако ни Ђорђевићева накана и вишегодишња настојања да се то учини са знанственим истраживањем кафане као вишестољетне друштвене институције, не битребала и не би смјела бити за подсмјехивање. Јер, она нуди нови приступ једној врсти угоститељскогаобјекта – *кафани* – чије су физичко постојање, вањштина и интеријер, власници и особље, јела, пића и прибор, и све оно што се у њој и око ње догађало и догађа, као и сви актери који својим дјеловањем доприносе да кафана буде кафана и ништа више, у битноме (су)одређивали једно вријеме, повијест једнога краја, међусобне односе људи тога краја, њихове односе с дошљацима (странцима) и дошљака (странаца) међусобно, као и односе појединца према обитељи, браку, родбини, познаницима, религији, новцу, држави, нацији, шпорту итд. Ато, даље, значи

да своје примјерено мјесто укафанологији налазе и друге посебне социолошке поддисциплине: социологија обитељи, социологија религије, социологија морала, економска социологија, социологија свакодневногаживота/доколице, социологија тијела (лица и косе), социологија здравља, старења, болести и смрти, потом социологија хране, социологија коцкања итд.). Јер, кроз кафану гледамо људе и крај у којем се они налазе, али и људе који у тај јавни простор свраћају, гледамо јавност једнога друштва.

Да већ споменути колегиј не носи име *Кафанологија*, него нпр. *Социологија угоститељских објеката* или пак Социологија хране и пића, он би већ био на некоме факултету прихваћен барем као изборни. Да се тако не зове, не би засигурно било потребно толико напора професора Ђорђевића и његових колега, толико њихових написаних и објављених текстова и књига, да би се надлежне свеучилишне власти у Републици Србији увјерило да колегиј именом *Кафанологија* није тек тамо нека „кафанска прича“ маторих и укафанама остарјелихп рофесора, или пак доконих и незапослених свеучилишних зановијетала, него колегиј који јамчи да ће се у оквирима постојеће друштвене збиље у наставноме једносеместарском циклусу истраживати и социолошки минуциозно анализирати не само улога и значење кафане (као непријепорно важне друштвене институције у ранијим, али и данашњему србијанском друштву) него повијест србијанскога друштва, његова култура и културни обрасци, улога јавних власти (државних, покрајинскихи општинских) у одређивању оквирâ дјеловања угоститељских објеката (а тиме и кафане) – раније и данас, итд. А то значи да ће се социолошкикритички анализирати на који начин и како јавне власти доносе правилнике који прописују начине рада угоститељских објеката као и посљедице које сви ти прописи имају на дјеловање угоститељских објеката, па тиме и на рад кафане. А то, дакле, значи да ће се у оквиру колегија Кафанологија вршити истраживање и анализа настанка и улоге струковних угоститељских (кафанских) удружења, као што су нпр. *Удружење угоститеља Србије* или

Удружење сомелијера Војводине (УСВ), *Удружење угоститељских и туристичких посленика Ниш*, итд.

Но, оно што је најважније, овај колегиј омогућит ће истраживање и социолошку анализу живота који се одвија у и око кафане, а то значи да ће у своме истраживању посебну позорност посвећивати не само кафани као грађевинском објекту, њезиним власницима и особљу, те интеријеру и опремљености, него гостима без којих и не би било кафана ни других угоститељских објеката. О томе је Ђорђевић до сада објавио неколико запажених радова, међу којима: а) тематску цјелину „Кафанологија: социологија једног културног облика“ (*Теме*, 34[3]:815–1022, 2010); б) монографију „Казуј, крчмо Џеримо: периферијска кафана и около ње“ (2011, друго издање 2012) те в) антологију текстова „Кафанологија“ (2012) .

Пошто се говори о друштвеном значењу кафане и сличних јавних простора, нова социолошка дисциплина **кафанологија** требала би као основицу свога истраживања узети у обзир понајприје актере кафане: власнике, јавну власт (државу, полицију), конобаре(рице) и темељем тога анализирати друштвеност на три разине: 1) *Нормирану друштвеност*; 2) *Формалну и организирану друштвеност* и 3) *Неформалну друштвеност*.[1]

1. *Нормиран адрештвеност* – њу одређује постојећа србијанска јавнавласт: градска, општинска, покрајинска, државна, која својим правним актима регулира рад постојећих угоститељских објеката, одређује њихов унутарњи садржај као и садржај понуде. Између осталога, јавна власт врши раздиобу угоститељских објеката, па тако имамо кафане, крчме, кафе-барове, гостионице, преноћишта, итд., а што све чини основу за одређивање порезне стопе, потом дуљине раднога времена, али и правила за поштивање јавнога реда и мира. Према

[1] Не желећи откривати „топлу воду“, овдје ћу се у анализи „разина друштвености“ послужити књигом моје колегице др Инес Саботич „Старе загребачке каване и крчме, Скраја 19. и почетка 20. стољећа“, с француског превела Весна Лисичић, АГМ, Загреб 2007, 233 стр. (Библиотека Повјеснице)

Правилнику о условима и начину обављања угоститељске делатности, начину пружања угоститељских услуга, разврставању угоститељских објеката и минимално техничким условима за уређење и опремање угоститељских објеката („Службени гласник РС“, бр. 48/2012)[2] у чланку 14. наводе се сљедеће врсте угоститељских објеката за исхрану и пиће у Србији: „Ресторан, кафана, бар, објекат брзе хране, покретни објекат и други објекти (гостионица, крчма, коноба, механа, национална кућа, чарда, ресторан домаће кухиње, таверна, кафетерија, пицерија, печењара, грил, ћевабџиница, рибљи грил, пилећи грил, роштиљница, пивница, кафе-посластичарница, палачинкарница, кафе, чајџиница, бифе, бистро, биртија, аперитив бар, кафе бар, коктел бар, сендвич бар, салат бар, експресо бар, снек-бар, ноћни бар, диско-бар, дансинг бар, кабаре бар и др.).“

Како нас овдје интересира кафана и све што се око(ло) ње и у њој догађа, ево дефиниције коју у 16. чланку гореспоменутога правилника даје држава Србија: „Кафана (гостионица, крчма, коноба, механа, чарда, таверна и сл.) је угоститељски објекат у којем се припремају и услужују пића, напици, претежно једноставна јела (све врсте доручака, сухомеснати производи, кувана јела, специјалитети од меса) и једноставне посластице.“ За наш случај вриједи сљедећа одредница: кафану дакле чине – гостионица, крчма, коноба, механа, чарда, таверна.

Колико су оне важне као друштвене институције, институције (не)приватности, јавности, боље речено: институције политичке јавности, односно јавнога мнијења, најбоље показују великани социолошке мисли,

---

[2] *Правилник о условима и начину обављања угоститељске делатности, начину пружања угоститељских услуга, разврставању угоститељских објеката и минимално техничким условима за уређење и опремање угоститељских објеката* („Сл. гласник РС“, бр. 48/2012), у: http://www.beograd.rs/download.php/documents/NOVI%20PRAVILNIK%20MTU.pdf, приступљено 29.08.2013.

међу којима посебно **Jürgen Habermas** – својом ***теоријом јавности*** у свјетски познатом раду *Структурна промјена јавности* (Strukturwandel der Öffentlichkeit) (1962), затим њему супротстављени **Niklas Luhmann** –***теоријом система*** (Systemtheorie), односно ***теоријом зрцала и конструиране јавности***, те **Elisabeth Noelle-Neumann** – својом ***спиралом шутње*** (Schweigespirale) – ***теоријом масовне комуникације***.

2. ***Формална и организирана друштвеност*** – њу чини угоститељска струка и њезине удруге (нпр. *Удружење угоститеља Београд*). У овој књизи Ђорђевић не говори толико о угоститељској, колико о некој другој формалној и организираној друштвености која своју лепршавост има захвалити једним великим дијелом управо угоститељским објектима – кафанама. Ријеч је о сталешким удружењима: *Удружењу књижевника Србије, Удружењу књижевних преводилаца Србије, Удружењу средње генерације „Галеб“*, те*Удружењу кафанолога* (и то пробраних имена) о чему Ђорђевић говори с посебним поносом. Јер, управо су чланови тих удружења, односно чланови тих значајних србијанских друштвених институција допринијели веома много да су кафане шездесетих и седамдесетих година биле и остале огледало ондашњега друштва. Оне су кроз исказе књижевника, умјетника, новинара, обртника зрцалиле јавно мишљење народа, нације. Не треба чудити да су многи тајни и јавни агенти своју каријеру стварали и изграђивали управо у кафанама. Политичари су преко њих добивали слику о себи и својим поступцима, оне су биле дамар тренутнога друштвеног живота.

3. ***Неформална друштвеност*** – њу чине гости. Гости у кафани показују свој идентитет како урбани/рурални, тако и културни, национални и религијски. Њоме се исказује и потврђује идентитет не само кафане у којој се гости налазе него и окружења у којему живе, односно

из којег долазе. Гости, заправо, дефинирају идентитет кафане. Улазак у неки угоститељски објект је слободан, јаван, али сватко, улазећи у њега препознаје тко би ту могао свраћати и које би се услуге у њему могле добити. Није неважно кад се у неки објект свраћа: ујутро, послијеподне или навечер и тко у њега свраћа (млади, средњовјечни, пензионери, политичари, богати или сиромашни).

Потребно је рећи да је овај тип друштвености за Ђорђевића као социолога и најважнији. И томе типу друштвености посвећена је цијела књига. Читајући је, сватко ће се увјерити да се у свим натукницама говори о унутарњем идентитету кафане као и о идентитетима који се посредством ње стварају, чувају и посредују, те о гостима, о јавности, о друштвености. У опису тих идентитета Ђорђевић је ненадмашан, и то почевши од прве натукнице (*Абер*) па до задње (*Шпарање*).

Анализирајући све три разине друштвености кафане, сазнат ћемо веома много о односу државе не само према приватноме власништву него и према томе тко може уопће бити власник кафане, тко у њој може радити, те, што је посебно важно, у којем временском периоду неки кафански објект може (смије) радити, какав је однос јавне (полицијске) власти према чувању јавнога реда и мира, посебно кад је ријеч о ноћним гостовањима пјевач(иц)а и пјевачких скупина, затим какав је однос власника „реномираних“ ресторана према власницима кафана, посебно оних приградских у којима је и појава санитарних инспекција била „догађај“, а не „правило“.

Ако је све то тако, био бих слободан драгоме кафанскоме другару и пријатељу понудити и приједлог *syllabus*а за колегиј Кафанологије, који допушта промјене појединачних тема:

1. Духовна и повијесна ситуација времена настанка кафане као издвојенога јавног простора;
2. Улога и значење кафане у оквиру духовне повијести Европе и Србије;

3. Кафана као мјесто отворене, јавне комуникације, мјесто стварања, промовирања и ширења јавнога(политичкога) мишљења;
4. Улога јавне власти у организирању рада угоститељских објеката – кафана као објект *нормиране друштвености*;
5. Струковна угоститељска удружења и кафане: *формална и организирана друштвеност*;
6. Идентитет кафане – гости као субјект *неформалне друштвености*. Кафана као мјесто читања тисканих медија, гледања телевизије (шпортских такмичења), сурфања по интернету;
7. Значење и допринос кафане као јавнога простора демократизацији савременог друштва;
8. Јавност у *теорији комуникативнога* дјеловања Jürgena Habermasa – Структурна промјена јавности;
9. Јавност у *теорији система* Niklasa Luhmanna: *Теорија зрцала и структурирана јавност*;
10. Спирала шутње – *теорија масовне комуникације* Elisabethe Noelle-Neumann;
11. Масовни медији и јавност у савременој социолошкој теорији;
12. Значење кафане у књижевним, умјетничким, филозофским струјањима, у новинарству, у промовирању слободарских идеја у књижевности, умјетности, политици и друштву;
13. Кафанекаомјестодруштвенога, политичког, културног, националногивјерскогсегментирања; кафанеи (српска) политичкаемиграција (повијесно-географски) приказ;
14. Кафана као мјесто стварања националног идентитета: социјално-филозофска перспектива; и
15. Забава и слободно вријеме – игре (шах, билијар), клађење, томбола, коцкање, пјеваљке/пјевачи.

Попис испитне (обвезне и препоручене) литературе за овај колегиј може се урадити према литератури којом су се користили аутори чланака у књизи *Кафанологија* (Београд, Службени гласник, 2012) коју је приредио проф. Ђорђевић.

И што рећи на крају?

Као и велики њемачки књижевник Hermann Kesten, који – проживјевши велики дио живота у кафани коју је држао чекаоницом поезије – који рече да „велики дио живота своје мјесто има у кафани: од љубави до смрти, од игре до посла“, тако и проф. Ђорђевић сам за себе каже да је *трећину живота посветио фамилији,трећину социологији и трећину крчми.* Суочен сада у мало *одмаклој младости*, у каквој се и сâм налазим, с посљедицама већ назубљенога зуба времена и мало лагоднијега кафанског живота шаље поруке млађој-генерацији да има на уму чињеницу да инкасатор времена не заборавља доћи по своје и да готово никада не касни. А када дође, он своје услуге не наплаћује новцем него здрављем, па аутор пунживотних искустава, каже: *Сада се, у овим годинама, може рећи и оно што би раније било неприкладно. Рекнем ли да сам претеривао кафанчећи, ама баш немао мере, у пићу (и цигаретама), био кафански и батлија и уклетник, и накачио многу бољку, која ми подмукло исисава животни сок, ништа друго не чиним но што искам алиби за одлуку да станем и престанем. Да искушам, да ли се може бити кафанолог без пијалака и дуванско дима, а да се не стоји постранце. Лака посла, да не чујем негде из прикрајка милозвучни глас Моме Капора: „Завршавај то, човече, идемо на пиће!“*

Ех, управо сам га чекао овдје с питањем: зашто није могуће бити добар кафанолог „без пијалака и дуванског дима“? Односно, зашто би кафанолог који није пијанац и који не пуши морао самим тим стајати „постранце“? О овоме сам се с проф. Ђорђевићем већ дописивао и посебно се осврнуо на садржај натукнице **Редовнапијаница**. Написаосам му да се не бих сложио са садржајем који се налази испод наслова „редовна пијаница“. Нису, наиме, пијанице само у кафани.То се може бити и без ње – приватно, у властитој кући. Знам их јако доста. Многе су и женске међу њима. Но, овдје је ријеч о времену проведеном у кафани. Ја сам, нпр. био и остао редовити посјетитељ кафана „разних боја“, и могао бих се кандидирати за једно од највиших кафанских звања, али нисам

пијанац, већ уживатељ окрјепљујуће-омамљујућих напитака уз обвезно дружење с другима, и то на свим гореспоменутим разинама друштвености.

Међутим, кад је већ о томе ријеч, био бих слободан овдје предложити увјете за избор у кафанска звања темељем истраживања/знанствене провјере везаности појединца за институцију кафане, као што је то код црквености, тј. везаности појединца за цркву/вјерску заједницу, јер су и једна и друга институција такве да људи имају различит однос према њима. Дакле, кафанска звања требало би давати темељем ригорозно проведеног поступка, односно истраживања.

Ево примјера како би требало изгледати барем једно питање у (анкетном) истраживању. Оно би гласило:

Ако изузмемо Ваша обвезна судјеловања на свадбама, крсним славама, крститкама, кризмама, погребним дућама, како често у посљедње вријеме одлазите у кафану?

ОДГОВОРИ:

- Никада, практички никада
- Рјеђе од једном на годину
- Једном на годину
- Само за вјерске/државне благдане
- Једном мјесечно
- Једном тједно
- Више од једном тједно
- „Данонећно“сам у њој – до у *цик зоре*

Слиједом резултата овога емпиријског истраживања било би могуће (из)вршити изборе у **кафанска звања**, разликујући при томе 1) ***кафанологе*** – социологе, знанствене истраживаче, који и бораве и не бораве у кафанама, који могу, али не морају бити пијанци и пушачи, али који се у својим истраживачким радовима баве кафанама, њиховим гостима и удружењима, те јавним властима, 2) ***кафанце*** –који редовито бораве у кафанама, али не морају бити пијанци и пушачи, и 3) ***пијанце*** који

се редовито опијају, могу али не морају то чинити у кафани. А то заправо значи да у једој особи може бити све троје: да је кафанолог и кафанац и пијанац, да је кафанац и кафанолог и пијанац, односно да је пијанац и кафанолог и кафанац.

- ***Кафанац емеритус*** – који након свих до тада завршених избора у звање – али овај пут с пензијом – наставља *трајно* боравити у кафани. Томе послу кафанци емиритуси се могу у цијелости посветити јер код куће о њих нитко не очекује да обављају брачне дужности. Међутим, њима то вријеме добро дође за присјећање на „стара времена“ у којима су савјесно извршавали све како брачне тако и изванбрачне обвезе.
- ***Редовити кафанац*** – који је у кафани од (послије)подне до фајронта. Он се још понекад (по)хвали да извршава брачне дужности, но ријетки у то вјерују. Међутим, он воли и зна причати о изванбрачним потхватима у којима је он главни актер. А све да би се (по)мислило да је и он један од још увијек марљивих „орача и обрађивача туђих (женских) поља“. Дакле, код њих је све у стилу „чула-казала“.
- ***Изванредни кафанац*** – који је у кафани од 18.00 до 24.00 сата. Он не прича пуно о извршавању својих брачних дужности. Он их, истина, ако мисли још коју годину (про)живјети у браку без брачнога трокута, мора чинити, иначе не би добио дозволу за понеки излазак у кафану, а могао би кад се врати дома наћи или празан кревет (жена ганапустила и отишла другоме) или пун кревет (жена га усрећила с помоћником у извршавању брачних обвеза) .Стога сваки његов долазак и боравак у кафани треба проматрати као изванредни догађај, као *случај*. Међутим, њему се вјерује када прича не толико о брачним колико о изванбрачним (љубавничким) потхватима. Он је онај истински, прави рудар. Непрестано истражује трајање сваке људске (па тако има брачне) потенције.

- ***Доцент кафанац*** – онај који уз дозволу брачне дружице долази у кафану на одређено вријеме и то од 20.00 до 23.00 сата, дакле у времену између „два дневника“ јавне телевизије. Међутим праксу (кафанску и изванбрачну) – потребну за напредовање у звању – стјече одлазећи на стручне и знанствене скупове, или докму је жена код матере.

И не на крају. Иако увијек долази на прво мјесто, **ЉУБАВ** ћу као нешто најважније споменути на крају, да се боље упамти. О њој, објашњавајући је, Ђорђевић каже да су му се многа надања испунила и многе љубави остариле, осим двије, због којих „искрено пати“. Прва неостварена љубав била је отворитив ластиту „Кафе-књижару“ именом „Ленон“ по његовоме младалачкоме „богу“ Johnu Lennonu, вођи Beatlesa. Друга неостварена љубав очитује се у пропусту што си није „приуштио сопствену крчму, маколицна била“. А разлог је сасвим особан: желио је оставити „*белеī* у кафанској повесници“.

Овдје бих му ипак онако искренојарански одговорио. Да се моме пријатељу и другару испунила жеља да има властиту кафану „маколицна била“, да буде њезин власник, питање је били био у могућности бавити се кафанологијом. Ево барем два разлога зато:

1. Као прво, не би могао, између осталога, добити дозволу за рад јер није стручно оспособљен за угоститељску дјелатност.
2. Друго, и најважније: Свака љубав је себична, па би, у случају да је имао властиту кафану, цијело вријеме посветио само својој кафани и не би залазио у туђе и на тај начин, из себичне љубави према властитој, не би упознао друге кафане ни многе људе. Наиме, само људи и знанственици који немају приватних (идеолошких, вјерских, политичких, економских, обитељских) интереса у предмету који истражују, могу бити вјеро-

достојни. Они неће бити оптерећени посљедицама које би могли проузрочити резултати до којих би дошли.

3. Треће, истински кафанолог као иистински кршћанин може бити само онај који је, теолошким језиком речено, *сиромашан духом*, то значи онај који се одриче свега онога што га пријечи у извршавању његова позива.

Дакле, да је мој врли пријатељ Драгољуб Б. Ђорђевић имао, не дај боже, своју крчму – „маколицна она била“ – не бисмо данас имали врснога кафанолога. Као крчмар – све би можда прођердао, ништа не би записао, или можда тек нешто, и тако бисмо остали без ових вриједних кафанолошких дјела.

Као захвалу за оволики рад у истраживању многоврсних идентитета, надам се да ће барем на нишкоме свеучилишту бити разумијевања за остварење Ђорђевићеве идеје о утемељењу студија кафанологије.

И да не заборавим ускликнути: нек ти, пријатељу драги и кршни, у остварењу ове нове љубави буде сретно и берићетно. И не заборави, молим те, да би све ово тешко постигао да ти није било твоје драге брачне дружице – Белопаланчанке Браниславе Ђорђевић (девојачко Митић). Својим неизмјерним стрпљењем она је много тога оплеменила. А, то показује ова као и твоје раније књиге. Аферим вам било!

Иван Маркешић

Увод

Сл. 4 – АУУУ!

НА, ИСПОД, ПОРЕД И ОКОЛО КАФАНСКОГ СТОЛА

– ПОКУШАЈ ДИЈАГНОЗЕ ЛОКАЛНОГ ДРУШТВА –

Кафана је дијагноза стања
у којем се налази локално друштво.
Катрин Лутар Тавар

Већ сам објавио скуп од тридесетак кафанолошких записа под насловом „Прилози за социолошку кафанологију“ (2012в:203–224). Можда је овога пута исправније назвати их *кафанолошком микропрозом* или *кафанолошким причицама*. То би било свакако под утицајем сада популарне *сажете прозе*, како се једном изразио Давид Албахари, или *Једноминутних новела* Иштвана Еркењија (Örkény). Моје писање ипак не спада у врло кратке приче, попут оне Ернеста Хемингвеја (Hemingway) – *На продају: дечје ципелице, нису ношене* – већ јесте критички социолошко-кафанолошки коментар журналистичких написа о кафани и дешавањима око ње. Оно се само надограђују на њихове поруке и није претерано амбициозно. Ту и тамо нуди и перспективу које нема код писаца чланака, све у намери да угради још који камичак у мозаик звани *кафанологија*.[3]

Од првог јануара 2012. до 31. децембра 2013. године, заредице, редовно сам пратио „Политику“, све њене додатке: „Култура, уметност, наука“, „ТВ ревија“, „Магазин“, „Потрошач“, „Здравље“, „Путовања“, „Моја кућа“… и нишке „Народне новине“, једини дневни лист од престонице на доле, као и недељно НИН, „Печат“ и „Недељник“ – у међувремену почео да излази уместо „Press-а“ – архивирао сваки текст, који

[3] Не *кафанистика*, како ми добронамерно сугерише Олга Стојановић у критичком приказу моје књиге *Кафанологија* „А ноћ је само наша, наша…“, објављеном у суботњем „Политикином“ додатку „Култура, уметност, наука“ (2013:10).

било колико спомиње кафану, и анализирао га са социолошког становишта. Дабоме да сам од тако насталог мноштва социолошко-кафанолошких цртица морао да сачиним избор и у књижицу уврстим мањи број (126), све се надајући да сам изабрао најбоље. Читалац ће приметити да су оне поређане азбучним редом и да их има у непропорционалном омеру под сваким словом. Био сам наумио да саставим некакав кафанолошки речник,[4] чак смислио и назив – *Цик зоре – азбучник социолошке кафанологије* – али брзо увидео да за такво што треба више година пратити штампане медије и бити лексикографски умешнији.

Кафанологија је покушај сцијентизације или, блаже, научне „сакрализације“ древне институције. Она би као дисциплина требало да разбије романтичну представу о кафани – кафањероси не само да би могли да је задрже него је то и пожељно. Кафанци баш нису много марили писану хартију, али ће то морати с успостављањем кафанологије. У њој нема места за оне који предмету проучавања прилазе нападачки, већ је једини исправни приступ приврженост, живо супростављање и, пре свега, кафанолошко знанство.[5] Кафанолог би требало да осматра и разматра, бележи и скицира – и пише о кафани из топлог многоугла.

Да сведем. Као што апетит расте једући, тако је и накана к развијању и инсталирању кафанологије, због доброг пријема у јавности, добила на замаху. У науму своме до данас сам објавио, волео бих да су вододелничарска, три пројекта

---

[4] На то ме је подстакла и искреност Боре Драшковића (2013:1): „Одувек сам био фасциниран речницима, од првог, речника страних речи који сам отворио у незаобилазној сарајевској антикварници, па Вуковог Рјечника из 1818. и Petit Larusse у коме глувариш кроз 80.000 појмова и неколико хиљада илустрација. Па Речник синонима, Речник симбола, Речник окултизма, Речник кише, Речник тела, Речник љубитеља мачака, итд. Ваљда из свеопште опчињености произлази уверење да је речник виноград, уместо кишом заливен вином: отворивши га, човек је очас у Андрићевој слици: прекривен речима као пчелар пчелама.“

[5] Драган Јовановић Данилов (2012:54) је устврдио: „Једини исправни приступ поезији јесте приврженост, живо супростављање и, пре свега, књижевно знанство.“ (Стр. 54)

у прилог кафанологији као засебној дисциплини: а) темат „Кафанологија: социологија једног културног облика“ (*Теме* 34[3]:815–1022, 2010); б) монографију *Казуј крчмо Џеримо: периферијска кафана и около ње* (2011б, 2012а); и в) антологију текстова *Кафанологија* (2012б)[6]. Неспорно да сам чланцима, приређивањем темата, издавањем књига и зборника о кафани заинтересовао академску заједницу за тај тематски закутак. Одважио сам се да ступим на стазе српске кафанологије и латио посла због њеног просперитета, па ако сам јој иоле испртио друм, онда како да не будем задовољан.

Опослих се *Кафанолошким асталом* у дужности заснивања и одбране кафанологије, али и да демонстрирам на истраживачком материјалу да је, према изричају Катрин Лутар Тавар (Lutard-Tavard, 2010), кафана дијагноза стања у којем се налази локално друштво. Она је, као гњездало демократије, мрестилиште јавности, јединствен социјални простор – заједница у малом – у којем се као преко танког окна скрозирају бројни друштвени односи. У њој се најпријатније живи, лако сазнају људи, учи живот.[7] Анализом онога шта се догађа *на, испод, поред и около кафанског стола* – у кафани и поводом ње – шта се прича и шапуће, и чује, и које све то последице производи на уже и шире, ближе и удаљеније окружење, уствари сазнајемо ко смо и шта смо, и какво нам је друштво и докле нам је стигла држава. Јер, казао би Радомир Константиновић, *искуство нам је кафанско.*

Кафанолошким асталом дошао сам на своје и барем за сада засвођује се моје залагање за кафанологију и радо предајем дизгине неком другом кафанологу, могуће млађем и орнијем.[8] Нека засуче рукаве и коначно је уведе у академске воде.

---

[6] *Кафанологија*, књижурина од преко 650 страна, донела је преобиље текстова, али је веома скупа за српску беду, не и толико за правцати кафански астал – кошта колико и обед и пиће за четворицу пајташа.

[7] Пишући о Моми Капору, Добрица Ћосић вели (Ћосић Вукић, 2011:325): „Ту је засвагда заволео кафану, као на место на коме се најпријатније живи, лако сазнају људи, учи живот.“ – Нису ли то три важне кафанске функције.

[8] Диван је кафанолог тај Димитрије Буквић – капоровско-душкорадовићевски.

* * *

Захваљујем рецензентима др Ђокици Јовановићу и др Драгану Тодоровићу, угледним социолозима, на подршци и разумевању, јер многи кабинетски колега још никако да схвати о чему се ту заправо ради око кафанологије. У устајалој српској социолошкој заједници, која пласира позитивистичке радове, промашене студије и незанимљиве књиге, те спроводи стерилна искуствена истраживања – не крочивши на терен и не сретнувши „живог“, обичног човека[9] – а уживајући синакуру и ушушкани комодитет својих факултетских и институтских канцеларија, мој *Кафанолошки астал* биће дочекан као професионално светогрђе. Ако, баш се радујем таквом дочеку, јер је поуздан знак да ће наићи на топао пријем и заинтересованост читатељства. Претпостављам да књига никог неће оставити равнодушним. Сад, штоно вели Јован Попов, коме се то допада – допада се, коме не – не, али писац је своје рекао. (Беким Серјановић: „Знате како је Џозеф Конрад рекао да је свака књига пола ауторова, а пола читатељева? Ја сам написао оно што сам написао, а читатељ упија то дело са својим комплетним бекграундом – искуством, осећањима, тренутним расположењем [Марјановић, 2012:10].“) С тим убеђењем и склопих књижицу *Кафанолошки астал*.

Посебно захваљујем др Ивану Маркешићу, кафанском ветерану, дугогодишњем познанику и пријатељу, онда из Босне и Херцеговине, данас из Хрватске, на дивном предговору, који ничим нисам заслужио.

Подразумева се, мили читаоче, да су Ива, Ђоле и Драган доказани кафанци и практични кафанолози, иначе их не би узео за импресум. Да ли је то случај и с тобом? Са мном јесте. *Јавно зборим да сам трећину живота посветио фамилији, трећину социологији и трећину крчми*. Сада се, у овим го-

[9] То жалосно стање луцидно критикује и Слободан Антонић (2012) у најновијој књизи *Ђаво, историја и феминизам: социолошке пустоловине*, нарочито у поглављу „Бити социолог: између академских игарија и супстанцијалног истраживања“ (39–68).

динама, може рећи и оно што би раније било неприкладно.[10] Рекнем ли да сам претеривао кафанчећи, ама баш немао меру, у пићу (и цигаретама), био кафански и батлија и уклетник, и накачио многу бољку која ми подмукло исисава животни сок, ништа друго не чиним но што искам алиби за одлуку да станем и престанем. Да искушам, да ли се може бити кафанолог без пијалака и дуванског дима, а да се не стоји постранце. Лака посла, да не чујем негде из прикрајка милозвучни глас Моме Капора: „Завршавај то човече, идемо на пиће!“[11]

Будући читачу, пре но што (не)поступим по Капоровом налогу, и без обзира да ли си Ти овејали бирт-чилагер, крчмарски ортак, механски прика, само бистроовски уљез или бежиш од кафане као ђаво од тамјана, дозволи да се унеколико, онако меански, и похвалим. Неће се љутити врсна писачица Јелена Ленголд[12] – за коју бих волео да знам да ли је кафанка – што ћу у наводу из њеног написа „Вита јела, зелен бор“ реч „писац“ заменити са „социолог“. Мисао ми је тако легла, да бољу не могу смислити, а и социолози су некакви писачи – и они желе да се допадну, буду читљиви и читани. Признајем, опростите на дрскости, више бих волео, кад бих могао, да се приближим социолошкој имагинацији и стилу излагања Рајта Милса (Mills) него да дотакнем грандиозност и ученост једног Талкота Парсонса (Parsons) – уосталом, није ми на студију социологије џаба учитељ био Ђуро Шушњић. Е, па: Како да вам кажем – мало сте ме изненадили. Ја сам *мислио* да ово што ја пишем нико не чита. На овој врућини и беспарици, ис-

---

[10] „Низашта чврсто везан, не наслоњен, не ослоњен, лелујам у немилу и недрагу. Кад љуљашка одлети одвише далеко, одвише високо, и сама се, преко сопствене главе стропоштава. Ништа што сам упорно избегавао нисам избегао. Напротив, одлагао сам и увећавао терет који ме данас сатире и разједа, грчи и грби, у несаницу свија.“ – Мухарем Первић

[11] Капорова реакција на некој промоцији: „Завршавајте то људи, идемо на пиће.“

[12] „Како да вам кажем – мало сте ме изненадили. Ја сам мислила да ово што ја пишем нико не чита. На овој врућини и беспарици, испада да немате паметнија посла него да погледујете шта неки тамо писац има да каже. Писац се опустио, рачуна да је то интерни договор између њега и уредника, испуњава своју месечну квоту, кад тамо – знатижељници! Воајери, такорећи (2012:22).“

пада да немате паметнија посла него да погледујете шта неки тамо *социолоī* има да каже. *Социолоī* се опустио, рачуна да је то интерни договор између њега и уредника, испуњава своју месечну квоту, кад тамо – знатижељници! Воајери, такорећи. Читају се читају моје работе из кафанологије. „Ко је рекао живели!?“ – кличу Јаша Гробаров и Т. Х. Раич. „Ја“, узвикујем и дижем сајтлик са карираног, уфлеканог социолошког столњака, пардон – кафанолошког астала, у доњокомренском бирцузу „с цепани ћунци“ (Слика 5) .

У Д. Комрену (Нишу),
10. јануара 2014.

Сл. 5 – Големе чаше

Једино превејани кафанари, и то не сви, знају „поразну“ тајну биртијарског живота, која се строго чува, али коју само, и два пута само, откривам из научних разлога. Па кад ми је као социолошком кафанологу запала та „нечасна“ улога, да се не губи време, почињем с разоткривањем.

Абер.[13] Који дан после избора, крајем маја 2012, трајала је полемика између Бошка Јакшића, коментатора „Политике“, Небојше Крстића, задуженог за медије у Тадићевој председничкој канцеларији и Љиљане Смајловић, агилне челнице УНС-а, о стању у српским средствима за масовно комуницирање. Јакшић је отворено напао Крстића, познатијег по чланству у ВИС-у „Идоли“, да је натерао новине, радија и телевизије да буду једноумници, заробљеници председниковог лика и дела и његових „жутих“; уље на ватру је досипала Смајловићка. Нико од њих – дубоко се извињавам – због те расправе не би заслуживао да га метнем на *Кафанолошки астал*.[14] Једино можда Драгољуб Жарковић (2012:22), четврти саучесник, ефектно завршавајући свађу: „Не допада ми

---

[13] Надаље ће у првој фусноти сваке цртице бити уписан датум када је писана. Ова је завршена 15. јуна 2013.

[14] Љиљана Богдановић (2012:25–27) друкчије цени: „Полемика која је, с обзиром на интонацију, обрте, луцидна запажања, а пре свега професионални педигре учесника, добрано изненадила, и – без обзира на озбиљну тему и тешке речи – готово увеселила и иронијом те цинизмом надахнула домаћу јавност…“ Слично и Вељко Миладиновић (2012:26): „Док се у случају културних радника ставови домаћих интелектуалаца изгледали као просипање у ветар, у случају окршаја у ‘Политици’ – што се дуго није догодило у нашој јавности – могли смо да видимо континуирану полемику двојице директно супростављених ‘јавних чинилаца’. И, заиста, дуго није било полемике у којој су се у више ‘наставака’смењивали одговори и аргументи а да је тај случај толико изазвао пажњу јавности.“

се генерализовање медија као послушничких, цензурисаних и поткупљивих.“ (Злобници ће ми спочитати: „Издвајаш Жарковића јер је председавао жиријем и частио те значајном наградом Десимир Тошић за 2011!“ Е, није него, тешке сте незналице: имењак је елитни припадник кафанолошког серкла, испичаша племенитог кова – као случајно, набасајте једном у „Каленић“ и уверите се.) Мајчик се бранио како је знао и умео. Опонирао је Бошку тако што је уствpдио да се његова критика ослања на лажне крчмарске *аберe* и да је последица преподневног испијања вискија. Није да није, јес’ да су и заједно кафанисали, истина и да Јакшић љуби „ватрену водицу“, али, молим лепо – будимо прецизни – у њој ужива тек кад кукавица закука да је тачно подне. Па сад, кафанолози, нека неко оспори да нисмо у праву када тврдимо да је кафана још *незамењива новинарска институција*.

А да ми вратимо кафану?[15] Суха Умар (2012:5), бивши турски амбасадор у Београду, рецензирајући у *Џумхуријету* књигу Владислава Бајца „Хамам Балканија“ и сагледавајући напредност великог везира Мехмед-паше Соколовића у конзервативно отоманско време (16. век) и потребу за таквим узоритим личностима у савременој Турској, не једино реторички, пита се на крају приказа: – А да ми вратимо Соколовића? Ми, уз конкретну причу о нишком Американцу или Златибору, београдском Грмечу или Шуматовцу… и перспективу других легендарних кафана, можемо да се упитамо, да се не би после педесет година или неколико столећа неки учени Србин, буде ли још Срба уопште, питао: – А да ми вратимо кафану? Бојим се да ће Турци лакше изродити новог Соколовића или напросто „увести“ из српског рода као пре који век,[16] него што бисмо ми тада били кадри да обновимо крчму као

[15] 26. децембар 2012.

[16] Скрупулозни оријенталисти и турколози, попут Дарка Танасковића (2011), пишу о неосманизму и повратку Турске на Балкан. Србија је пријемчива на такве работе, па популарност турских сапуница није само резултат примитивног аудиторијума.

друштвену институцију. Јер, кад Српчад нешто уруши, то ни Бог не поправи.

Аљоша.[17] С нескривеним пијететом исписујем цртицу о Аљоши Мимици (1948–2011), редовном професору *историје социјалних теорија* Филозофског факултета Универзитета у Београду. Тај угледни социолог је неизмерно задужио нашу интелектуалну заједницу врхунским преводима са француског класичних филозофских и социолошких студија. Довољно је само да се спомену Токвилов *Стари режим и револуција*, Диркемови *Елементарни облици религијског живота* (и *Друштво је човеку бог*) и Монтескјеово ремек-дело *О духу закона, 1.* и *2*. Био је перфекциониста првокласног соја, било да се ради о изгарању над чистотом изгледа Диркемовог текста на српском, или да је у питању уводни реферат на симпозиону, као и при сређивању лексикографског штива. С ретором какав се ретко сретао у српској јавности, морално чврстим у претешким околностима – и у оним када му је пређено смрћу – пријатељовао сам преко три десетлећа, почев од редакције *Социолошког прегледа*, преко промоције његове магистарске радње,[18] па све до *Социолошког речника*. Врхунац сарадње је управо била израда *Речника* (Mimica i Bogdanović, 2007), за који је несумњиво поднео највећи терет. Грбачио је, подметао леђа, скоро да је молио колеге да пишу одреднице за овај издавачки подухват. Као уредник „Тема“, унапред сам објављивао читаве сетове готових лексиконских јединица, што је умео да цени и на чему ми се захвалио у „Предговору“ (2007:V–VIII). Чудесно нас је повезивао и Жељко Мардешић, алијас Јаков Јукић, хрватски католички социолог религије европског формата. Пошто сам га чешће сретао од Мимице, годинама сам преносио поздраве између њега и рођака му Мардешића (Ђорђевић, 2008). Последње незаборавно унеобичавање два изанђала кафанска мачора збило се 2007, у ресторану у слав-

[17] 24. децембар 2013.

[18] Говорио сам на њеном представљању у Великој сали Универзитета у Нишу и објавио приказ у „Научном подмлатку.“

ном дворишту Капетан-Мишиног здања.[19] Понапили смо се, баш напили – ишли до даске – као што је ред и као да смо предосећали скори крај.[20] Убрзо је стигла вест о смрти, коју сам тешко примио, јер је отишао велики друг и меански сапатник, социолошка и кафанска човечина. Господствено се понашао и у кафани, поштовао њене неписане ритуале и није ситничарио, премда који пут иронизирао у „блаженом стању“ у којем обични пијанац ствара недаће себи и биртијарском окружењу. Јесте да је у свему „претеривао“, али како и зашто замерати том посвећенику, старином из Мимица – сеоца крај Омиша и подно Омишке Динаре – за чијим је крчмарским асталом, примерице оном у престоничка „Два рибара“, милина било седети. – И *Учити*. Е Аљоша, делијо – одистински бекријо, знам да би усрдно подржао моје инсистирање на кафанологији, те ти због тога, између осталог, шаљем „горе“ по бутељу Дингача и Поступа. Па изабери и наздрави, онако – твојски.

Амбијенталац.[21] Дејан Ђурковић, телевизијски водитељ, глумац и новинар, који нам већ две-три деценије подиже музички укус емисијама „Недељом увече“ (24 г.) и „Драгстор озбиљне музике“ (33. г.), очекивано да воли озбиљну музику, португалски фадо, француске шансоне и италијнске канцоне, Барбру Страјсенд и Арсена Дедића. Разумљиво да човек оваквог музичког рафинмана не подноси тешки рок и панк, али зашто, пошто јесте кафанац, не спомену ништа од традиционалног, народног мелоса, него се заустави на амбијенталној музици.[22] У одговору интервјуеру Славку Трошељу (2013:18) вели: „Трудим се да идем у оне кафане у којима се само из

---

[19] Повод је одбрана доктората „Значај и улога авангардних покрета и идеја у Србији између два светска рата“ Прокупчанина Павла Миленковића, сада ванредног професора Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду. – Ментор Аљоша, чланови Комисије др Бранка Прпа и др Ђокица Јовановић.

[20] Донекле неуспешније пијачко дружење, претпостављам због присуства супругâ, одиграло се 2010. у нишком стану колеге Ђокице Јовановића.

[21] 25. јун 2013.

[22] Мало шале уз афоризам Милана Бештића: Слушам амбијенталну музику. Амбијент ми је једна кафана на Ибарској магистрали.

даљине чује тиха, амбијентална музика, која је ослобођена текста. Јер, у кафани желим да будем потпуно опуштен, да могу да причам са онима који су са мном.“ Оно, јес’ брате, у појединим меанама заиста свирци претерују буком, па се гости често осећају као да су у горњотопоничком „Холивуду“, на свадби од тристотине свадбара и саставом из доњокоменске окрајне крчме „Церима“: виде се и додирују, но не и чују, не ћаскају – као да су мутави. Прозборе коју реч када је музичка станка, а она, за несрећу, бива једном у току целокупног осмо-десетосатног програма. Па ко издржи децибални терор, причаће… Мада се српски биртијарски трећепозивци придржавају оног, Томе Здравковића, изричаја: *„Није битно у којој кафани седиш, већ ко седи за твојим столом.“* Кафана је божја дарба, рекли би прешевски Срби (Слика 6).

Сл. 6 – Ко седи за твојим столом!?

Анегдоте.[23] „Граматик“, кућа из Београда, издаде књижицу Катарине Стојановић „Анегдоте о српским писцима“. Занимљив је њен настанак. Група писаца ју је још раније припремила, али заједно с рукописом пропаде претходни издавач. Како извештава Зоран Радисављевић (2012:14), издавачу није било спаса, а рукопису да – на волшебан начин: „Књига, која

[23] 28. март 2012.

се појављује пред читаоцима, настала је захваљујући супрузи Данила Јокановића. По повратку из кафана, он је својој жени препричавао догодовштине о српским писцима, а она све то бележила. Тако су од заборава сачуване ове анегдоте.“ Сâм Данило сведочи да су за појаву књиге заслужније београдске кафане него библиотеке. Па, ето, нека неко још оспорава *културну функцију* кафане, поглавито њене заслуге за српску књижевност. Њој у част да пренесемо најупечатљивију анегдоту о два незаменљива кафанца, расна боема: „И када је имао изнајмљен стан, Тин Ујевић би радије, после пробдевене ноћи, одспавао на клупи у парку. Једном приликом, будећи га, жандарм примети још некога испод клупе – Побогу господине Тине, ко је то са вама? – Тише, пробудићеш ми подстанара – Раку Драинца (Стојановић, 2011:52).“

Архитекта.[24] Михајло Митровић сматра да Србија има три културно туристичка одредишта светског значаја: Теслин торањ (ако би се подигао на београдској Славији), Парк пријатељства на Новом Београду и Дрвенград Емира Кустурице. Уз то, наводи низ различитих локалитета значајних за широку туристичку популацију: од Лепенског вира и туре посета споменицима Богдана Богдановића, преко комплекса Музеја историје Југославије са Кућом цвећа и споменика и ратишта Церске битке, до ужичке туре са етно-селима Сирогојно и Злакусе и Драгачева са култом трубе и занатима угљара и катранара. Свака част том крепком деведесетогодишњаку, архитектонској громади и значајном теоретичару градитељства, али како испусти српску традиционалну кафану, равноправну алку у туристичкој огрлици. Ако је, казује Митровић (2012:7), туризам у многим земљама „увелико негована привредна грана” и основ националног богатства, онда – придружујемо се – нема нам успеха без туристичког валоризовања српске кафане, ића и пића. Опет социолошки наук: *ионако се, при обиласку било које туристичке дестинације, неминовно сусрећемо с кафаном или нас тамо воде/спроводе*.

[24] 16. новембар 2012.

Астал.[25] Гастрономад Владислав Бајац закасао у италијански ресторан чаробног имена „Код Два прождрљивца“. Назив би и овако и онако ушао у мој кафанолошки списак, и због тога његова збирка *Гастрономадских прича* (2012а) не би заслужила да буде предмет нашег интересовања. Међутим, када нам на страни 14 преноси чођење пред понудом да обедује за асталом за једну особу (Слика 7), онда ме приморава да га цитирам: „Показали су ми један у централној просторији, био је као за самца (за који би се могла сместити и друга особа, али само ако би баш морало), и ја сам пристао. Тада сам се први пут и запитао: зар уопште и постоји сто за једну

Сл. 7 – Астал за једну особу

[25] 29. октобар 2012.

особу? За сваки који би се тако назвао, увек је и свуда комотно (са супротне стране) могао да седне још неко. А овај и овде као да није имао супротну страну, као да је говорио: Не примам никога осим вас!“ Само ми је чудно да Бајац није знао за српску кафану за једног госта, јер да јесте, не би се исшчуђивао талијанском асталу. Покаткад се осамити за столом или у кафани за једнога, не значи да нас је окупирало самотњаштво или, далеко било, да смо осуђени на самоћу. Не, то само показује да наиђу тренуци када човек жели да мало заћути и издвоји се од многобројних социјалних додира, прибере и оправи за повратак у „сурову“ стварност. Па и тада, при асталу за једнога и у крчми за једнога, немогуће је избећи интеракцију – конобар чека на улазу и обилази сто.

Биговић.[26] Имао сам ретку привилегију да будем пријатељ са Радованом Биговићем, великим српским интелектуалцем с краја прошлог и почетка садашњег века. Тај згодни човек, малкице хедониста, уживао је у квалитетним стварима. Пре но што је оставио цигарете, пушио је скупи „четвртасти“ Данхил – ја Ротманс, па смо мењали по коју. По разноразним балканским и европским хотелима пополи би чашицу вискија или бурбона. Зато је вина трошено на претек, јер га је Биговић обожавао. Његов ученик сведочи: „Вино. Волео је, попут древних философа, вино, тај сасуд животне радости пред Богом. И то не било које, већ само оно најбоље. Оно чисто од сваког трага извештачености, оно које не опија горчином, већ лепотом (Милићевић, 2012:8).“ Радован, како сам га једном окрактерисао – најбољи социолог религије међу српскоправославним богословима и највећи теолог међу домаћим социолозима религије – био је миљеник жена. Будимо искрени, на томе сам му завидео, онако мушки. Навраћао ме је ту и тамо у „Клуб књижевника“ (члан је Удружења књижевника Србије), пре што су га претворили у фенси ресторан, и онде сам присуствовао малом „чуду“: за тили час би се за нашим овалним асталом нашле прелепе београдске госпође желећи

[26] 4. јун 2012.

бар мало да седну поред таквог дасе, осете његову близину и ослухну штогод умно, изговорено мелодичним и заводљивим гласом. И постава би се мењала у правилним размацима. Тада сам схватио колико су српске крчме јадне без женског састава и како кафанолози треба да се залажу за *родну равноправност*. Голема је глупост ако се мисли, а множина је таквих, да је кафана „мушка работа“ у којој нема простора за женску чељад. Обрнуто, она не само да оплемењују механу него су и залог њеног опстанка. Знам да би се добри мој Биговић, који нас сада посматра из заслуженог раја, сложио са мном и стао на страну дама.

Боксер.[27] Новинарски интервјуер, због суженог простора, има муку да наброји које је све радне и почасне функције „приграбио“ др Мирослав Поповић, познати српски боксерски тренер и руководилац. – *Не и боксер*. Док је седео на хоклици у ћошку ринга узео је са својим пуленима све што се да освојити (око 200 медаља, од тога 34 златне) – од „Златне рукавице“ до златне олимпијске колајне – и тренирао асове попут Вукашина Добрашиновића, Дамира Шкару, Слободана Качара, Мирка Пузовића, Љубишу Симића… пребацивши се у фотељу постао је председник Црвене звезде Гинис, председник Бироа здружених словенских земаља и, најбитније, члан Борда Светског боксерског савета (WBC). Зашто је догурао само до првака Војводине? Вели да није био плашљив и да је боксовао у Првој лиги Југославије, чак се два пута огледао и са славним Матом Парловом. Лако му је да призна из садашње позиције: „Али у то време више сам био у кафанама Скадарлије него на тренинзима. Волео сам друштво песника и новинара. Посебно дружење с Владом Булатовићем Вибом и Васком Ивановићем из ‘Политике’ и Јашом Гробаровом, који, колико видим, и сад повремено пише за ‘Политику’ занимљиве приче из београдских кафана у којима смо заједно дочекивали зору (Трошељ, 2012:16).“ *Кафана је уздигла многоі боксера, али и ојадила повећу гомилу јунака „племените вештине“*.

[27] 15. фебруар 2012.

Дужан сам према њима, пружили су ми толико лепих тренутака још од раног дечаштва – отац, страстан љубитељ бокса, од пете године редовно ме је водио на бокс мечеве који су се одржавали на гласовитој Летњој позорници у Нишкој тврђави – неки доцније били и крчмарски познаници, да им споменем надимке, презимена и имена, подсетим Нишевљане на њихову злехуду алкохоличарску судбу и недостојно старење: Келава, Пивк, Челик, Пека, Јане, Амзић… Беху једанпут људи.

Брехт.[28] Владислав Бајац, писац и бриљантан издавач, глобтротер, упустио се у авантуру гастрономског путешествија и написао збирку гастрономадских прича (2012а). У једној, можда најуспешнијој – „Кантина Бертола Брехта“ (2012б) – сјајно пишући о посети позоришту Берлинер ансамбл, које је још Брехт основао, и његовој кантини, гађа у бит повезаности театарских кафана (ресторана, кантина, бифеа, кафића, клубова…) и глумаца, живота „гледалишча“ у свеобухватности: „Отуд су ти позоришни бифеи с временом постали чувени. У почетку ширења свог утицаја на глумце, почели су, као нека жива бића, да преузимају на себе и непримерено важне улоге: прво би им се почео преувеличавати значај, потом мистификовати до важности олтара, а понекад би чак постајали и праве театарске исповедаонице. И на крају, *из њих*, више нису *излазиле* приче већ су приче *о њима* биле *сшваране*.“ Сетимо се, колико је прича изашло из наше најпознатије „кантине“, бифеа Атељеа 212, а колико ли је тек створених за вакта Бориславa Михајловића Михиза и Душана Ковачевића. Моја кафанолошка маленкост годину дана, тамо негде на крају седамдесетих, упијала их је с пристојног одстојања, у атмосфери кафане „Ступица“ Југословенског драмског позоришта – друге по значају театарске кантине. Ко би га знао колико би нам позоришта, провинцијска поготово, била боља када би попут престоничких умела да створе кантински амбијент? Крчме не треба да се секирају: *оне су свакодневни шеашар свакодневља*. И ту не омањују.

[28] 30. октобар 2012.

Вене.[29] Миљана Гавриловић, млада глумица, рођена Лесковчанка, стиче популарност улогом одрасле певачице Звездане у телевизијској серији „Фолк“. Вели да се добро снашла, јер је са југа Србије, осећа дерт и севдах, трубаче „енергетски осећа“, воли џез, блуз и соул, али „има народних песама без којих не би могла да замислим провод у кафани – за ту прилику имам списак (Билић, 2012:9).“ Крв није вода, јужњачки мелос јој тече у венама, никада није била у механи а да није запевала. Само напред земљакињо, покажи Србијици шта је мераклијство, немој да ти се деси да те самеље метропола и преобрази у малограђанку, да те уплаше маловарошке предрасуде – имаш штофа, и више од тога, да будеш, ако већ ниси, сјајна кафанолошкиња. *Генетика чини своје*!

Веселници.[30] Кратко да известим о нечему што ме је истовремено изненадило и обрадовало: у Бору деценијама егзистира кафанско друштво сијајућег имена „Весели пробирачи“ (Тодоровић, 2012:15). Члан весељачке дружбине Милош Димитријевић (2004) појави о њој хронику *На хомољском друму*, да би је негде скутао и чувао као змија ноге – зашто ли? Него да си гледамо наша посла. Одмах, с ногу, док се још не угаси поштанска услуга „телеграм“, под шифром „хитно“, шаљем препоруку српским кафанолозима: окупите локалне крчмарске мачоре и маце, одржите оснивачку скупштину и региструјте удружења пробраних имена. Поодмакох у томе и, ето, у понедељак предајем документа за упис асоцијације Нишки кафански пијачи – НИКАПИ. Заједно смо јачи, упркос томе што не припадамо кафанолошком истомишљеништву. Докле кукњава, зашто кафанолози у својим *јеремијадама* тако црно описују будућност кафане? Баталите то! Уместо јадиковки – требало би да се поради на њеном очувању.

Габо.[31] Аутор „Сто година самоће“ од почетка је био новинар, и то не рутинско пискарало, него права новинарчина.

---

[29] 29. јануар 2013.
[30] 17. јуна 2012.
[31] 9. новембар 2013.

Стога Зорана Шуваковић у напису о њему као журналисти – „Како избећи бродолом новинарства“[32] – чак тврди и да је данас када је „добро новинарство потребно као лек, можда и штета што је постао писац“. А Габо (2012:5), искусан новинарски вук, 1995. сведочи у бриљантном есеју „‘Гуштери’ у редакцији“: „Пре педесет година када је колумбијска штампа предњачила над оном у другим земљама Јужне Америке није било студија новинарства. Посао се учио у редакцијама, штампаријама, *кафанама* (подвукао Д. Б. Ђ.) на ћошку на уличном корзоу. Зато су новинари увек ишли заједно, дружили се и били толики фанатици да ни о чему другом нису причали, до о свом послу. Тај посао је подразумевао групно пријатељство и остављао је мало или нимало простора за приватни живот.“ Треба ли јача потврда од Маркесове (Márquez) за социолошку тврдњу, много пута поновљену, да је крчма и новинарска институција, малне академија, без које је, најпре, тешко изучити занат, а затим га ваљано обављати. Нисам сигуран да садашњи млади новинари поштују његов наук и зато често имају идими-дођими однос према кафани! Зар не одају утисак неуке учености – фали им искуствена поткрепа?

Гарави сокак.[33] Бане Крстић, алфа и омега састава „Гарави сокак“, изнимка у свету естраде, јер се свом силином држи за земљу, некоћ исприча Тањи Петерле, у емисији Јавног сервиса „Као сав нормалан свет“, кафанолошки бисер. У време када су аматерски наступали по војвођанским сеоским домовима културе, не усуђујући се да „загризу“ паланке и вароши, камоли да се професионализују, запао је с другарима у једну повелику новосадску биртију. Пред поноћ и фајронт, имавши гитаре при себи, засвирали су и запевали за своју душу. Кога би другог изводили – Бане је спевао тек неколико песама – но Тому Здравковића. И наста џумбус, ломљава до даске, свирка до изнемоглости. Гости су, павши у дерт, скршили све чаше и пивске флаше, кригле и полиће,

[32] Политика – култура, уметност, наука, LVI(35):5, 2012.
[33] 6. март 2013.

толико, да је олаисан дрвени под сав био прекривен срчом. „Е, моји периферијски змајеви – стављам социологове речи у Крстићева уста – ако је то оно о чему се приповеда, онда ми можемо ладно да кренемо у освајање градова!“ Да не беше српског Шарл Азнавура и, истичемо, крчме, питање је да ли би и „Сокаклија“ било. А нама, социолошким кафанолозима, њихов неразметљиви вођа поможе да сумњалама испоручимо још један, колико малецни, доказ о кафани као *извору* многих тековина популарне културе.

Геронтолошки центар.[34] Наравно да кафана служи и старијима. Не старима, јер, како ми дискретно скреће пажњу др Лела Милошевић Радуловић, млађа колегиница са Департмана за социологију Филозофског факултета Универзитета у Нишу, није више политички коректно говорити о „старим људима“ него о „старијим људима“. Нека буде тако.[35] И старији би требало да имају своју кафану. Како када се кафане по том принципу не деле на „старије“ и „млађе“? Примерице, „Београд, европска метропола, може се похвалити мноштвом ресторана, кафана, кафића, ноћних клубова и биртија, али готово нема таквог места на којем би људи ‘озбиљних година’ могли да се опуштено, необавезно друже с вршњацима, познатим и непознатим, слободни и ‘заузетим’, уз лаку музику за игру, у пријатном, али и приступачном окружењу (Мијалковић, 2012:25)“. Зато се досетила група Београђана, махом Вождовчана, и основала Удружење средње генерације „Галеб“, које за средњаке и старије смислило „игранке слободних и заузетих“ сваке среде увече у ресторану „Филмски град“, а сваког петка и недеље у „Пинк Пантеру – Корони“ на Вождовцу. Па, разиграно играју ли играју, мезе, пију и веселе се – неки и заљубе. Нека им је алал; доказују да нису још „стари људи“, чија би деца волела да их елегантно смести у геронтолошки центар, већ од њих јесу само „старији“.

---

[34] 21. децембар 2012.

[35] Видети о старијим људима на селу и у граду у мом чланку „Ко су усамљенији: сеоски или градски старији?“ (Ђорђевић, 2013).

Глумац.[36] Кажем вам, кафанолози, да се на нашу „кафану“ као кафану или име за ресторан може набасати на све четири стране света. Погледајте међутим *Политикину* најаву за поноћни филм „Лов на убицу са Зелене реке“ на ТВ Авали (2012:15): „**Мистерија** – Готово двадесет година, убица из Зелене реке починио је много убистава у држави Вашингтон и сејао страх на сваком кораку. Кроз филм ће нас водити жртва која је успела да побегне убици, Хелен Румес… **Режија**: Норма Бејли. **Играју**: Том КАФАНА (подвукао Д. Б. Ђ.), Кари Грејем, Ејми Дејвидсон…“ Да се човек преврне у гробу – канадски глумац са презименом „Кафана“. Гледали смо филм, Б продукција, Том није тако лош, далеко од тога да ће постати холивудска звезда, али је брале заслужио да уђе у кафанолошку причу. Мислим се нешто, јер нема му животоописа на интернету, вероватно је по оцу Србин треће генерације: деда му је татку оставио аманет да унука крсти како је крштен, а он Петроније Крстић, официр Југословенске војске у отаџбини, прерано угасну од туге за Крагујевцем, Карађорђевом улицом и крчмом „Весело прасе“. Недавно утихну и „Весело прасе“ (Карталовић, 2012б). Ако ико дође до Кафанове адресе, љубазно просим да ми је дотури, радо бих му се јавио, представио и описао да носи једно од најлепших презимена.

Граматика.[37] Реда мора бити и у кафанолошком речнику и написима. Има двоумљења и збрке, посебно око речи *пијаница*, но сва је срећа да их граматичари успешно отклањају: „Слично овима јесу именице попут *пијаница*, *варалица*, *скитница*, *пропалица*, *улизица*, које су такође граматичког женског рода, али се односе и на лица мушког и на лица женског рода. Када се односе на мушкарце, постоји неслагање између природног и граматичког рода. Код ових именица су и у једнини и у множини допуштене обе врсте слагања, и по природном и по граматичком роду. У једнини је, дакле, исправно и *та пијаница* и *тај пијаница*: ‘Та пијаница је опет дошла’ и: ‘Тај пија-

[36] 9. јул 2012.
[37] 28. децембар 2012.

ница је опет дошао'. У множини је знатно обичније: 'Те пијанице су дошле', мада се може рећи и: 'Ти пијанице су дошли'. Најновије граматике су, додуше, склоне да ово последње (*ти пијанице*) уклоне из стандарда, али, док је свежа реч Иве Андрића са тим не треба журити (*Скитнице* су му *стали* прилазити – Пут Алије Ђерзелеза) (Стијовић, 2012:7)." Нека, нека, кафањероси, упамтите препоруке умне језикословке Раде како је исправно да нас други зову и како да се међусобно ословљавамо: „та пијаница" и „тај пијаница" у једнини, „те пијанице" и „ти пијанице" у множини. Па ако се деси да нас неки надменко, киптећи од жеље да понизи, поправља када кажемо „ти пијанице су дошли пре који минут", без устручавања му одвратите наводом из нобеловчевог дела. И тако, хоће, неће, тај несретник запамтиће за свагда да седење у кафани није пландовање.

Грејана.[38] Има нас свакаквих. Раније смо се бар у невољи представљали бољим но што заиста јесмо. И то је прихватљивије него оно на шта су наишли путари с механизацијом и чланови штаба за ванредне прилике у једном селу у долини Јужне Мораве. У сред села затекли су двадесетак мештана опремљених лопатама за снег и запитали их да ли би пошли да им помогну да се пробију до суседног села, удаљеног свега два километра. Шок, ништа од тога, извештава Тома Тодоровић (2012a:21), „један из групе је само одмахнуо руком и одговорио да њима из тог суседног села нико није помогао кад су чистили своје. Други је, кроз чиничан смех, упитао колика је дневница и да ли ће се исто платити као за чишћење снега у Београду". А следећи, он га тек заубави и *опањка* не само себе и сељаке, за шта ме баш брига, него *и* драгу ми *кафану*: „Сматравши себе изгледа најпаметнијим у месту, трећи с лопатом представио се као велики сеоски ауторитет! Не удостојивши ни погледом путаре и чланове штаба, окренут леђима, гласно је рекао да нема време за празне разговоре и позвао своје сељане у оближњу кафану. Охладиће им се, рекао је, грејана

[38] 13. фебруар 2012.

ракија. И сви су послушно кренули за њим. Нажалост, има и таквих. И људи, и села (21).“ *Има ти разни*, кажу у мом Доњем Комрену, а гарантујем да је горњим јужноморавцима пресео „шумадијски чај“, тај лековити зимски напитак, јер је кувар, видевши какви су неотесанци и колико су обрукали село – нагађао је да ће брука доспети до новина – десетак врхова шибице (оно црвено на палидрвцу) сасуо у бакарни котао пун благе шљивовице, топле воде и шећера. Нису им помогле ни литре и литре испијене расолнице, ено их тамо, још пате од несанице, мамурлука и стомачних тегоба. Нека им је, заслужили су и горе.

Гробље.[39] Многи човек се тргне при помену речи „гробље“, а онај сујевернији одбија било какав разговор о томе. Као да су људи вечни и као да сваки народ и вера немају сопствену културу смрти. Све у вези са смрћу – предсмртни, смртни и посмртни обичаји – ткаје својеврсну културу смрти. У њу, наравно, спада и однос према *гробљу*, уопште, и гробном месту (“вечна кућа”, гроб, хумка, камен, споменик…), посебно. Написах пре коју годину (2010:333) да „*(је) смрт*, између осталог, и особен друштвени чин, у коме се врхуни множина групних и социјеталних појава, *изистинска слика* конкретне заједнице и културе, *која нам открива ниску*, примера ради, *економских и класних, слојних и статусних, обичајних и верских, етничких и расних односа*.” Добро професоре, пита ме затечена докторандкиња с пријављеном тезом о типовима и функцијама кафане, знам да гробље није само проблем комуналних предузећа већ и ниске дисциплина, али какве то благе везе има са кафаном и кафанологијом? Млада колегинице, не прочитасте да сам, творећи тип скрајнуте кафане, пронашао и тзв. гробљанску, гробарску, приказао пример и описао чему служи. Следећи пут, јер због докторандских консултација мораћете чешће да долазите у Константиново родно место, обавезно обиђите кафану „Парастос“, која се налази украј Новог

[39] 18. мај 2013.

градског гробља.[40] Тек ће да скочи број гробљанских кафана из неколико разлога. Хришћанске вероисповести се разликују по односу према гробљима, гробном месту и адетима. Католичка и протестантска гробља су сређена цакун-пакун, кад их посетите, имате музејски угођај; православна, посебно она у залеђу и у селима, јесу несређена, неуредна и запуштена. У годишњем циклусу обичаја око покојника – укоп, прва субота, четрдесет дана, пола година, година дана, задушнице… – православци позивају сву својту, комшилук, мештане и пријатеље, износе брдо хране и пића и приређују даће. Заживела је мода да се учесници воде у кафану на ручак.[41] Која фамилија у граду, ради примера, може у скученом стану или кући да припреми за четрдесет-педесет људи софру, која треба да се постави три пута? Ето решења, кафане, ту поред гробља, специјализоване за даће. Надаље, кафанологија би требало да, отварајући нова поља проучавања, бележи и обради случајеве толико загрижених кафањероса који и своју вечну кућу унапред тако подижу и центрирају да гледа на кафану миљеницу.[42] Зато кафанолошка почетнице, пут под ноге па правац у таковско село Церова и код деда Обрада Аџића извидите о чему се ради: „Нема лепшег места у читавом селу. Одавде ћу да гледам цркву и *кафану* (курзив Д. Б. Ђ.) у Шилопају, панораму Накучана и Криве Реке, планина Рудник ми је као на длану – показује руком Обрад Аџић из засеока Букова по пејзажима свога и околних села док стојимо крај вечне куће коју је, пре осам година, подигао за супругу Смиљу и себе (Ломовић, 2013:15).“ А крајем лета водим Вас у свој Доњи Комрен да опишете и мене, јер сам од Муње и Јасмине Антић при куповини бајколите гробне парцеле која са врха потеса „Гробљишта“ чисто гледа на крчму „Церима“, Машински факултет и цео Ниш. (Француски нобеловац Жан-Мари Гистав

---

[40] О њој у монографији Казуј крчмо Церимо: периферијска кафана и около ње (Ђорђевић, 2011б, 2012а).

[41] И који поп то не одбија.

[42] „Ако има неке Божије правде, боеми ће се дружити и на оном свету (Крсмановић, 2001:186).“

ле Клезио [Le Clézio] изрече да није везан за село, звоник или име улице. Насупрот њему, спадам у људе који су повезани за локалну крчму, своје сокаче и месно гробље.) Само си привилеговани могу приуштити тако нешто: гробље на брдашцету са којег пуца видик на мученицу. Као у хаику Драгана Ј. Ристића:

најближе Богу –

на врху брда штрчи

сеоско гробље

Гугутан.[43] И ми јужњаци коње за кафанолошку трку имамо. Осим врхунских певача у својим стиловима – попут Шабана Бајрамовића, Томе Здравковића и Станише Стошића – за које сви знају и по крчмарском ангажману, ту су стицајем животних околности и они непознатији, али због тога не и мање вредни. Међу таквима је био суво злато Божидар Митић, звани Гугутан – јер кад тај запева као да прогуче гугутка управо слетела на дрвену бандеру сеоског сокачета. „Гукни, Гугутане, да те чујемо“ – прозивали су Прокупчани свог омиљеног хармоникаша и певца, који је музички обележио топлички крај и шире у распону од двадесетих до шездесетих година прошлог века и који је барабар наступао са српским легендама, са Вулетом Јевтићем, Властимиром Павловићем Царевцем, Мијатом Мијатовићем, Радојком и Тинетом Живковићем… Највише је свирао и „гугутао“ у механама. Зашто, питаће се који младац? Е па зато, објашњава његов унук, исто свирац и дедин биограф (Шаранац, без. г. издања, 22–23), што је тада кафана била све и свја: „Било је то време када још није било телевизије, а и радио апарати су били права реткост. Није било могуће у кућним условима слушати музику. Да би то себи приуштили наши људи, који су врло музикални, ишли су у кафане, где су могли чути познате певаче и инструменталисте. Зато су хотели и кафане били пуни света. Излазило

[43] 13. октобра 2013.

се породично, па је у кафанама било пријатно, домаћински, достојанствено, без екцеса.“ За кратко све се измени, нема више „онакве“ варошке чаршије, нема ни чаршилија, лагано посустају и градске кафане са анимир, салонским и евергрин мелодијама. Што је најпогубније по здравље нације и грађански свет, *не рађају се више Гуґушани*, забављачи од идентитета и интегритета, који не маре за новце и таблоидне насловнице, светлост естраде и пролазну славу. А да потегнем акцију да се у Магареву Гугутану подигне биста или бар окачи плоча у улици Косте Војиновића?

Дангуба.[44] Кокан Младеновић, мој Нишевљанин, тренутно изгубивши љутит бој с „размаженим“ глумцима Атељеа 212 – време ће показати да је већма био у праву, али је рано „кукурикнуо“ – грдно га претера у критици кафанског духа који влада нашим глумиштем: „Такве околности нам омогућавају да, затворени у својим позоришним атарима, дангубимо по *позоришним бифеима* (потцртао Д. Б. Ђ.) наздрављујући у славу некадашњих бардова глуме, или, пак, доказујући своју глумачку величину количином испричаних анегдота (Станковић, 2013:35).“ Не знам, а могао сам утврдити, да ли је Сандокан – Коканово крштено име, тако се шушка по Naissi – бар малкице склон крчмарској уживанцији. Рекло би се да је пре трезвењак и умерени уживалац, с обзиром на његов изворни комунистички weltanschauung. Знам да овај врсни редитељ – да ли сам земљачки пристран? – веома добро познаје казалишну повест и улогу биртија у њој. Који ли га враг гони, ако већ неправедно јесте у театарским круговима, да буде оцрњен и у кафанолошким? Као да није из „Ниш“!

Дионис.[45] Грци нису сматрали Диониса својим богом: он долази са Оријента, из Индије или Арабије. „То није био бог мирноће и смирености, као Аполон, већ бог колективног пијанства, транса и неспутане музике. Звали су га такође и

[44] 10. јануар 2013.
[45] 5. јун 2012.

Бахос (Бакус старих Римљана). Причали су о њему да је покорио Грчку уз помоћ поворке разузданих жена, Менада или Баханткиња (једна Еурипидова драма носи по њима име), узрокујући пијанство и делиријум, неку врсту колективне вртоглавице која се ширила свуда куда је пролазио овај весели бог. Дионис је био такође и бог грчке трагедије (Ког бога…, 2012:22).“ Ми немамо Диониса, нити трагичара високог ранга, премда смо у тешким приликама и дотичемо дно дна, али као да нас, долазећи из давних времена, непрестано походи „овај весели бог“. Јер шта су Гуча и Егзит, савски сплавови и ибарске крчме, рођендани и свадбе, мале и велике матуре… него изливи „колективног пијанства, транса и неспутане музике“. Ако, нека буде, кафанолози немају ништа против тога, треба да постоје и таква места и догађаји – само да се са њима *не једначи* читава лепеза кафанске културе.

Докторат.[46] Где се оверавају докторске дисертације у Србији? Какво је то бесмислено питање? Где би другде, до у кафани! Обавезно у ресторану. Раније су то била готово свадбарска весеља, данас нешто смањена у обиму, али се адет мора обавити. Кључни је догађај после јавне одбране тезе да кандидат, који то више није, организује „други део“ – прославу и да се заседне у крчму. И ту наилазимо на парадокс. Искуство казује, већина ментора, председника комисија и чланова, иако није кафанска братија, чезнући за задовољењем анималних потреба, жури и прекраћује протокол одбране да би се што пре отишло у то „место“, које пре тога руже и проглашавају погубним, и у које, да није конкретног повода, ретко свраћају (сами би плаћали). Кафанци међу њима, једва чекајући да прекораче меански басамак, чврсто се држе протокола јавне одбране, чак инсистирају да она траје најмање три часа, јер то је озбиљан чин, једном се дешава у животу докторанда и треба га извести по свим академским узусима. Они који крате протокол, касније на брзину једу и пију, и трче дому своме, у малограђански породични мир. Двоструке су штеточине: а)

[46] 1. јануар 2012.

отаљавајући посао, поверен им због научног и педагошког ауторитета, недогворни су и некоректни према кандидату и институцији јавне одбране докторске радње; б) ждерући за пола сата, највише сат, повређују чашћевање кандидата, његову својту и крше кафански протокол који налаже рафинираност у уживању. Да сам који фактор у академској заједници, никада их не би стављао у комисије за одбрану докторских, магистарских и мастер теза: ко крши универзитетски закон, крши и кафански – и обрнуто. Јесте да поседују „универзитетско мајсторско писмо“, па ако га злоупотребљавају, нека о томе брину високошколске власти. С моје социолошке стране, послао би их да мало изуче кафанолошко штиво и стекну праксу за *„кафанолошко мајсторско писмо“*.

Драги Буре.[47] **Побогу људи, не искајте** *лесковачку мућкалицу* у престоници или Новом Саду. У бившем „српском Манчестеру“ – тамо куда кола истинска анегдота „Не се знаје, Заре игра“ и стварно је све истовремено могуће и неизводљиво[48] – евентуално у граду Константина Великог, она се спрема и сервира по Бурином рецепту. „Док смо пијуцкали и мезетили гостионичарски лисац припремио нам је мућкалицу у једној великој земљаној посуди. Каква је то мућкалица била… и сад ми пође водица на уста кад је се сетим. И домаћу погачу из црепуље. Није донео виљушке, није донео кашике, само је то поставио на сто и рекао: ‘Пријатан ручак, господо.’ Странци су гледали ону храну која је мирисом испунила просторију, Милан је гледао у мене, а ја одломио парче погаче и њиме умочио у мућкалицу. Милан није могао да верује, и док се је он чудио, ја сам двојици Аустријанаца рукама појаснио да се по старом обичају то тако једе. Са одушевљењем су прихватили

[47] 17. фебруар 2012.

[48] Пре рата ФК Дубочица је играла у Нишу и негде пет минута пре краја губила са два нула. У публици се водио следећи дијалог: Нишлија: „Лесковчани, готово је, изгубисте.“ Лесковчанин: „Море не се знаје, Заре игра.“ И заиста, Заре за следећих пет минута даде три гола.

и заврнули рукаве.“[49]Прстима се јело изгледа у „Цанетовој кафани“ тамо негде на споредном путу Ниш–Лесковац.

Другари.[50] Хвала богу да Миодраг Зарковић, „опаки“ коментатор *Печата*, који никоме не остаје дужан, једном похвали неку политичку емисију на Јавном сервису. И то не било коју, већ „Око 11“ Антонеле Рихе, која је угостила Љиљану Смајловић, председницу УНС-а, главног уредника агенције „Бета“ Ивана Цвејића и новинара „Времена“ Милана Милошевића. Али моји кафанолози, шта вреди кад, хвалећи колегинице и колеге, и câм подлежући стереотипу попут многих омаловажи нашу светињу – кафану: „Зато Рихини гости овог пута нису деловали као најбољи другари покупљени из кафане, већ као људи донекле упућени у оно што се дешава иза кулиса најзначајнијих политичких догађања и вољни да своја сазнања изнесу, плус спремни да повремено и закључе нешто (Зарковић, 2012а:30).“ Е, врли аналитичару „чаробне кутије“, шта ти је крива та српска мученица у којој се традиционално „кувају“ политичке одлуке и решава народна судбина! Па где да новинџије и, твоја кованица, *Аналитикмени* прикупе размишљања, намере и одлуке предводника плебса, него у крчми? Зар си заиста убуђен да не би „најбољи другари покупљени из кафане“ боље одиграли улогу тумача оног што нас је снашло од досадних и израубованих политичких „експерата“ – ако не учније, оно барем проницљивије и животније? И да знаш, изистински кафанац, *Кафанамен* (кафаномен) сместа гаси телевизор када се било који Аналитикмен појави на екрану.

Дуња.[51] Претпостављам – мрзело ме да проверим – Дуња Кустурица је Емирова кћерка. У то ме није повукло светом пронето презиме, јер, шта га знам, ваљда још има Кустурица у Србији, Босни и Херцеговини, Црној Гори и остатку васељене. Социолози моји, да знате, ако тврдњом нисам ома-

[49] Са блога http://orpheus.mojblog.rs, 15. februar 2012.
[50] 7. јул 2012.
[51] 16. новембра 2012.

нуо, онда има да захвалим госпођи која исписа неколико дивних кафанолошких приповести. А у њима, као у последњој (2012:9), пробија такав кафанолошки жар да се човек распамети: „Одлазила бих тамо сама и затицала углавном исте људе међу којима сам се осећала као међу најближима. Безимена кафана беше постала моја друга кућа“ – и даље – „Још ми се деси да залупим капију од куће и упутим се према Мићиној кафани. Када се на пола пута сетим да га више нема, облије ме туга која ме упути до следеће кафане у нади да ће се тамо можда појавити или пак створити таква дружина која и даље бежи од усамљености модерног човека.“ Ма, помислих, овакво осећање за голему улогу биртије може једино генетски да се пренесе са деде Мурата, преко оца Емира, на ћерку Дуњу. (Посебно јој татко није у развалици, сетимо се само како се мртвосао и „скрнавио“ Црвени трг са Никитом Михалковим.) Ех, Дуња, Дуња, још ако трошите дуњевачу, сместа Вас проглашавам за *прву српску кафанолошкињу* и шаљем у новинарско-књижевни одсек, свестан да ће социолошки бити на губитку.

Дуњевача.[52] На иницијативу „Ракије бара“ до средине децембра 2012. требало би да буде проглашено најбоље ликовно решење за етикету флаше дуњеваче, чиме ће она употпунити престоничку сувенирску понуду. Око тога се дигла велика галама, јер има и тврдих оспоравателја те одлуке. Зоран Љ. Николић, аутор бројних књига о Београду, сматра да је она ипак оправдана: „Васколика београдска култура рођена је у кафани. Да ли су то били вински подруми у Карађорђевој, Скадарлија или безброј предивних земунских биртији, логично је да се Београд препознаје и по једном тако деликатном пићу као што је дуњевача… То ми само потврђује сазнања да је ракија и духовни и материјални бренд овог града (Буквић, 2012:16).“ Кафанолози, запамтимо шта нам господин Николић, новинар и писац, поручује у духу изистинског социолошког кафанолога: „Васколика београдска култура рођена је у кафани.“ Да

[52] 18. фебруар 2013.

ли само престоничка? Или сва српска! А што *Томовачу* не узеше за сувенир, чиме би нам спасили председника, џумхурбашкана, да је не сеца собом од једне до друге белосветске престонице. ‘Ајде што је производи, па је потеже и где треба и где не, него – сиромашак – мора да је фрај дели.

Ђоле.[53] Ђорђе Балашевић, „панонски морнар“, у препознатљивом стилу пева „ми смо канда иста банда“, мислећи на музиканте. – Кафанолог на кафанаре. Стални, баш увек, посетиоци „Казанџијског сокачета“ – Богдан, Даги и Жуђа – као некада Брка, Добројтро и Обраданче „Џериме“, шта су друго до *иста крчмарска банда*. У „Казанџијско…“ одлазе лети, зими, у пролеће и јесен, и у међувремену, премда нису од оне врсте кафањероса-потукача коју не може човек да истера из биртије ни дреновим буџама. Биологија пак чини своје, стари се и разбољева, нема више накресаног живота, морају се проређивати изласци по свеколиким нишким локалима, смета дакле, замислите молим, кафанска гунгула – пре је „квака“ у празним буђеларима – и нема зајутравања и заплитања ногу. „Господа на заласку“, рекао би Мирослав Крлежа. Ти кафањупци, крчмарски староседоци и „живи намештај својих кафана“ (М. Витезовић), саиспијачи и наздравичари, негда могавши да попију земљану котлајку комовице и заноће, ваде документа и спремају се у пензију. Доживе ли је? Банда као банда!

Ђорђевић.[54] Кад може недужни Канађанин да се зове Том Кафана, зашто не би и социолози порадили на томе да се у народу прошири мода надевања кафанолошких презимена – нека би се и извела. Да нисам сувише стар и да ми се нису изродили унуци, који имају српска имена (Вук, Јана), први бих дао пример. Досадило је да ме већ шест десетлећа ословљавају рогобатним и дугим именом и презименом Драгољуб (Драган, Драганче, Драгче Драги, Драго, Дракша, Драгослав)

[53] 26. децембар 2013.
[54] 8. август 2013.

Ђорђевић (Ђоко, Ђорђе), док ме множина пријатеља (и непријатеља) зна као „Брку“. Шта би ми фалило да ме светина препознаје као Брку *Крчмара* по лепом српском презимену Крчмаревић или ти као Брку *Кафановића*. Јер, како срочи Елијас Канети (Canetti): „Људске судбине поједностављене су њиховим надимцима.“ Није с горег навести да ме др Мирко Вид Млакар, мој београдско-загребачки јаро, донедавни заменик главног уредника НИН-а, ословљава са *кафаноложе ромскорелиīиозни*. Погоди и обједини три моје области бављења: кафанологију, ромологију и религиологију.

Екмек.[55] Под турским јармом бејасмо пуних пет векова и после славног отпора и крвавих ратова једва се ослободисмо. Османлије нам много тога оставише, доста примисмо и од њих и не свесни да је то ипак плод толиког заједничког живљења. Језик нам српски врви од турцизама, а тек речници говора Јужне Србије и Понишавља (Златановић, 1998; Панајотовић, 2012), тако да не би требало да се зачудите, ако се стицајем околности нађете у туристичкој тури за Инстанбул, како се баба из Трговишта или Беле Паланке без икаквих ограничења разуме и разговара с продавцима на Капали чаршији. Због свега тога су турске теленовеле, попут оне о Сулејману Величанственом, веома популарне од Црномеља и Забока, преко Прозора и Вареша, до Бургаса и Приморског, од Галичице и Битоља, преко Дола и Доњег Комрена, до Каћа и Малог Иђоша. Није него да су гледане због примитивизма гледалаца, ниског културног нивоа народа тога тла, како несмотрено пресуђују елитистички настројени културњаци и телевизијски критичари! Него да захвалимо Турцима што нам донесеше кафу и кафану, које смо толико пригрлили, да се данас свакидањи живот не да замислити без њих. Они дигли руке од тзв. турске кафе – далеко више испијају чај – ми смо на путу да пређемо на еспресо и капучино (не капућино – заповеда Иван Клајн), код њих расте број крчми, код нас опада. Многе наше кафане уз аутопут деценијама живе од турских гастар-

[55] 16. август 2013.

бајтера, али у последње време слабо послују и гасе се. Зато предузимљиви турски грађани отварају нове друмске меане на потезу од уласка у Сићевачки клисуру до Димитровграда и српско-бугарске границе (Тодоровић, 2013:15). И успешно раде, што прокоментариса један блогер: „Није требало ни да их терамо, изгледа? Како то, Турцима се исплати а Србима не?“ *Кафанолозима не смета, нека се пуши екмек из вурњи, само да остану кафане*. Да не буде по оној народној: „Путеви ће пожелети кафане, ал’ кафана више бити неће.“

Економисти.[56] Др Часлав Оцић, дописни члан САНУ, бивши упосленик и директор Института економских наука, залагао се да се истоимена установа оснује и при Српској академији наука и уметности. Изгледа да му се работа изјаловила, јер се у дневни ред редовне годишње скупштине појавила тачка у којој се предлаже да се укине претходна одлука о утемељењу Института економских наука САНУ. Каквог га бог дао, одмах је кренуо у кампању и расписао се по српским новинама и недељницима. Отворено писмо Николи Хајдину, председнику САНУ, штампао му је *Печат*, све бољи часопис (2012:26–27). У њему, али и у новинским текстовима, нескривено инсинуира да ће се већ постојећи Институт економских наука приватизовати и тајкунизирати, што је аргумент више да се оствари његова замисао о новој институцији под окриљем САНУ. Дејан Ерић, директор Институт економских наука, брани ли се брани, оптужује Часлава за нетачности и лажи, све се плашећи да би, остварењем Оцићеве жеље, његова фирма отишла под лед – угасила се – држава не може да издржава два истоветна института. Кад би ми имали толико способних економиста, па још доктора наука и универзитетских професора, где би нам био крај, не би грцали у кризама на годину-две и тапкали у месту. То, таман посла, не кажу Часлав и Дејан – врана врани очи не копа – већ се гложе и мећу у уста, као врхунац полемике, овде сасма недужну кафану: „Коначно, нетачна је и тврдња да иновативна диверсифика-

[56] 1. јула 2012.

ција нашег рада обухвата отварање кафане у центру Београда (Ерић, 2012:15).“ И шта сад, *зар су им īазда и кафана криви* што они не знају, не умеју или неће да унапреде српску привреду, зараде и сами паре на тржишту за опстанак или установљење институтâ, него чекају и просе да им држава суне црквицу. Какво време надолази читаоче, не изненади се тренутку када ће сви могући институти, факултети, универзитети и академије, о основним и средњим школама да не говоримо, поотварати крчме (и кафиће) – останка ради.

Естрадизација.[57] Цеца претера стотку на Ушћу, а Јеца оману. Многи се горде због успеха Светлане, док се они у мањини, грађанци попут Биљане Србљановић, раздиру од муке и пуцају од беса због пораза Јелене Карлеуше. Оба навијачка табора су политикантска и погрешно мисле да представљају тзв. Прву и Другу Србију. Као да Јецу и Цецу раздваја Велики кањон Колорада. А уствари, резонује Мухарем Дурић (2013:22–23), исте су: „Захваљујући својој високој професионалности, на самом су врху. Оне имају свој живот и своју каријеру, свој дом, и брижне су мајке. Несумњиве су им везе са политиком, полицијом и криминалом…“ Оне су оличење, врхунац процеса *естрадизације* који као гангрена захвата друштвено тело: „У Хетерогеном друштву, о којем говори и Николо Макијавели, естрадизација се преноси на улицу и у скупштинско здање. Ако постоји политичка слобода, онда се може убацити ‘cum grano sallis’ – грумен соли, или како би рекла Мира Ступица – ‘шака соли’(22).“ Иако је Дурић не спомиње у свом кратком напису, а да предупредим аналитичаре који ће је сигурно увести у анализу, иза кафане је остало време естрадизације јер га је проживела и преживела у седамдесетим и донекле у осамдесетим годинама прошлог века. Отад се новокомпоновштина преселила и запосела већину друштвених области – од популарне културе, преко средстава за масовно преношење порука, до политике – тиме их и естрадизовала. („Надам се да је сада блискост [у последње време све више и

[57] 23. јул 2013.

физичка између политичара и великана естраде нешто јаснија. И једни и други, заправо, лагодно живе од експлоатације пусте људске жеље за одсуством било каквог стваралачког напора, за бесконачним уживањем и апсолутном неодговорношћу. У том смислу ми немамо посла са политизацијом естраде, како то неки наивно тумаче, већ са естрадизацијом политике и, последично, претварањем српске државе у аматерско културно-уметничко друштво [Басара, 2012:27].“) Кафана није узрок ове заразне појаве, само је у једном тренутку била, ни крива ни дужна, погодни и пролазни *преносник*.

Живот грчки.[58] Јасмина Павловић Стаменић (2012:3), дописница „Политике“ из Атине, у допису „Све мање живота на високој нози“, јавља да опада кафански живот Грка: „Скупи ресторани, који су последње деценије почели да истискују традиционалне таверне од којих су оне које су преостале почеле да бивају неоправдано скупе, сада и сами имају све мање гостију. Многи ‘ин’ ресторани у центру Атине су затворени као и десетине ноћних клубова који су доскора били центар грчког начина живота.“ Како и не би, када је отаџбина најзадуженија европска држава, да је земља у колапсу и да јој „врли пријатељи“, попут Немачке, предлажу распродају чаробног острвља као спасоносни лек.[59] Оно је Грчка одавно синоним за претерану задуженост, кризу и сиромашлук. Урезало ми се то што је деда Стеван Синђа Јовановић говорио још када сам био основношколарац: „Делијо, видиш ове комшије, оне су ‘задужене ко’ Грчка’“; „Сине, води рачуна, учи школу и бићеш богат човек, не ‘сиромашан ко’ Грци’.“ Кафанолога баш брига за тренди ресторане – какав несрпски назив? – њега

[58] 4. мај 2013.

[59] Уместо да јој се још плати: „Овде, у центру Атине, човек долази до невероватног закључка да живот у суштини и даље пулсира, да се изнова, у сваком тренутку, силовито рађа. Град Епикура, Сократа, Перикла, Платона, Еурипида, Аристотела. Неко ће, јавља се један глас, морати да затражи милоне од Европе на име ауторских права. И човек размишља да би било логично да им се то да. На крају крајева, овде је измишљена логика.“ – рече негде Енрике Вила Матас (*Vila-Matas), шпански романсијер, приповедач и есејиста.*

забрињава повлачење таверни: устукну ли, шта преостаје од Грчке коју памтимо, најпре, из матурских и апсолвентских екскурзија све до Крита, затим и са летовања по месташцима Халкидикија и у Аристотеловој Стагири и на Аристотеловом тргу у Тесалоникију, с обавезним ходочашћем Атоса и Хиландара. А какав то беше *живот грчки*: таверне, бузуки и тањиролом, Микис Теодоракис (Θεοδωράκης) и „Грк Зорба“, Нана Моускоури (Μούσχουρη) и „Деца Пиреја“, кафаничице у бело омаланим сеоцима, узо, оливе и Tzatziki… Danke Deutschland или Drang nach Osten!?

Жиле.[60] „Данас, после свега, познајем ли икога са којим сам у толикој мери разумљиво по себи данонећно разговарао о писању, и најприродније практиковао писање? Једноставно смо, најчешће по београдским кафанама (у Коларцу, Морави, Бранковини, Грмечу, Гргечу, Босни, Бродској касини, Палилули), у било које доба дана и ноћи, исписивали, на једном листу хартије, истом оловком, додајући се прибором за писање, речи, реченице, стихове, фрагменте, који и данас постоје расути по мојим и Жилетовим текстовима (Радаковић, 2013:6).“ Жарко Радаковић – ширем публикуму познат као друг и преводилац Петера Хандкеа (Handke) и као, с Давидом Албахаријем, аутор „у четири руке“ *Књиге о музици* (2013) – пише надахнут чланак о свом пријатељу Миодрагу Вуковићу Жилету, рано преминулом српском књижевнику из Никшића (1947–2013). Али то није само сетно присећање на још не/прочитаног стваралаца, коме је ноћ „најомиљеније годишње доба“, него и искрено сведочанство о томе да је кафана, међу осталом, и издашна *књижевна радионица*. Коме све литерати, пригрљујући га у своје скуте, подстакнувши га, и, битније, позастрвши му материјал, није омогућила да буде писац. Писци као писци, добрице и васпитани, памте и узвраћају.

[60] 22. јул 2013.

„За Љиљану.“[61] Има ли лепше белетристичке оде кафани и кафанцу, Томи Здравковићу и мераклијству од увода у причу „Љубитељ цвећа“ Ђорђа Бајића (2012:69), београдског писца и филмског и књижевног критичара: „Грађа, дим и уфлекани карирани столњаци, поноћ већ одавно прошла: кафански микрокосмос у пуном заносу. Још увек је скупљао храброст да крене кући. Љиљана га је чекала. Вечерас ће се догодити оно што је неизбежно, помисли и задрхта… Ексирао је још једну љуту и руком послао шефа оркестра. Док му је у џеп гурао згужвану новчаницу, шапнуо му је две речи. Ускоро одјекнуше први тактови добро познате мелодије. Томина бесмртна. *За Љиљану*. На трен је зажалио што није ватреног темперамента, па да ту, пред свима, падне у потпуни дерт, запева и окружи се срчом. Уместо тога, устао је полако и несигурно. Музика га је испратила у хладну ноћ. Снег и мраз отерали су шетаче, а под треперавом уличном расветом пресијавале су се пахуље.“

Засавица.[62] Нема тога ко није чуо за Засавицу, природни резерват надомак Сремске Митровице, а грдни су је и посетили. У њој флоре и фауне на претек: 670 биљака, 310 гљива, 204 птица, 68 дневних лептира, 65 сиара, 27 водоземаца и гмизаваца, 23 рибе и 6 змија. Да би била самоодржива, према светском стандарду, требало би да сама приноси 50 % средстава. Она самообезбеђује 40 одсто, највише од посетилаца, којих је прошле године било рекордних 90 хиљада. Толико због изложбе џиновских диносауруса и – не падајте у делиријум, у који само што нисам упао кад сам прочитао – кафане поред визиторског центра. Ту смо брале, то смо чекали, да неко без околишења упише у заслугу кафани што чини за *јавно добро*. Треће „сјајно место“, наша кафана, уз друге успутне садржаје за један резерват, каже управник Слободан Симић, једини је „начин да ‘зезнеш’ посетиоце да се мало омрсе о природне лепоте“. И наставља: „Срби не воле да иду у природу. Да овде нема кафане, посетиоци би прошли кроз

[61] 10. март 2012.
[62] 12. август 2013.

капију, видели трску и шаш, и вратили би се. Младе генерације ту нису ништа боље него што је била моја (Буквић, 2013: 29).“ Ако, управниче, ако, нек само људи долазе, свратили у вашу крчму пре или после обиласка – најбоље оба пута – није од неке битности.

Зглеђос.[63] „Боже мили, чуда големога“, запомогнух читавши напис Брана Карталовића (2012а:9) „Гружанке неће мотику“. Врати ме у дечачке дане с почетка шездесетих година и у идилични сеоски живот, за који Милован Данојлић (2013:66–67) тврди да никада није постојао.[64] Једва сам чекао да се сокаклијски младић замомчи а девојка задевојчи, па да им родитељи приреде зглеђос, уз посредовање проводаџије доведу одабраника/одабраницу из околног села, посаде их једно поред другог на гвозден кревет са сламарицом и оставе саме на сат-два у најлепше украшеној соби. Они се стидљиво и подозрљиво меркају и премеравају – неки пар, попут Жике и Горице, не изусти ни слово за читаво време – али их и ми, комшијски дечкићи, знатижељно проматрамо кроз оканце очекујући да се деси нешто што нам још није тако очито из књига које већ почињемо да тајно читамо или из полуразумљивих прича старијих. О како је зглеђос био узбудљив адет за малишане а добробитан за локалну заједницу. Није било, као што данас има, неожењених и неудатих, усамљених и инокосних људи. И, шта је живот, механа се убаци у неорано поље: „У кафани необичног имена – ‘У парку Гружанка’, преко пута Великог парка, уторак је посебан дан. Тад се ради по другачијем режиму и служе се ‘специјални гости’. Највише је Крагујевчана и житеља околних села, али има и оних који су

[63] 21. август 2013.

[64] „Идили се, одонда, изгубио сваки траг, и данас се оживљава као отужна вербална лагарија. Сељаштво се свело на биолошку врсту у изумирању, сточни фонд је упропашћен, лесковачка мућкалица се прави од смрзнутог меса сумњивог пореклка, чобанице, у минићима, послужују по друмским кафанама, а млади сељаци постају окореле нежење и чаме пред продавницом испијајући пиво из флаша. Основна школа, у коју сам пошао у јесен 1944, имала је седамдесетак ђака; данас их је седморо.“

у потрази за брачним партнером запуцали чак из Ниша, Београда, Лазаревца… Власник овог угоститељског објекта Слободан Бетулић Бетула, познати шумадијски ‘шоумен’, решио је да помогне неожењеним земљацима, који већ годинама безуспешно трагају за ‘сродном душом’… – Сваког уторка овде се окупљају неожењени момци и неудате девојке. Углавном су из ових наших, гружанских села, која липсавају трчећим корацима. Нико ни са ким неће и не може, а школе се затварају јер нема деце. У мом Гривцу, рачунао сам, има 49 момака који су пребили педесету, а остали неожењени – каже овај модерни проводаџија, који је за пола године, колико ради кафана, успео да склопи 11 бракова.“ Бетула их жени Молдавкама и Албанкама, које морају бити курсаџике, треба да прођу специјалан програм српског језика и историје, да науче наше обичаје и тек онда могу се удавати. Кћерке орлова обавезно се прекрсте у православље – Молдавке су већ ортодоксне. Имају право да једном годишње оду код својих на петнаест дана. Ето, све се врти у круг, па и кафана задоби још једну улогу, *ūосūаде арена за зīлеђос*. Нек се људи опородичују и множе.

„?“[65] Људској глупости никад краја. У њој не заостају назовимодернисти којима је, пошто су Србију дотерали до нивоа балканске Швајцарске, трн у оку оно мало остало од дедовине. Залажу се без пардона да се посече храст, запис који се испречио на погрешно трасираном шумадијском аутопуту, као што ликују после уништавања дрвореда у београдском Булевару краља Александра. Тек колико су немилосрдни антикафањероси: „Скадарлија се данас распада. ‘Одбранили’ су је паметњаковићи – да се ту не изгради нешто ново, модерно и добро. Да се ту сачува – шта – стареж. У централном делу Београда. Кафана ‘Знак питања’ – страћара. У елитном центру Београда (Боричић, 2013:23).“ Да не мисли ваљда вајни васојевићки потомак о томе како треба Скадарлију реконстрисати и претворити је у помодарску улицу Страхињића Бана

[65] 1. септембар 2013.

или нишку Обреновићеву!?[66] Какав би то био културно-архитектонско-кафанолошки „масакар“! А „убијање“, рушење „Знака питања“ било би проглашено за „кафанолошки геноцид“, кафаноцид. Кад би се то заиста десило, обећавам кафанцима, основали бисмо *Међународни кафанолошки суд* са седиштем у Нишу и поштено судили оптуженима. Дотле уживајмо у „Волстрит џорналу“ (Wall Street Journal) на чијем је сајту, у рубрици посвећеној путовањима, недавно објављен текст под насловом „*Туристички водич кроз Београд*” (Travel Guide to Belgrade), у којем је четворо реномираних престоничанина – Јанко Типсаревић, Драган Мићановић, Весна Милосављевић и Весна Вучинић – препоручивало београдске знаменитости: „У незаобилазне тачке приликом боравка у нашем главном граду архитекта Весна Вучинић навела је Гардош у Земуну и могућност вожње бициклом дуж Кеја, затим Конак кнеза Милоша у Топчидеру али и *кафану ‘Знак питања’* (курзив – Д. Б. Ђ.), отворену 1823. године (А. Ц.:2013:19).“ Нема ми друге, него да Нову Боричићу поставим само једно големо знак питања: *„?“*

Ибарска.[67] „Фокусираност на турбофолк диве и дивове, разумљива због њихове свеприсутности и општепознатости, замагљује чињеницу да ми већ двадесет година имамо турбофолк политику, турбофолк привреду, турбофолк књижевност, па чак и турбофолк науку. Куда год да се човек окрене, сусрешће се са злодухом Гуче и Ибарске магистрале, који је прожео све видове људског живота (Басара, 2012:27).“ Лако је Светиславу Басари, том некадашњем панкеру – певачу и гитаристи локалних састава „Панк Флојд“ и „Луде жене“ – у завичају знаном као Лале Бас, да сада, када испија своју редовну дозу текућине у одабраном друштву, из дана у дан пали по Гучи и Ибарској. Као да су ибарске меане и гучанска крчмарија изњедрили турбофолк и, није ваљда, дотле га наметнули

[66] Требало је, кад је овако срозава, да прочита барем једну књигу о Скадарлији, примерице ону Косте Димитријевића (1997).

[67] 5. мај 2012.

остатку друштва, да се оно сво турбофолкизирало! Да није Гуче и кафана на Ибарској магистрали, свакако их треба измислити… Социолошки наук: *у држави је*, насупрот високим местима, *нужно потребно имати просторе и догађаје намењене онима који су при дну, у средини или мало горе*, јер, јесу већина и не желе да потпадну под укус „оних горе“.

Иншалах.[68] Миљенко Јерговић, загребачки литерата, рођењем Сарајлија, осведочени симпатизер српске културе и књижевности, чест гост Београда, у последњој књизи прича „Иншалах, мадона, иншалах“ (2011) ремиксује босанске севдалинке и далматинске клапске песме. На упит Марине Вулићевић (2012:11) које тачно догађаје описује, које емоције и атмосферу, писац објашњава: „Тешко ми је да одговорим на то питање. Али ако послушате неку добру кафанску песму, рецимо ону ‘Димитрије, сине Митре’, па покушате да замислите животну причу тог Димитрија, коју ћете реконструисати из мелодије, текста, атмосфере, једног такта или једне речи, свашта вам се може догодити. Таква прича може бити из овог времена или из неке даље и ближе прошлости. Рецимо, мени ‘Димитрије, сине Митре’ звучи као Србија након Балканских ратова, а пред атентат у Сарајеву, у време када се ђаци уротници врзмају око Зеленог венца… Ето, по том принципу, настајао је и овај рукопис.“ Како се нити један савремени *српски писац* не досети да употреби овај поступак стварања дела на материјалу кафанских песама. А има их, није да их нема! Срби и Македонци коло воде у томе.

Историја.[69] Замолише ме из нишлијске „Старе Дрине“ да им припомогнем око налажења првокласног кувара. Немам куд – кратак рок, распис отворен до 22. децембра, искусни кулинари већ заузети, мало је слободних на тржишту… – но да понудим ангажман некоме од проверених кафанолошких другарчина. И безмало у трен, ни часка се не либећи, определих

[68] 13. јануар 2012.

[69] 15. децембар 2013.

се за јединственог софијског кафанара Петра-Емила Митева, скинух са сајта његов интервју „Лакомнику“ и послах газди популарне механчине. Да га прочитамо.

Волим шкембиће и српски роштиљ
Интервју проф. др Петра-Емила Митева за недељник “Лакомник”[70]
(Интервју узела: Марина Христова)

Питање: Дали умете да кувате? (Шта волите да припремате?)

Да. *За мене је кување стваралачка делатност. У породици мојих родитеља кување је заузимало почасно место. Моји бака и деда – Рајна и Илија Стефанови – коаутори су кувара “Вегетаријанска кухиња” (1925). Моји су специјалитети супа од поврћа и шпагете.*

Питање: Шта волите појести?

Посне сарме од киселог купуса, супу од поврћа, зелену салату, шпагете, шкембиће и српски роштиљ…

Питање: Кад сте били дете ко се код куће бринуо о кувању?

Кувала је мајка. Она је владала кулинарским тајнама и увек је умела зіранути іосте. Она је такође заједно са асистенткињом моіа оца припремила кувар, али нажалост није био објављен.

Питање: А ко сада кува код куће у вашем дому?

Кува моја супруіа – Румјана Бојаџиева. Она то изврсно уме. Једини минус је то што ја остајем једино трошаџија.

Питање: Шта ћете припремити за празнике?

Божић обично славимо с породицом моі брата Светослава уз поіачу, традиционалне посне сарме и јанију од пасуља који су најважнији. За Нову іодину – разноврсне вегетаријанске ћуфте, котлете, туршије, сиреве…

Питање: Како и када се храна претвара у политику?

Храна се претвара у политику највише када је нема или недостаје. Подсетићу вас на Шилера: “Глад и љубав покрећу

[70] Од лаком, ненасит (белешка преводиоца)

историју.” Недостатак хлеба стимулисао је две највеће револуције – Француску и Руску.

Нисам правио рачун без крчмара, прође меански сладострасник Митев, победи на угоститељској утакмици, вероватно, притврђујем, не искључиво због фамилијарног кулинарског педигреа, већ и због интелектуалности: крчмарцу, и самом факултетлији, импонује да упосли људину која живи за идеје и зна *значај хлеба и пара, ића и пића, крчме и механе у повесници*. Још да допутује професор и с механџијом испроба шкембе чорбу и суве шкембиће, џигерицу и бризле, буткице и говеђе репове, похован качкаваљ и рестован мозак… За остало ћемо лако да се договоримо. Час посла.

Јаша.[71] Миладин Ковачевић (1938–2013) оде 25. јула. Голема трагедија и губитак за сав поштен кафански свет. У име свих српских кафанолога и кафанара, од Јаше Гробарова, „последњег Мохиканца београдске боемије“, опраштам се прештампавањем in memoriam-а Петра Мићковића (2013:23)[72]:

Фајронт кафанског бисера

Јаков – Јаша Гробаров је прошле среде попио свој живот. Наискап, без пардона, до краја – нема више, готово, фајронт. Сматрао је да тако доликује последњем београдском боему, знаменитом маргиналцу и кафанском бисеру.

Био је талентовани песник, писац и сликар у души, првенствено кафански пустолов и изазивач судбине. После дуге и тешке болести, јуче је сахрањен на Бежанијском гробљу у Београду.

Живот је кратак, само су кафанске ноћи предуге, шалио се Јаков Гробаров у „Грмечу“, када нас је давно упознала легендарна позоришна новинарка „Политике“ Мира Радошевић.

[71] 28. јул 2013.

[72] Недуго иза тога појавио се још један подужи in memoriam из пера Владимира Богдановића (2013:50–51).

Тада ми је испричао да се некад звао Миладин Ковачевић, да је био сироче из Херцеговине које је неко довео у Београд и – заборавио.

Често је, признаје, стајао попут откаченог празног вагона на неком споредном колосеку. Својевремено је радио на гробљу: отуд и псеудоним Гробаров. Ипак, гледао је на свет с ведрије стране и са сваким је био на ти.

Волео је да прича о незаборавним годинама у Паризу, „граду с пет звездица и безброј страна света“, како је тврдио. Сликао је на Монмартру, спавао испод мостова на Сени и циркао божоле с клошарима.

Сматрао је да су све београдске кафане његове: скупљао је анегдоте, штосове и марифетлуке разних кафанаца. Када је био лоше расположен, седао је за туђе столове без питања и започињао неспоразуме, понекад и кавгу. Прославио се давним екцесом „Ав, ав, ав, само да је Тито здрав“ у „Клубу“ код Иве и Буде. Као да је тада слутио да ће се много година касније певати „Друже Тито, ми ти се кољемо“.

Писао је о кафанама које више не постоје, о знаменитим крчмама и механама које су одлепршале у небо заједно са својим сталним конзументима. „Чини ми се као да је јуче било када се по кафанама спајало по пет-шест столова и сви су били попуњени. Временом, почело је осипање. Прво столови, а потом људи, одлазили су један за другим. У неповрат“, јадао се Гробаров.

Не сећа се када је почео да пије, али је тврдио да никад неће престати. Испратио је Либера Марконија, Љубинку Бобић, Зуку Џумхура, Тому Здравковића, Брану Петровића, Зокија Радмиловића, Виба, Војина Партонића, Стеву Шеву, Прелета, Тиркета, Мому Капора, Перу Краља… Жалио је што није лумповао с Ђуром Јакшићем (мада је у његовој кући имао неколико промоција), Тином Ујевићем и другим великанима давно прохујале боемије.

Јашино срце куцало је у скадарлијским и чубурским кафанским баштама. А жестока пића и још жешће мамурлуке претакао је по дорћолским и савамалским бифеима. Нема бе-

градске кафане у коју није зашао. И дочекао зору. Издвајао је фајронте у „Клубу књижевника“, периферијске механе је докторирао а највише се губио у некадашњем „Бермудском троуглу“ („Шума“, „Липа“ и „Грмеч“).

Волео је да пише за недељни број „Политике“ (и то на овој страни). „Драги мој уредниче, сконтај ми неки погодан наслов“, тражио је, па сам му срочио сада већ антологијску шину КАФАНСКИ БИСЕРИ. Под тим наднасловом написао је море причица које су преточене у неколико књига.

Текстове ми је увек доносио на време – тачно у подне. И уз осмех: „Ето, мало, лепо време.“ А када је научио да текстове шаље електронском поштом, ређе сам га виђао, углавном у „Херцег Новом“, јединој правој кафани у околини „Политике“.

„Дођи, Мићко, попиј пиће самном, ово ти је још једна прилика да седиш са енциклопедијом београдског кафанског живота.“ Тако ми је говорио Јаша Гробаров, прошле године у „Херцег Новом“,када сам га видео последњи пут.

Дуго је боловао од рака грла и на то није давао ни пет пара. Није крио да је у болници, после операције, самоубилачки пушио на канилу. Био је неумерен у свему, а нарочито у пићу: пио је на хектолитре.

„Ако икада умрем“, смејао се својевремено, „заузећу сто – тамо горе – у некој крцатој кафанској алеји.“

А ту ће Јаков – Јаша Гробаров, сасвим сигурно, пропити остатак вечности.

И то наискап, покој му души.

Јеврем.[73] „Политика“ ме је изненадила прештампавањем новије песме Јеврема Брковића (2012:4) из збирке *Јеретички верси* (2009). За њега, признајем, немам симпатија јер је осведочени србомрзац. То није у складу с његовом поезијом, која кадикад досегне висок ниво, као у безнасловној песми – чита се из стихова – посвећеној Бранку Миљковићу. Из ње преносим две почетне строфе:

[73] 29. октобар 2013.

Дође ми у сну
Мој пријатељ,
Српски пјесник Бранко Миљковић.

Исти као онда
Док смо једним елегичним Београдом
До касно ноћу слушали своје кораке
Како боље од нас знају
Гдје иду и која крчма
За нас још ради.

Верујем Брковићу да је пријатељевао с „принцом песника“, најзначајнијим књижевником потеклом из Ниша. Нишевљани су поносни на Бранка и свагда му се долично одужују што је пронео славу родног краја. Никако да проникну зашто је потегао за омчом – самоубица ли је – на периферији далеког Загреба или због чега га неко ухити, ако га ухити! Они знају да је био расан у свему, громада од човека, људина и у боемству, кафанац и чоканџија са стилом, пајдаш до смрти.

Јужњачко.[74] Врањанка Виолета Трајковић, учена колегиница, професорка тамошње гимназије, прочитавши моју студију *Казуј крчмо Џеримо*, предложи ми готово читав план кафанолошког истраживања: „Ви сте феномен кафане сагледали понајвише из угла једне периферијске коју перфектно познајете, што и јесте био циљ. Било би предивно ако бисте читаоце обрадовали проницљивом студијом о јужњачким урбаним кафанама уопште, с посебним акцентирањем неких елемената у прелому анализе некад и сад (*плес, игра особена је за јужњачко подручје – постоји и тзв. мушко коло [„пембе“], налик на чочек, игра пуног мушког егоизма и надменог достојанства, из које су екскомуницране жене као, уосталом, и из већине других игара; оне играју засебно, у позадини); *двоструки, скоро контрадикторни однос према жени-певачици/играчици која се у плесној оријенталној ехтази доживљава

[74] 4. април 2012.

као богиња, па се пада пред њом, мада се, реално, не поштује нимало; *о класној подвојености муштерија (сепареи-сараи за богате, резервисана послуга, а мали столови за остале, најчешће испред кафане); *атемпорални релативно кохерентан спој позитивних и негативних енергија дерта, севдаха, карасевдаха и мерака; *језик јужњачке урбане кафане као елемент оријенталног културног обрасца, једног од два доминантна у нашем идентитету (фатализам, духовитост, цинизам, шале, вицеви, урбане легенде, надимци као форме катарктичке социјалне критике); и тако редом.“ Одмах сам јој захвалио на програму, који не бих могао да испуним за ово мало година до пензије. Додуше, каквог ме бог дао, осетивши њену теоријску снагу, сместа сам јој ставио у задатак да припомогне, искали се и скине са списка барем две-три повезане теме. И успех: млада социологиња уради фин *кафанолошки есеј* „Оријентални плес и кафана“ (2012:441–448). Замољавам кафанце да га, када је о томе реч, неодложно прочитају после циљаног дуготрајног кафанчења, по могућству у Борином, не Драгана Томића, Врању, у јужњачкој градској кафани – више ће уживати у њему и разграничити једном за свагда шта је то *севдах* а шта *карасевдах*, по чему се луче *мерак* и *дерт*, и који је јаз између *трбушног плеса* и *чочека*. Ау, пусто јужњачко.

Катранџија.[75] У социолошкој кафанологији одавно је опште место то да кафана, међу другим, игра улогу и у пословном животу. Њу је посебно истакла Дивна Ђурић Замоло у класичној студији *Хотели и кафане XIX века у Београду* (1988). Та функција се богатила кроз читаво прошло столеће, да би у нашем доживела врхунац. Народ џаба не каже да се ниједан посао не може завршити без кафане. И *катранџија* Радован Рашковић, власник тог старог заната на издисају, ништа не би направио, тј. не би се окористио од тежачког рада, да није случајно набасао на Нордијце и наврнуо их крчму. Журналиста Бранко Пејовић (2012:22) описује животну згоду упорног Златиборца: „И вртео се он тако по музеју

[75] 17. април 2012.

‘Старо село’ у Сирогојну претпрошле године, па изненада чуо неке странце како на српском причају о катрану, да је код нас најбољи и да може добро да се прода. Пошао за њима Радован, позвао их у кафану, па понудио једном од њих, а био је тај надлежан за трговинске послове амбасаде Шведске у Београду, да их снабдева катраном.“ Би шта би, Рашковић склопи дугорочни бизнис и ено га тамо како по златибарским горама вади пањеве и справља изврстан катран. Елем, да не беше механе, Ера би још аргатовао само за кирију, а сада, богу хвала, гради сопствену кућу.

Кафанопазитељ.[76] Радивоје Перуновић био је кафанопазитељ из београдске „Чубуре“. Оду му срочи истоврсник – кафанобранитељ – Бошко Јакшић (2012:22): „Био је један од оних који се није мирио са одумирањем, одузимањем добре старе кафане, онакве каква је у филму ‘Монтевидео, бог те видео’… Пошто су сви такви покушаји, срећом, одбијени, Раша се спокојно придружио својим гостима на небу: Либеру Марконију, Брани Црнчевићу, Миљану Миљањићу, Петру Краљу… За 44 године стажа потрудио се да са њим не оде оно мало преостале чубурске душе која пућка из димњака његове кафане. Синовима Жељку и Зорану оставио је у аманет ‘Чубуру’, њен шарм и свет испуњен мирисом роштиља и духом једног старог Београда који треба сачувати. Као драгоценост. ‘Рашо шефе, све је под контролом’.“ Чуварни наследници држе завет и „Чубура“ даље сјаји. Њеном шарму не одолевају ни филмски суперстарови. Тако је пре који месец на врата дрвене кафанице бануо један од те братије: „Градска легенда каже да се конобарима представио препознатљивом фразом: ‘Мај нејм из Броснан. Пирс Броснан’ (Белић, 201316).“ Чујте и почујте крчмарски другови: чувајмо и гајимо, пазимо и мазимо кафанопазитеље као ретко зверење, јер се омаљују и затиру. Загубели се кафанопазитељи, исчезнуће и наш други дом, а ми – где ће да се денемо? (Ето, моје друштванце се обавезује да бдије над Мартином Васовим и Зориславом Стан-

[76] 31. јул 2013.

ковићем, кафанопазитељима „Казанџијског сокачета“ и „Нишлијске механе“.) Зато кафанотворац понавља кафанолошку заповест: *кафанопазитељ пази кафану а кафанобранитељ брани кафанопазитеља и кафану*.

Кафанопазитељка.[77] Свака кафана је прича за себе. Постарије имају богату приповест кроз коју се преламају мене новије српске историје. Једна од тих је и кафана „Кадињача“ из Заглавка, у крају између Таре, Повлена и Маљена. Основао је крчмар Гојко Благојевић још за време онога рата и гостио сву ондашњу солдатеску, партизане, четнике и Немце. Можда због тога, а тражећи потказивача Радничког батаљона у бици на Кадињачи, ухапшен је и бачен у апсану, у којој се одмах обесио.[78] – Да ли треба пренети да му кривица никада није доказана, да је посмртно рехабилитован. Објекат је 1959. године прешао у руке оца Светлане Василијевић, која се својски труди да га очува у старом стилу, у њему својственој плавој боји. Одатле му народ надену име „Плава кафана“: „Она је из града дошла да наследи стару кафану када су родитељи остарили и одлучила да у знак традиције сачува њен стари изглед (Никић, 2013:5).“ Зато кафанолошки друшкани, палите своја изанђала аута и директ у плаву кафану „на пола пута“, знану по „лепињи са све“ са претопом и сланином, још знанију по газдарици Светлани, *кафанопазитељки*, која заслужује да је прогласимо кафанолошким витезом и прикачимо јој на ревер Кафанолошку медаљу првог степена.

„Кафански лук“.[79] Лук је, бели или црни, млади или стари, испржен или укисељен, целовит или сасецкан, божанска кафанска намирница. Ђаконије са скаре и нису нешто без ситно исецканог црног, а моравска салата бледа, да не може бити блеђа, без закисељеног белог лука. Али, кафанолози, шта ми би, ко ме ошамути у сокобањском „Сокачету“, у којем ис-

[77] 27. јула 2013.

[78] Да трагедија буде тежа, после ослобођења, због баналног разлога, и син је сам себи пресудио.

[79] 26. јул 2013.

писујем ове реченице, па, уместо да пишем о taverna look-у, ја одајем почаст крчмарском луку, ако не печена паприка белолучана! Шта је сад па то *„кафански лук“*, први пут чујемо за њега? Брале мој, ко ће га знати, ако не неко од саговорника Исидоре Бјелице у петпарачкој емисији „Љубавна докторка“. Тај језички грозоморан продукт срблиша, бележи Александра Вељовић Ћеклић (2013:23), први пут се тамо изговорио: „Власник модне агенције, Небојша Грнчарски, прича о најбољем оутфиту за јесен и зиму, о богатом селекшну и саветује девојке да избегавају кафански лук. Мислио је ваљда на изглед, не на салату!?“ Е, бре, млади Грнчарски, рече га – и остаде жив. Сунце му калајисано, па зар се толико може забраздити у ниподаштавању кафане, зар јој се не признаје ни трунчица заслуга за свакдневицу и српску културу. Нити је било, нити ће бити посебног „кафанског лука“, осим ако сам не запнеш, креираш га и прославиш се. Не рачунај на кафанолошку подршку, нама он није неопходан. *Кафанцима није посао да изгледају, него да буду*.[80] Кад смо већ код срблиша, да наведем још који бисер који је сабрала госпођа Вељовић Ћеклић: „жене су диспоусабл“, „нуде се фејк ствари“, „а тамо неко потпуно блинка“, „шта је сада фенси“, „контрол фрик“, „фешен спот“, „веддинг шоу“, „лајф коуч“, „успела да не изазове хејтера“, „како хендлује кад је беба плаче“, „иде на бекстејџ“, „тамо се клабује“, „она је шопингхоличарка“. Аферим!

Крв.[81] Е, моји кафанолози, зар смо дотле дошли да углед кафане спасавамо крвљу! Како, којом крвљу? Тако, људском, не оном која се много пута раније проливала у њој – туче и срче, сада и транзицијска убиства – и због тога изашла на лош глас у „пристојних“ грађана, већ оном коју „испумпавају“ добровољни даваоци. Замислите молим, позоришник Петар Божовић, бекрија старог кова, организује по српским механама ту акцију, и успева му (Нововић, 2012:20). На сто-

[80] “Није мој посао да изгледам“, крадем изреку списатељице Јелене Ленголд.

[81] 28. априла 2013.

тине кафанаца долази у биртију, поклања „црвену течност“ и помаже болеснима. Није да није овакву масовност погурао интегритет „извођача глумачких радова“, али јесте и то што су кафањероси надасве хумани – издашни у пићу и ићу, несебични у помоћи невољницима. Тако ли је, а нема разлога да није, онда се Божовићу треба придружити у кампањи и изборити да се и наша крчма, она у коју свакодневно свраћамо, покаже пред светом. Ух, толико бих волео да изазовемо кафиће, такмаце нам, који су далеко бројнији, нека се и они „испрсе“, па да напунимо резерве трансфузионих амбуланти. Да никада више не буде мањка крви! Зато, кафанолошки камеради, када долети абер да караван Пере Божовића стиже у вашу паланку, тог јутра одустаните од редовне „порције“ жестине, стрпите се, организујте баш све месне кафанце – и трк у локални бирцуз на крводавалаштво. Докажите сумњивцима да смо широке душе и великог срца, да нисмо егоисти који не беру бригу ни о чему другом, сем о крчмарским занимацијама, и да нам је наше „сјајно треће место“, ето, постало и хуманитарна установа. („Људи се у кафани, као што је општепознато, баве саставом репрезентације, обарањем владе и жалбама на своје жене, а ево ми смо свим тим активностима додали и једну хуманитарну“ – прича Петар Божовић, чувени боем и гурман који је ‘Кафану код Неше’ у Жаркову заволео највише због порција кувара Милоша.)[82] А онда ћете у незаборавном дружењу са Петром, чудом међу филмаџијама и театралцијама, надокнадити пропуштено и обновити „кафанску крв“. Њему хвала што подигну рејтинг кафани, кафанцима и кафанологији – *није свако кадар да крв нешшедимице иодари болесноме*.[83]

---

[82] О томе и на сајту: http://www.blic.rs/Zabava/Vesti/345201/Petar-Bozovic-organizuje-dobrovoljno-davanje-krvi

[83] „У априлу смо исто ово организовали код мог доброг пријатеља Милутина који у Крагујевцу држи чувену кафану ‘Библиотека’ у којој је најчитанија књига јагњеће печење, а одмах иза ње прасеће печење. Решили смо да укључимо и Ваљево па ће данас у ‘Кафану код Неше’ доћи и делегација из ваљевске кафане’Платани’. Циљ ми је да акцију добровољног давања крви проширимо на целу Србију. Ево, сад се понашам као они који су набављали робне резерве.

Куртијаде.[84] Светски лингвиста Марсел Куртијаде (Courthiade), декларисани Ром а пореклом Окситанац – сорбонски доктор, утемељивач Катедре за ромски језик на париском Националном институту за оријенталне језике и цивилизације – како причаше на Власини 2000. године, на Балканској летњој школи ромологије, има животну жељу да отвори у Паризу праву *ромску кафану* с истинским ромским специјалитетима. На питања зар није „Град светлости“ засићен циганским крчмама, песмама и фолклором, одговараше да су сви локали фалш и да је само музика понекад аутентична, и то када се ангажују ромски оркестри са Балкана и источне Европе. А тај би се чудновати бистрац, кодификатор Rromani ćhib-а, „бацио“ на спремање оригиналне ромске кухиње из сваког закутка земљиног шара. Покушао је на власинској Округлици да нам то демонстрира јежевом чорбом. Кока је заменила терајежа, јер ова животињка не живи на тако великој надморској висини. Беше укусно, врло ароматично, прсти да си поједеш. – Марсела сретнем који пут на ромолошким скуповима, жали се – ништа од циганске крчме, мањкају пусти новци. Мислим се нешто, кафанолошки брале, да га позовемо у Србијицу, нека овде оствари своје снове, за паре и бизнис да не страхује – често бисмо код њега кафанчили.

Кучићи.[85] Не чудите се, у „Политикиној“ вести „Акција за љубимце у ресторанима“ (2012) заиста пише: „Градском Одлуком о држању љубимаца, власницима ресторана остављено је да одлуче хоће ли гостима дозволити да у локале уђу у друштву својих кућних љубимаца… Биће штампане и мапе града на којима ће овакви ресторани бити посебно назначени.“ Ето, нисмо дуго чекали, и Србија ће добити кучкарске кафане. Ако, нека их, али се питају љубитељи животиња зашто су кучићи привилеговани и због чега се не могу одати

Нико ме не контролише, ко зна колико ја узимам! А није ни опорезовано – шали се славни глумац.“ (На претходном сајту)

[84] 23. октобар 2013.

[85] 27. фебруар 2013.

крчмарском животу, испрва, ине домаће животињке и, затим, припитомљено зверињe. Кад би многи Београђанин из „круга двојке“, Нишевљанин око Маргера и Новосађанин са Лимана IV радо запатио коју свињу, била и лошије сорте од пиетрена! Господин из престонице поносито би викендом шетао свога прасца Ташмајданским парком, закрмили би се у „Последњој шанси“, на траси према Калишу свратили до старог доброг „Морнара“ да презалогаје, на часак и на по хладно „Јеленче“ наврнули у „Корзо“, у Змај Јовину, по козна који пут се подсетили школске лектире у ходу између калемегданских споменика српских књижевника и, пошто се приближи време обеда а они уморни, без журбе и достојанствено некако би се догегали до „Мадере“ – тамо их у башти, испод најразгранатије крошње, већ чека резервисан сто и раније угођен мени. Ех, кад би смо у тим тренуцима могли да уђемо у душу нашег јунака па да и ми осетимо шта значи бити задовољан. Пошто нисмо фројдовци, него обични кафанолози, довољно је само на трен бацити поглед на то насмејано лице које кипти од ведрине, и разумети „Београђанина (‘Нишлију’, ‘Новосађанина’)“: како је уживао у непатвореном рустикалном окружењу, било му је лепо у завичају и, што је за причу битно, био је најсрећнији док је као дечкић и основношколац чувао свиње читаве фамилије. Чак је сањао, ако се истакне у тој активности, како ће га једног дана на збору мештана, под заветним храстом, једногласно изабрати за сеоског свињара.[86] А свиња, паметница међу паметницама, премишља се једући кулинарске специјалитете (социолошки наук): како то да човек, умнији од мог рода, још није проникао у правило по коме се све окреће и враћа на почетак – каравансараји, ханови, меане, механе,

[86] “– Црни Драгутин, па твој деда по коме носиш име, онај часни Солунац са Копаоника, мора да се преврће у гробу. Шеташ се са псетанцетом, уместо да смо већ у кафани на ракији и кафи с ратлуком – вртео је оном главурдом мој земљак, заборављајући да му је син ветеринар и да се бакћа са ‘тим цукелама’ (Минић Карло, 2012:20).“ О кучићима и кафани још и у: Белић, 2012:15; Капор, 2012б:25; Танјуг, 2013:10.

крчме, кафане… *некако су и кренули као сврашишта за људе и сшоку*. Ух, мадериним помијама нема равна у целој Србији.

Лекари.[87] Ето, дуго се чекало на ваљану одлуку Владе Србије о отварању кафана и ресторана у бањским здравственим установама. Она је усвојила „Уредбу којом је омогућила специјалним болницама у бањама да пружају комерцијалне угоститељске услуге на тржишту, али само у случају када постоји вишак неискоришћеног смештајног простора, подсетило је Министарство економије и регионалног развоја (Н. новине, 2012:7)“. Богати се понуда: гости неће више само да се разгаће и бањају већ ће моћи да се и напоје жестином, разгале и распојасају. Међу њима је многи бањац баш због рехабилитације од „опаке“ текућине, али, терапеути кажу, није препоручљиво одједанпут, нагло се отрезвењачити, постати безалкохолик – одвикавање је успешније ако се с мером и под контролом смањује зависност. Зашто да се шверцују литрењаци и ице вињака, кад можемо легално отворити крчму у велелпном „Радону“[88] и пратити понашање пацијената. А и ми, доктори, џаба ћемо пити, ионако смо свикли да нам болесници утурују стакленице вискија, само никако да схвате да наш ниво нису „Johnny Walker“ и „Ballantine’s“. „Узнапредовали смо, кад је Богдан Тирнанић, онај новинарчић, могао да сатире ‘Jack Daniel’s’, што да се њиме не сладе и заштитници народног здравља.“ Повикаће светина: беломантилашима нема лека, дубоко су огрезли у примању мита! „Проста“ гомила као гомила – оптужује без аргумената – знамо да је ојађена и бедна, и стога не искамо „Chivas Regal“. Е моји лекари, нека вам је срећна и беријетна *Хипократова заклетва*.

Лепотица.[89] Драгомир Антонић (2012б:70), онако радикалски, збори: „Што би рекао почивши Танасије Илић из Чачка. Ако су кафане пуне, храмови недељом и празницима

---

[87] 3. август 2012.

[88] Познати Институт за лечење и рехабилитацију у Нишкој Бањи, који већ има кафић с терасом и баштом, али га држи приватник.

[89] 2. септембар 2012.

испуњени народом, а пијаце, пијачним даном препуне сељачких производа, држава је беријетна, а њом управљају мудри људи… Све се види голим оком. Ако је пак другачије, да у кафанама и црквама нема људи, а на пијацама преовлађује пластика и кинеска бижутерија, онда има разлога за мању или већу бригу. Не сме се оклевати, него се у коштац хватати и оживети Србију. Вреди. Много је лепа.“ Није потребно социоемпиријско истраживање да би се утврдило да су кафане полупразне и закатанчене, да цркве, сем на велике празнике, зврје пусте и да на бувљацима, пазарима и панађурима преовладава кинеска роба (Ђорђевић и др., 2014). Брижни ли смо, а кафанолози би по одређењу требало да буду забринути, помогнимо Србијици – лепотици – и *напунимо кафане*. Ако се кафански прикани и кафане саме не узму у памет и не иду руку под руку, тешко да ће опстати у утакмици с жестоком и нелојалном конкуренцијом. Требало би гласније, и бунџијски, да искају подршку културњака и уметника, политичара и власти, економиста и привреде, домаћих и страних туриста… Дабогме, и кафанологије, која им подастире теоријско-искуствена проучавања, утире пут откривајући шта су негда били, у каквом су сада стању и која им је перспектива. За почетак – *зановимо кафану*.

Љубав.[90] Многа ми се нада испунила, бројне љубави оствариле. Две нису – зато патим! Кад нисам могао да отворим кафе-књижару, која би се звала „Ленон“ – по мом младалачком богу Џону Ленону (Lennon), вођи Битлса – бескрајно жалим што си нисам приуштио сопствену крчму, маколицна била. Ух, тако бих волео да оставим *белеī* у кафанској повести Ниша, чак и више но у социолошкој, да будем *кафаноīворац*. При томе имам у виду нишку историју тзв. *īракīичне кафанолоīије*. За теоријску се не секирам, штамбиљ је већ ударен, кренула је из Naissus-а и у њему ће јој бити седиште – примећује и Емил-Петар Митев: „Ниш е особено подходящ да бъде столица на кафанологията – и поради чара на незабравимите нишки кафани, и поради таланта на нишките социолози…“

[90] 1. јануар 2012.

Љубица.[91] Е Љубице, кафанолошка муко, баш га потрефи: „Нема више ни кафана с карираним столњацима и олајисаним подом, градских бусија за скитнице, боеме и студенте. Сви су у њима, укључујући кувара и келнера с белом салветом преко једне руке док је другу, по пропису, држао на леђима, некад били једна породица, сада разведена и расељена по бескрвним ресторанима с минималистичким ентеријером и истим таквим јеловником (Арсић, 2011:14).“ Мрка капа за кафанаре и следбенике, мораће свећом да траже кафане.

Љубомора.[92] Јохан Хајлиг, јунак фине приче Златоја Мартинова (2012:20), шездестогодишњи господин, петнаестак година старији од своје жене, уплашио се своје сексуалне онемоћалости: „Приписивао је то умору и великим бригама на послу у Магистрату. Па ипак, хватала га је паника, толико се наслушао кафанских прича о немоћним мужевима и њиховим раскалашним женама, масних прича којима се и сам радо смејао.“ Страх га је нагнао да себи пронађе лека, наново пробуди жељу за женским створом, подигне сексуалну спрему и задовољи супругу, јер никад се не зна – можда и она уђе у крчмарске трачеве! Ко би му, имајући у виду да споменути лик живи у другој половини 19. века у аустроугарској Војводини, промптно и елегантно у томе помогао? Лепотица ноћи из тада многих и дозвољених куплераја. И беше му што беше – ствар се, зашто не поверовати, одмах подиже, Хајлиг поново постаде „човек“ и опет одлучно поче шпацирати променадом своје вароши. Кад убрзо, као што бива у животу а не само у скаски, стиже несрећа: узорити високонамештеник црножуте монархије оболе, свеједно, од сифилиса или капавца. Себи си није могао дозволити толику срамоту – и изврши самоубиство. Ето, докле може да доведе обичан, свакодневни *кафански трачерај*. Зато молимо кафанце да се уозбиље и упристоје, да имају меру у причама и „причама“, а нишевљанске

[91] 29. октобар 2013.
[92] 1. септембар 2012.

крчмарске лармаџије и измишљаторе – а таквих је више но што чаршија може да поднесе, да уђуте.

Милена.[93] Ивана Николић, ауторка квалитетне емисије ТВ Студија Б „Мој Београд“, говорећи о разним снимањима, спомиње и кафану: „Мало даље одавде, поред Цркве Александра Невског, живела је глумица Милена Дравић. Њени су некада држали кафану, а њој, како ми је рекла, данас недостају баш те кафане београдске. Емисија је снимана једног тешког, спарног дана, али га је она херојски издржала. Да се уништавају београдске кафане жалио се и редитељ Здравко Шотра. Констатовао је да ‘данашњи политичари нису кафански људи’ (Петровић, 2013а:7).“ Добисмо још два угледна, да не могу бити угледнија, кафанолога. Да човек помисли за Милену да се трајно везала за свог драгана Драгана Николића, наравно међу другим, и због тога што је од ране младости овај „црвенокрсташ“ крчмарски присташа и да га та љубав не напушта ни у смирај живота (само је престао да пуши): „– Ма, све је могуће. Боемштина нису цигарете или пиће, то је начин живота. Ја више година апстинирам од цигарета, али нема то везе с тим. Не пушим, али се нисам одрекао кафане и не спадам у оне који вичу: гаси цигару и немој да ми димиш ту! И даље волим да се дружим са пријатељима у кафани, јер је то ствар навике у којој уживам (Vukašinović, 2012:19).“ Шотра, такође кафански страснољубац, једино греши у дијагнози: није тачно да актуелни политичари нису кафанци.[94] Јесу, јесу, и те како јесу, само се скривају у забите механе. Плаше се да изађу на видело и сретну с обичним људима, јер, добро знају, за час могу мотке да проради, па и голи живот да им се угрози (Слика 8). Настрадали би што на столу, што поред, што испод… Е, јада и чемера.

---

[93] 17. април 2013.

[94] Доказ и у чланку Александра Ђуричића (2013:;42–46) „Кафане, подијум великих одлука“.

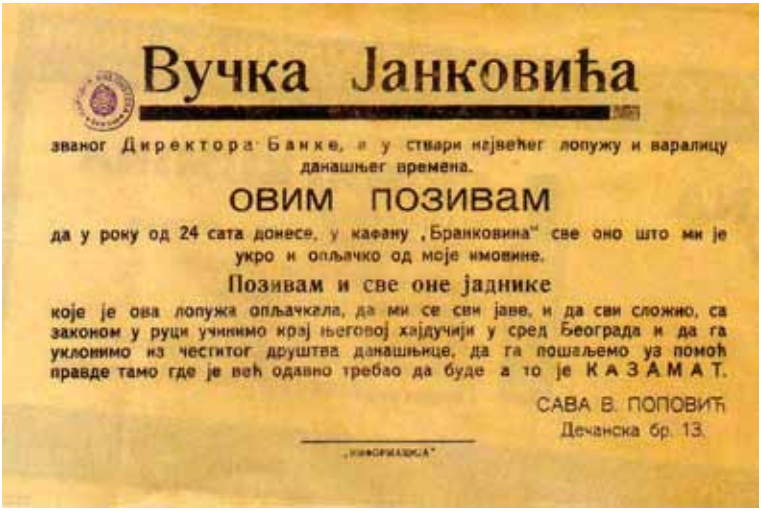

Вучка Јанковића

званог Директора Банке, а у ствари највећег лопужу и варалицу данашњег времена.

ОВИМ ПОЗИВАМ

да у року од 24 сата донесе, у кафану „Бранковина" све оно што ми је укро и опљачко од моје имовине.

Позивам и све оне јаднике

које је ова лопужа опљачкала, да ми се сви јаве, и да сви сложио, са законом у руци учинимо крај његовој хајдучији у сред Београда и да га уклонимо из честитог друштва данашњице, да га пошаљемо уз помоћ правде тамо где је већ одавно требао да буде а то је КАЗАМАТ.

САВА В. ПОПОВИЋ
Дечанска бр. 13.

„Информација"

Сл. 8 – Лопужу у „Бранковину" или у казамат

Молотовљев коктел.[95] Прво треба да сачувамо кафану, а не да је руинирамо, да бисмо је могли вратити или повратити стари сјај. Како то да учинимо када је уништавамо, замислите, и Молотовљевим коктелима? Последњи је бачен на југу Србије, близу Ниша. Тома Тодоровић (2012б:8), дописник „Политике", о томе извештава: „… Владица J. (48), из села Малошишта, у општини Доњевац, ухапшен је због сумње да је извршио кривично дело изазивања опште опасности. Он је у ноћи између седмог и осмог марта ове године кроз вентилациони отвор на угоститељском објекту 'Врањанац' у Малошишту у којем је било гостију убацио Молотовљев коктел, наводи се у полицијском саопштењу. На срећу коктел се није запалио, тако да су избегнути штета и пожар у објекту. Испитују се мотиви овог напада." Кафанолози би да се изборе да у закон уђе ставка по којој се атак на крчму има сматрати крупним прекршајем против националне светиње. Рушитељ кафане је криминалац који уништава српску марку. Кафанци би били подржани, ве-

[95] 30. март 2012.

рујем у то, и од супруга оних мужева који не избијају из тог „трећег места“. Јер, док су тамо, на чувању су и под контролом, пазе их и нуткају газде и келнери, кад се довуку дома, мирни су ко бубице, пажљиви и смерни, лако их је натерати на починак. Паметне жене ово добро знају – и трају.

Мртав капитал.[96] Михајло Митровић (2013:7), интелектуалац међу архитектама, сецирајући лошу праксу изградње кућа на два спрата у које се улази два до три пута годишње, а цео живот проводи у дворишној, посебно грађеној кухињи, констатује: „Србија је поред оваквих кућа пуна друмских кафана, печењара, оронулих задружних домова.“ И закључује да се ту ради о невероватно заробљеном, мртвом капиталу. Е, моји вајни кафанци, зашто дозволисмо да се угасе окрајне и украјне, периферијске крчме, оне које нам приредише толико лепих и незаборавних тренутака, подучише мераклијству и дерту, формираше нас да будемо добри људи и да волимо новостворену народну музику… Зар да оне буду *мр̄та̄в ка̄пӣта̄л* и да, онако оронӯле и запуштене, буду основано објект критике врсног теоретичара градоградитељства. Како зашто, професоре, па зар нисте баш Ви социолошким доказима доказали да им више није било живота, да су неминовоно нестале под утицајем друштвено-економских промена у осамдесетим годинама прошлог века! Да, тако је, остале су само у књигама и песмама, али су могле да се преуреде у нешто друго, исто тако вредно, да не буду ругло и труну на ветрометини.

Мрчајевци.[97] Ех, те националне пензије, против којих сам био од почетка, посвађаше многе „заслужне угледнике“. Најгрлатији су они који од „заслужни“ немају ни „з“, као што од „угледни“ ни „у“. Такви, минорни у својим струкама и уметностима, који изрињавају из анонимности само кад виде да нису добили мировину – за коју се сами предложише – веома неприлично куде ине добитнике, чак покушавајући да их мо-

[96] 14. новембар 2013.
[97] 2. август 2013.

рално понизе до крајности. Тако се и Милош Константиновић (2013а:5), председник Удружења књижевних преводилаца Србије, јави да протествује што му нити један колега 2013. не беше славодобитник: „Али не! Савремена уметност је новокомпоновани фолк кич који што је сладуњавији и времешнији, све више постаје нова класика оних које мори жал за младос'. Процес изумирања музеја је сасвим природан. Послушајмо зато хитове новог класика из Центра 'Сава' и са ТВ екрана који нас учи смерности: 'Један дан живота', 1985, 'Опио се е па шта', 1974, и 'Шта бих хтела кад би смела', 1976. Шта ће нам 'Мирослављево јевађење' када имамо Мирослављеве хитове, истина је ту пред нама. Није он човек ништа крив, само је конкурисао за признање, и има публику, баш као и многи други у кафанама на Ибарској магистрали." Помагајте кафанолози, како опонирати овом Милошу за кога, скромно признајем, никада не чух. Јес, дајемо му за право да се љути што преводиоци нису носиоци државне апанаже – то треба исправити. Али, лабави су му аргументи, шта се ухватио за Мирослава Илића, па још и кафане. Тиме као да доказује како јесте духовна особа, човек духа – елитиста – ужива само у превођењу светске књижевности и продуктима високе уметности, а не и душеван. Душевни људи, они доле – припадници масе и „обичног„ света – воле нову народну музику, могу да се спусте на нагоне, попију, развеселе се и жале за младос'. А где би другде „жалили", него у кафани, макар и оној на Ибарској… Као што међу члановима његове феле, која се бави репродуктивном уметношћу, на прсте једне руке могу да се наброје велики преводиоци, изистински уметници, тако и у народној музици исто толико има извођача које треба ценити. Шта, зар Предраг Цуне Гојковић, Драган Живковић Тозовац, Мерима Његомир, Уснија Рецепова, Мирослав Илић… нису врхунски уметници? Није него! За господина Константиновића боље је било да се окомио на овакве-онакве извођаче глумачких радова.[98] А ја баш купујем улазнице за солистички

[98] Ево још неколико полемичких написа о националним пензијама: Basara 2013, Р., К. 2013; Стевановић, 2013; Константиновић, 2013б.

концерт господина из Мрчајеваца, који ће, уз пратњу оркестра Мише Мијатовића, одржати 14. августа ове године на Летњој позорници у Нишкој тврђави. Журим да не закасним, редови се отегли за извођаче народних музичких умотворина. Пре тога пак морам да протумачим став Живорада Ајдачића, редитеља и драмског писца, који је иначе жустро полемисао са Константиновићем. Као члан Комисије за доделу националних пензија, он, критикујући академика Светислава Божића, истакнутог композитора, што је у часу одлучивања поднео оставку на место председника, исказује већу ширину од њега у погледу критеријума по којима треба изабрати будуће умировљенике: „Исто тако мислим да у овом контексту националних признања не сме да се злоупотребљава естрада, јер то је појам, место догађаја а не занимање. У музици и у осталим областима нема поделе, битан је само врхунски, уметнички квалитет. Тако у народној и у поп, рок и осталој музици имамо врхунске резултате, али и оне који су на кафанском нивоу (К. Р., 2012:15).“ Господин Ајдачић, за кога ми престоничани тврде да је добар и поштен човек, погађа у центар, премда ми мало смета што кафану узима за репер – негативни, јер уистину свака музичка врста може се срозати и издати сопствена суштинска обележја. Зашто не и тзв. озбиљна, класична музика.

Муфтија.[99] Био сам од почетка деведесетих небројано пута у Новом Пазару и посматрао како се тај живахан градић полако, али сигурно, чупао из канџи вишевековне оријенталне касабе и постајао урбано станиште. Нове улице и дућани, мондиш кафане и баште, кафићи и хотели, скупи аутомобили и палате, модерно „скоцкана“ омладина и господски обучени старији, ужурбани студенти и замишљени енвеовци… Чим стигне на аутобуску постају, путник се одмах окрепи црногорском лозом у станичном бирцузу, успут презалогаји неко ћевабче или коју татлију за незаборав, налије ефесово пивце, преда се ономе за шта је и превалио толики друм, да би га љубазни домаћин, „завезано у крпче“, привео у проверену крчму

[99] 11. октобар 2013.

и показао му ред-редњи: дуња-две, може и линцура, сир, грехота не и сјенички кајмак уз … и, сада, ефеску пивчугу, парче кобасице, док се чека „главни згодитак“ – топла јањетина, која, ред је, треба малко да се прихлади, дотле истинска турска кафа из филџанчића и прва литра охлађеног ризлинга, још две плус, јер, упозорава се, лагано треба уживати, један је живот, поклоњен нам од Вишњег, и ту ми не можемо ама баш ништа да променимо нити да утичемо на судбину, ех тај фатализам … затим такси правац станица, изненађујуће прљава и запуштена, ускакање у последњи расклиматани аутобус, који ће – мајстор само зна – некако да нас претера копаоничким серпентинама до куће. Не прође ни деценија, дунуше неки други ветрови, промени се нешто у тој примамљујућој вароши, завлада *муфтија санџачки*, преокрену климу за триста степени – ако, немамо шта против тога, и кад би имали, не би вредело – кафанац и уживалац нису више добродошли. И заиста, шта ће кафанолог у негдашњем Расу, ког ђавола тражи?

„Народна драма“.[100] Ко каже да Стеријино позорје губи на значају? Барем младој списатељици Олги Димитијевић, овогодишњој (2012) добитници награде за најбољи текст савремене драме, оно је омогућило извођење најновијег дела „Народна драма“. А у њему, ако је судити по дописнику *Политике* (М. М., 2012), приказује се оно што је кафанолозима општепознато: у српској историји у кафанама, као незаобилазним институцијама, преламале су се највеће народне драме. Природно да је нема и без песме: „За кафанским столовима у једној од српских забити у судару породичне среће и слободне љубави, родиће се песма. Ова драма се пева и њен вапај траје докле год кафански столњаци упијају сузе несрећних љубави, а патријархат рађа синове убице. Пробали смо да волимо – певали смо. Пробали смо да убијамо – певали смо. Пробали смо да певамо – умрли смо…“ Премијера би заказана за 21. октобар 2012, у оквиру 32. Бориних позоришних дана, у карасевдахском Врању. Кад неће, неће, Народно позориште „Бора

[100] 23. октобар 2012.

Станковић“, као успутна штета, изгоре до темеља 2. јуна. Е, сад, кафанци би требало да се покажу на делу и припомогну осиротелом граду Бакије Бакића и Станише Стошића да васкрсне театарски дом. Нек се само одрекну једне јутарње туре и паре уплате на његов рачун, а глумци узвратиће извођењем споменуте „кафанолошке“ представе. Ја одужих дуг, зајахах коња врана и стигог 20. октобра у Борино Врање, погледах премијеру „Народне драме“ и вратих се у Константинов град с утиском да сам присуствовао рађању још једног театарског хита.

Научница.[101] Станко Стојиљковић, неуморни популаризатор науке, у ексклузивном интервју – „Резервни делови за човека“ (2012) – с *Горданом Вуњак Новаковић*, „без сумње перјаницом српске науке у свету (14.797 цитата на ‘Гугл академику’)“, која две деценије истражује у Сједињеним Државама у области инжењерства ткива, доноси каменчић њене приватности: „Породица је моја највећа радост и понос. Супруг Бранко је архитекта, човек који је апсолвирао добре књиге, добре филмове, добру музику… Имамо дивног и паметног сина, љуби га мајка, који је лекар на специјализацији у Мајамију, па тамо идемо кад год можемо. Заједно гледамо Новака Ђоковића, који је нешто најбоље што Србија данас има и човек који је највише учинио за све нас ових десет година. Немамо много времена за доколицу, пошто живимо у Њујорку (који је за нас велики Београд, по отворености и ужурбаности), где је вештина од толике понуде изабрати делић који ће нам подмирити душевне потребе. Редовно идемо у Метрополитен оперу, мање на рок концерте, изложбе, позоришне и мјузикл представе на Бродвеју и ван њега. Имамо малтене клуб, *‘Кафану’* (*ћирилицом*) (подвукао – Д. Б. Ђ.) у Источном Вилицу где стално идемо на дружење, вечеру, музику и уживање у београдској атмосфери.“ Дичим се као бранитељ кафане, јер видимо из извода колико она, без обзира на околности, може да *значи* човечици која је завредела дубок траг у

[101] 24. децембар 2012.

светској науци самим избором у инжењерско одељење Америчке академије наука (наравно, прва Српкиња). Колико је тек мила нама – обичним смртницима. Још како је важно што сам на време њујоршку механу метнуо на списак „Кафана: 582 величанствена назива“.[102]

Нишки лексикон.[103] Нишу на дику остварен замашан лексикографски пројекат.[104] Спремило се 2.150 јединица (плус 200 упутница), у девет области и обезбедило 81 квалитетног писца. Грдна главобоља је тресла уредницу-координаторку мр Драгицу Јевтић, моју колегиницу са студија социологије, јер је све требало водити, надгледати и испоштовати, рокове посебно. Подухват сам, колико скромно, помогао као члан Уређивачког савета. ‘Ај сад, нисам хтео и câм да јој појачавам мигрену, мислећи да ће се сетити мог кафанолошког послања и уврстити одредницу о крчми „Церима“. Размишљах: била је кафански шетач, зна она за ту периферијску икону, па ушла је у песму и легенду, читала је и хвалила моју монографију о њој – дигла се толика прашина, сијасет приказа у стручним часописима, радио и новинских интервјуа, друго издање…[105] – меана је заслужила неколико редака! Поготову што су убачене одреднице, примерице, о следећим гостионицама: „Американцу“, „Атини“, „Бејкосу“, „Великој касини“, „Еснафу“ и „Златибору“. Ако, нема љутње, ништа не замерам старој другарици. Кафанолози су стрпљиви научници, знају за ред и друго проширено издање. *Нишки лексикон* се убрзо обнавља.

---

[102] И коментарисао: “Двоструки изузетак: као назив за кафану, јер се може разумети и као плеоназам (кафана ‘Кафана’), и као једино именовање пореклом ван Србије, с обзиром да га носи објекат с Менхетна, у Њујорку. – Кафану ‘Кафана’ прославили су наши тенисери – Новак Ђоковић, Виктор Троицки, Јанко Типсаревић и Душан Вемић – пред отварање ‘Ју ес опена’ 2011. Кум је ипак намеравао да истакне чињеницу која говори о томе да такво име носе само угоститељски објекти с Балкана, најчешће у Србији (Ђорђевић, 2012:312).“

[103] 28. фебруар 2012.

[104] Тог часа штампан је и V том Енциклопедије Ниша – Култура (2011).

[105] Добих и награду “Десмир Тошић“ за најбољу књигу из публицистике за 2011. годину.

Њихов.[106] Јавља ми се и-мејлом, 8. марта 2012, Џевад Тасић, главни уредник нордијског петнаестодневника „Bosnisk Post“: “Колега Ђорђевићу, књига је поручена и није стигла, надам се да ћу је ускоро ипак добити. Ваш приложени текст о кафанополису је сјајан! Доста путујем у посљедњих десетак година и постајем све увјеренији да је кафана уз богомољу једина свеприсутна институција у свијету. Енглези имају паб. Скандинавци имају још на снази закон по којем дјечије додатке могу наплаћивати једино мајке јер су очеви традиционално непоуздани и у стању су попити и прођердати у кафани не само плату већ и дјечији додатак. На Блиском и Далеком истоку, чак и тамо гдје је кафана враћена у етимолошко значење и сведена на сервирања кафе или чаја, то је важна социјална институција без које се не може. *Све су кафане лијеп̄е, наше су нама најљеп̄ше* (подвукао – Д. Б. Ђ.). Спремам се 21. за Сарајево. Све састанке уговарам до подне, јер су ме упозорили да након 12 сати више нико није посве тријезан, а ја апсолутно не желим бити тих шест дана колико остајем – изузетак… Желим вам добро здравље и шаљем најтоплије поздраве с европског Сјевера. Џевад Тасић.“ Отпоздрављам истог часа: „Поштовани колега Тасићу, хвала на лепим речима о кафанолошком писанију. Срећан пут за Сарајево. Обавезно свратите у ресторан *Локум Ба’*, да видимо шта је то, и много ми поздравите брата Ивана Цвитковића. Управо сам му поштом послао семе да насади љуте папричице у свом селу поред Мостара. Радно. Д. Б. Ђорђевић Брка.“ О боже благи, ови Нордијци нису „читави“, види ти *њихов адеш̄*: стуцати лимено котле вотке, односно попити и дечји додатак, има ли већег греха према својти. Џаба им толки стандард, грејање тргова, једнакост људица, уређено школство, социјална скрб…, кад петком претоваре трајкте, који их возе од почетне луке до одабране и натраг, да би се за то време нашљокали као последње протуве, опијанили до бессвести. Не умеју да кафанче, никакави нису кафанолози.

---

[106] 17. март 2012.

Њихова.[107] На јубиларним Краљевским коњским тркама у Аскоту, у Уједињеном Краљевству, 2011. године – од прве је тада прошло тачно 300 г. – дошло је до скандала: „Недалеко од краљичине ложе, за време трке, избила је туча за какву се каже 'балканска крчма'. Џентлмени су користили све што им је пало под руку: флашу шампањца (извештачи су уочили да је пуна коштала око 200 долара), ногаре од столица… (Цвитковић, 2011: 32)" О Боже, сачувај краљицу"[108] – какве ли срамоте за уштогљене и безбојне горде Албионе,[109] који до чистунства држе традицију. *Њихова је брука а не наша*. Стога, пошто је мој избор да се супротставим таквим труђањима о кафани, ич не марим за њихову флоскулу о „балканској крчми" и стереотипију о нама као „друмским разбојницима".[110] Кога то ових лета због шљокања до упишавања протерују са грчких острва? Због којих се навијача, иначе на Острву мирних као бубице, на Континенту полиција подиже скоро на ратну готовост? Зашто њихови млади нису најпожељнији на савским сплавовима – зато, јер су бахати и некултурни, пиво им зачас освоји зглобове и вијуге…? Ко је онда за покуду а ко за похвалу из кафанолошке визуре? Балканци, међу њима и Срби, или Острвљани!?

Огњеновица.[111] За младу госпођу Димитровски Амиџић, за коју тврде да је једна од најлепших Српкиња, не би било места у књизи – иако је: у енглеском издању Википедије, планетарни топ-модел, Арманијева муза, заштитно лице „Вик-

---

[107] 9. август 2013.

[108] „God save the Queen" (*Боже*, *чувај Краљицу*), евергрин Секс Пистолса (Sex Pistols).

[109] Горди или Перфидни Албион, погрдни назив за Енглеску (или Велику Британију) и Енглезе (или Британце). Борислав Пекић (2010) тачно је формулисао његову позадину: „Та универзална особина је тзв. енглеска хипокризија, њихово наводно лицемерство."

[110] Гојко Божовић примећује: „О Балкану и о појединим његовим деловима круже многи непријатни и неславни гласови, испуњени предрасудама и неразумевањем, можда једним делом и зато што нису пажљиво ослушнути неки од најбољих гласова који долазе са Балкана."

[111] 30. јануар 2013.

торијас сикрета“ (Victoria’s Secret) и, какве ли чаролије, жена Огњена Амиџића, каквог-таквог пинковизијског водитеља – да није изјавила, степенујемо мање важним, како је због српских певаљки престала да носи брендирану гардеробу, градирамо за степеницу изнад, како је могуће да једнога дана уђе у Народну скупштину[112] и, врхунац по значају, како би правила лом у мераклијском расположењу. На питање анонимног интервјуера: „Уз коју би музику разбила чашу у кафани?“ – дама спремно одговара: „Уф, уз много песама, али рецимо уз неку од класика Томе Здравковића.“ Па како онда, моји социолошки исписници, да Данијелу сместа и без пријемног не примимо у нашу кафанолошку „секту“. Воли срчу, обожава Тому, шта ћеш јој! – Још има да нас извика по белом свету и преко „Плејбоја“, јер за големе новце пристаје и на дуплерицу („Иако рекламирам доњи веш, нисам тај тип. Морали би много да ми плате, а притом да се ништа не види. Више сам за добру уметничку фотографију [Anonim, 2013a:60].“). Расна „столовача“ = *Српкиња на кафанском ашталу*.

Огњишта.[113] Замолих колегу др Љубишу Митровића, професора емеритуса Универзитета у Нишу, да ми састави једну „кафанску“ песму за ову згоду. Онакав лакорек радо ју је испевао, јер се последњих година више посветио поезији него социологији, а и истанчани је практични кафанац – небројане сате, не ли и дане, барабар смо утрошили по нишким меанама. Дакако да је песма „социолошка“, признаје и поета називајући је „социолошко-лирским крокијем“, и да поетски одређује суштину, функције и значај кафане као друштвене институције, чију је знатност први истражио и промовисао у социолошкој књижевности Јирген Хабермас (*Habermas*) у утицајном делу *Јавно мнење* (1969). Социолог-песник, илити песник-социолог, проницљиво проналази реч – *оїњишше* – на

[112] Нека, што да не, шта је од ње боља бивша чланица групе “Моделс“ Невена Аџемовић, девојачко Стаменковић, која је народни посланикт странке Нова Србија Велимира Веље Илића.

[113] 26. јануара 2013.

коју је сведива срж кафане као социолошке лабораторије: изистински је она многоме била почетно жариште. Кафанолог се потајно нада да ће умногоме то бити и у будућности. Кафана је трн сувише забијен дубоко у културу Срба, и иних балканских народа, да би га кафић – или шта друго – тек тако, олако извадио одатле. Али, да не социологизирамо песмопојца, пустимо га да запева:

Контрасти
(социолошко-лирски кроки)

Кафане
Некад бејаху
Зборно место
Боема
Бонвивана
Ходољуба
Трговаца
И политичара
Прва огњишта
Јавности
И јакобинских/клубова
Револуционара

Данас су кафићи
Модерне душегупке
Резервати
Усамљене гомиле
Златне младежи
Доколичарне класе
Контаминиран простор
За глуварење дангубана
А не агапе
Или агора
За веселу гозбу срца и ума
Младе генерације

Оговарање.[114] Култна кафана „Грмеч“ је најповољније место за оговарање у Београду – тврди Момо Капор. Питам се која ли је у Нишу? Па, нема избора: меана *„Бисер“*, она преко пута Стрељачког клуба, најпогоднији је, јер је – послужимо се Моминим описом (2012а:23) – тротор „толико узак, а улица фреквентна, да пролаз покрај столова представља сјајно уско грло, где вас онај кога оговарате, готово очеше у пролазу. Због тога је много боље да већ ујутру ухватите неки астал. Боље да ви оговарате друге него они вас!“ Стога многи Нишлија, ту и себе убрајам, собајле, веома рано, онда када маса чиновника жури да откуца картицу у МУП-у и СУП-у, ОТП-е и Интеза банци, код Милета[115] и Банане[116], безецује место, или га тражи на протекцију од Марте, умешне и љубазне власнице, и отпочиње: „Виде ли Милку, нагиздила се и наоштрила, има да страдају деца у ‘Бори’[117], а дома не сме да пусти глас, шапуће ли, шапуће“; „А, гле га Панта, сирома, одавде га синоћке испратисмо и једва у лифт картирасмо, жими ти – Живана га је пропустила кроз шаке, а сад га чека рибање код новог градоначелника“; „Код овиј из СНС нема трте-мрте, већ само трте – ће видиш кад литну краци на кракату Горицу, швалерку ДС-овог белобрадатог већника.“ – Јесте, *крчма је душу дала за опањкавање*, док се оно, насупрот мњењу већине, безпотребно напада као лоша човечија особина.

Олуја.[118] Михаел Беклер, немачки књижевник, написа књигу *Олуја над Мајорком* (2011), пре тога роман *Чути Вердија, и умрети* (2004). Специфичност његових сочиненија лежи у томе што вешто плете мрежу између криминалистичке

---

[114] 6. новембар 2012.

[115] Миле Илић, нишки политичар социјалиста, српској јавности знан из различитих времена, сада председник СО града Ниша.

[116] Бранислав Јовановић, нишки политичар, с краћим стажом од Милетовог (био драшковићевац, сада динкићевац), дугогодишњи татко нишке градоградње и инфраструктуре, тренутно извршни директор Дирекције за изградњу града Ниша.

[117] Гимназија „Бора Станковић“.

[118] 18. август 2012.

радње и туристичког водича за конкретну дестинацију, креира нешто што би се условно могло крстити као крими-туризам. Не, нисмо га узели у разматрање због његових криминалистичко-туристичких дела, колико да је у њима демонстрирао врхунско познавање кафана и вина, већ зато што поводом њих открива нама непојмљиве одлуке, оне које просечном српском читаоцу неће изгледати реалистично (како му у интервјуу наговештава новинарка *Печата*). Немац лаконски поентира: „То је апсолутно реалистички. Док сам истраживао материјал за своју књигу о Француској, обедовао сам у Бургундији код чувеног кувара Бернара Лусијеа. Када је нешто касније у водичима кроз ресторане слабије рангиран, убио се својом ловачком пушком. Постоји и познати пример из историје: легендарни кувар Франсоа Лател, убио се због тога што није успео свечани ручак приређен у краљеву част (Анђелковић, 2012:69).“ Не знам читаоче, још ако си кафанолог, да ли ћеш се сложити с мојим суђењем, али никакви цареви и краљеви, председници и премијери, министри и државни секретари, филмски старови и спортске звезде… не заслужују да си неко прекрати живот због слабије зготовљеног јела. Јес, о култури разлике иде слово, но какви то тамо људи обитавају, зар се под таквим притиском може спремати за неког, служити неко и дружити с неким. И то ли ми је нека кафана!? – Свесно сам одустао, премда је било место, да цртицу назовем “Самоубиство”.

Песма.[119] Драган Хамовић (2011), све убедљивији књижевни критичар, правилно вреднујући песнички опус Стевана Раичковића, за кога се од одмах тврдило да је бежао од икакве политизације својих стихова и лириком исказивао љубав према природи,[120] показује, и на примеру песме „Ноћ је наша“, његово непотчињавање социјалистичком реализму.

---

[119] 23. септембар 2012.

[120] Речима Зорана Мишића: „Поезија и јесте место да се избегну незгодна питања, да има човек где главу да склони, и макар за тренутак продрема (Димитријевић, 2012:62).“

Стеван Раичковић
„Ноћ је наша“ (1948)

Дан припада вама.
А ноћ је само наша, наша.
Као сунце, по забаченим кафанама,
Сијају очи, реч и чаша.

Неће нас растурити ниједно доба.
Мрак нас окупља као страх.
Са нама су и песници из гроба:
Као да се смеши, на нас, њихов прах.

Ваше је све. А теби и мени
Припада само мало, мало.
Ми смо у краткој, тамној смени,
Да не би срце света стало.

Кафане: ноћна градилишта.
(С високих скела вреба пад.)
Ми смо и све и свја и ништа.
Бол је наш рад . . .

Очи нам зуре у небеса плава:
Враћамо се у зоре кроз росе.
Уместо застава
Вијоре нам косе . . .

Песма је дуго времена ишла од уста до уста, била усмена, „ко би је објавио?“ – пита се Владимир Димитријевић. Хеј, има ли веће *химне* кафани и боемији. Какав барут праскозорја.

Пија́нице.[121] Како да кафанолог не потегне за народним благом и тако покаже дубоко корење предмета којим се бави. Погледајмо само ругалице о пилцима које је сакупио Дра-

[121] 22. март 2013.

гољуб Златковић (2012:59; 63–64), вредни изучавалац пиротског краја. Ругалица је досетка између шале и увреде.

Пија́нице.

*А́јде, а́јде, ви То̄плодо́лци. То̄плодо́лци се на̄пи́ју од че́па̄т.** (Засковци. За Топли До).

*Де ви́, ка́ко То̄плодо́лће сте, пија́нице.** (Засковци. За Топли До).

Же́не То̄плодо́лће пи́ју, па сту́рају шеми́је и ва́љају се низ пу́т. (Засковци. За Топли До).

На́јвише пи́ју же́не у Осмако́во. А То̄плодо́лће пи́ју сасве́ ка́нту и сасве́ цеди́ло, на ра̄бљ. (Пирот. За Осмакову и за Топли До).

Ра́̄подешчање до́ста пи́ју. (Темска. За Рагодеш).

*То̄плодо́лка ка по́јде у́-по̄ље или на по̄ја́шу, она́ св**р**не с љу́љу у кавену́ **п̄р**во, па једно́ чока́нче испи́је, а друго̄то му́не у љу́љу и наста́ви куде́ је по̄шла́.* (Засковци. За Топли До).

*У Лужни́цу пи́је жена́ из пани́цу, па́ се об**р**не зад вра́та све́кар да́ ју не ви́ди.* (Пасјач. За лужничка села).

Ре́ћија.

*За Присја́нца ка́жемо: – Че́ се расту́риш ка́ко присја́нска ре́ћија!** (Ресница. За Присјан).

Смеје́мо им се: бе́ровска ре́ћија на́јслаба. Они́ ка́жу: присја́нска ре́ћија на́јслаба. (Лазар Николов, 1930, Куса Врана. За Берковицу и Присјан).

Расту́ра се ко присја́нска ре́ћија. (Беровица. За Присјан).

*Че́ те расту́рим ко присја́нску ре́ћију.** (Војнеговац, Петровац и Држина. За Присјан).

---

* Звездицом су означени примери који се скандирају, или се скандирају њихови делови у којима је поента, како би се појачала убојитост ругалице.

„Плумби.“[122] По ко зна који пут показује се колико је кафана битна за новинарску професију. Најмање због тога што се у њој журналисти окупљају, више као место у којем се стичу информације до којих би се тешко дошло, или никако, редовним путем. А тек чињеница да се, изгледа, политика тамо води. *Кафана све решава и у њој се све решава*. Многи новинарски задатак не би се обавио без кафанске помоћи. Таква једна, због времена, места и политичких прилика, изистински изненађујућа помоћ сервирана је Мирославу Лазанском, војном коментатору „Политике“. Извештач-глобтротер, који ница где га не садиш, обрео се ових дана на Косову и Метохији, обилази америчку базу Бонстил, „преслишава“ команданта Кфора, интервјуише војнике мировних снага и дан проводи у Приштини. Кад тамо, у граду који „не личи на онај град од пре 14 година“, високи часници – потпуковник Синиковић, пуковник Бон и аустријски пуковник Отмар Фашинг – воде га на вечеру, где би другде, него у ресторан „Плумби“ (на српском „Голуб“). У механи одмах кафанолошки дар, обезбеђивање везе с највишим политичким и војним врхом самопрокламоване државе Косово: „Газда ресторана Африм Фуштица срдачан је и директан: ‘Шта ћеш ти ратни дописник овде, нема више рата овде?’ Доводи целу своју фамилију да је упознам, сви говоре српски, сви су љубазни. Афримова супруга је Црногорка. Каже да му долазе гости из Београда, из Ниша. ‘Кажи, кога хоћеш за интервју, хоћеш Тачија, хоћеш Чекуа, само реци, све их знам, сви долазе код мене’ (Лазански, 2013:21).“ Зар није поодавно Радомир Константиновић закључио и пресудио да нам је *искуство кафанско*! И паланачко.

Полицајчење.[123] Зашто данас нема милиционера по кафанама као некад, а највише их је било у ускрајним биртијама (пример „Цериме“ и „Шоферске ноћи“), или „Код Сребре“ у којој су окопавали. Мотали су се ту обични „чувари“ мира – позорници, у ноћним сатима и агенти у цивилу. Радили су

[122] 27. јул 2013.
[123] 18. новембра 2013.

шта су хтели: јесте да су контролисали оно што им спада у надлежност, али су се и иживљавали над пристојним ноћобдијама спроводећи бесмислене рације: ко бајаги јуре тешке делинквенте и криминалце. Инспекторима је била на располагању свака јадна певаљка и конобарица, бесплатно пиће и вечера су се подразумевали, механџија је невољно трпео те незване госте… У демократском друштву не само да их нема по крчмама него човек никако да их сретне на улици, у сокачету своме, у парку или около вишеспратнице. Где ли се дедоше ћошкари, како се потикаше, ко им „сасече крила“? Тако је и боље за кафански живот, вели социолог, нека тамо јуре и хапсе криминализоване богаташе и корумпиране политичаре. *Ако смеју*!?

Попов.[124] Раша Попов, књижевник и приповедач, новинар и колумниста, кога је некада знало свако дете у Србији по Ршумовићевом ТВ серијалу „Форе и фазони“, да су у моди, као што нису, велики циркуси из нашег дечаштва – памтим „Адрију“ – био би европски циркузант, кловн ранга презимењака му Руса Олега. Сећате се како је кревељећи се и изводећи враголије читао и декламовао стихове, на лакоразумљивом језику и приступачним начином приближавао научне законе и техничке изуме свим генерацијама. Многи не знају да је, као инсајдерски уживалац, срочио неколико очаравајућих цртица о кафанама. Ево једне о панађурским биртијарама (2003:3): „Мокрински вашар је пре рата, колико се сећам, имао кафане. Све кафеџије су подизале на вашару шатру. А сад има само један роштиљ са пљескавицама. Пре шездесет година под шатрама је била права кафана. Колима су доносили шанк, па су испред шатре точили пиво из буради. Сећам се вина, соде у сандуцима, пенушавог сока од малине. Одрасли су пили коктел од малине, вина и рума. То пиће се звало ‘Мусолини’. Завидео сам им. Пошто је мој стриц Рада био чувени кафеџија, ја сам тамо на вашару добијао малину са содом. У свакој кафани у Мокрину је за децу главно пиће било

[124] 30. јун 2013.

малина са содом.“ Изданак мокринског грунта – тај Мокрин је чудо једно од талената, од Мике Антића до Танета Ибрајтера – од рана задојен вином и крчмом, и данас, када трећи поодмакло треће доба, не одустаје од боемштине и навраћа у београдску „Палилулу“: „Раши је ово омиљено место где свраћа сваки дан, каже да је то за њега најбоља кафана у Србији, а у Београду поготово. – Моја два стрица се нису школовала (само се мој покојни баба школовао за књиговођу), постали су кафеџије. Зато знам шта је добра стара српска кафана. То је кафана мојих стричева, а ова много подсећа на њу. Има гурманске шкембиће, па специјални шумски ћевап, фантастичан чорбаст пасуљ… Ух, неки пут поједем тај чорбаст пасуљ, па сам пресрећан. Знате, као мали сам био врло болешљив. Родио сам се ‘гленџав’, скоро рахитичан, и стално сам патио од ангине. Моја мама је шапутала својој стрини: ‘Нина, бојим се за овог најмлађег да не умре.’ а, она ју је тешила: ‘Не бој се, Даро, иди у кухињу гледај како тај је (једе), он ће преживети (Станковић, 2012б:10).“ *Кафанолоūија цени људе налик Раши, верне и уūорне, који не бренују сūаросūи и дан издан иду у механу*. Узгред, не сањајући његову оцену, „Палилула“ постаје и моје омиљено престоничко свратиште захваљујући – пресудно – Палилуцу и пријашку дон Ђури Стевановићу, пензионисаном професору социологије села Пољопривредног факултета у Земуну, истанчаном дертлији, али и чињеници да се кафана „Крушевац“, смештена иза хотела „Асторија“, преименовала и променила у мондиш место, а „Морнар“ почео да се лиња.

Попови.[125] Српска православна црква сваким даном је економски богатија, полагано јој се враћа неправедно одузета имовина, добија замашну помоћ од државе, а, парадоксално, њени свештеници – никако владике[126] – приказују себе као сиромашке, као да једва састављају крај с крајем. И тако, сумњиво се правдајући, православни попови разрезују осиро-

[125] 16. август 2012.

[126] Изузимајући умировљеног епископа Василија (Качавенду).

телим парохијанима *високе* намете за обављене обреде. Народ трпи, жали се патријарху и епископима – који, истине ради, коре своје службенике што не примењују одговарајући ценовник – па када увиди да и од тога нема вајде и још сретну покојег попа налик новокомпонованом бизнисмену („бесна“ кола, огромна кућа-кичерица, приватна работа, злато на рукама и око врата…) дигне се, протестује и одбија плаћање услуга. Има ли то још негде? Попови као попови, не сви, желе још и да ућаре свагда и свугде. Ево како су се провели у стварној анегдоти, коју је забележио Чачанин Гвозден Оташевић (2012:8): „Друштво чачанских свештеника свратило је на предах у ресторан ‘Младост’ у Немањиној улици, и све је текло лепо док није дошло до плаћања. Конобар Божидар Милосављевић (27) испоставио им је рачун од 1.375 динара али су гости почели да пребирају по џеповима, нећкају се и правдају да су сакупили само 500 динара. На крају су упитали младића колико новца треба да оставе, а Милосављевић је, сетивши се свештеничког тарифника, сместа одговорио: – Дајте колико можете. Обично дају две хиљаде, а нико мање од хиљаду и по.“ Е, па, нека им је, заслужили су „освету“ малог човека, где нађоше кафану, није она њихова *надлежност* макар се звала „Парастос“,[127] ено им га наднаравно, нека тамо регулишу ситуацију. Могу бити драги гости у кафани, не и кафанци и кафанолози, јер, Срби не воле, таман посла, опијањене свештенике, уз то још грамзиве.[128]

Психотерапеут.[129] На питање новинџије зашто се Срби нерадо, тј. веома ретко, обраћају психијатру или психоаналитичару, Владимир Дилигенски (Anonim, 2013b:43), начелник Клиничке психијатрије у болници „Др Драгиша Мишовић“ на Дедињу, учено одговара и, тако ме радује, „навлачи воду“

---

[127] Такве има поред главног нишког гробља.

[128] За нас су они ситни лопови
ти политичари наши красни
а имитирају их попови
хонорари им богами масни. (Ристић, 2012:82)

[129] 17. март 2013.

на наше кафанолошке работе: „Србија је земља која још има доста добру социјалну ситуацију. У Србији се људи још друже. *Кафана као место за психотерапију* (моје потцртавање) и даље је место где се доносе одлуке. Нигде на Западу немате толико времена да људи проводе заједно у кафићу. Врло је важно да ли човек има особу од поверења са којом може да разговара о свом проблему. Ако имате једног, богат сте човек, ако имате две, пребогат. Много је веће отуђење на Западу и неминовно је да потражите стручну помоћ јер немате коме да се поверавате када сте у већем психолошком проблему. Ми смо са те стране бољи. Не треба никога да убеђујете ако он не жели или нема потребе да иде код стручњака. Мора да сазна шта добија, а шта губи одласком. Цела психологија састоји се из само два проблема. Први је доношење добрих одлука, а друго је неутралисање осећања кривице.“ Сунце ти кафанско, ето и ауторитети нам кажу да не треба да се сматрамо кривим због тога што целцијати дан, богме и ноћ, проводимо у биртији. Супротно, то нас ослобађа разноликих стресова, депресија, апатија… Сем ако не склизнемо у ноторне пијанце, постанемо шлокурде (Слика 9).

Сл. 9 – Фројдово канабе

Раичковић.[130] Не улазећи у ситно плетиво, износимо још један, колико неуобичајен, казало би се – инцидентан, прилог тези о сврзаности кафане и књижевности. Ко би помислио да су песници тако ратоборни! Боеми да, то некако иде уз њих, у случају наших поета неизоставно. Големе антологије су састављене из њихових кафанских песмама о вину, да не спомињемо књиге од неизбројаних крчмарских анегдота. А да је такав био и Стеван Раичковић, млађем нараштају никако не иде у главу. А био је, чак се и тукао по меанама: „Тај тихи човјек је, кад год је било стани-пани, остајао непромјенљив, постојан, стамен, одан, морална громада. Чак је и у кризним сатима у кафани, када је ваљало дочекати на песницу и нокаутирати пољског шампиона у боксу, истина перо-лаке категорије (Делић, 2012:43).“ Пољак је отишао у анонимност, Стева **у** *незаборав*.[131]

Ракијада.[132] Пуним именом непотписани дописник „Политике“ из Ужица – Б. П. (2012:16) – извештава пред Празник рада: „У Шљивовици под Златибором, селу добре домаће ракије, 1. маја се одржава традиционална ‘Ракијада’. Сајам најбољих овдашњих ракија и произвођача, старих заната, здравичара, обичаја. По предиђеном програму, најпре се потпаљују казани за печење ракије, па отварају изложбе производа сеоских мајстора, трукотворина и здраве хране. Следи проглашење и дегустација најбољих ракија, надметање златиборских здравичара и чауша у говорним вештинама, такмичење домаћица у печењу најбоље пите савијаче, избор најлепше ношње и најуређенијег дворишта, изложбе воћа и пчеларских производа, предавања о сеоском туризму и унапређењу воћарства.“ Да човек остане без даха: фестивал ракије у селу Шљивовица – као да је сам бог умешао прсте и изабрао царско место. Замислимо такво нешто у Доњем Љубишу, Доњем Комрену или Доњем Дејану. Не иде, зар не? Јер, и то је соци-

---

[130] 2. септембар 2012.

[131] Нокаут је прибележио и Рајко Петров Ного у књизи Запиши и напиши (2011).

[132] 29. април 2012.

олошка напомена, кафана и њено име морају бити *повезани* било како са локацијом и околином, газдом, карактеристичном храном и атмосфером… Пити шљивовицу у Шљивовици, има ли изворнијег ужитка?

Регент.[133] Милан Ђоковић, ширем читатељству знан као позоришни делатник, у књизи *Онај стари Београд* (2009), чији су делови, у истоназваном фељтону, пренети у „Политици“ (2012), евоцира дечачке дане и сазревање с почетка 20. века. Описујући детаљ у односу сина и оца, регента Александра Карађорђевића и краља Петра, спомиње кафану – не случајно и не без икаквог значаја: „Александар намерно иде пешице у посету оцу. Треба сви да га виде и треба да се прича. Оца није заборавио, одлази да га посети и да с њим поразговара. Чика-Пери Београђани верују, касније ћу закључити, зато што увек више верују онима који нису на власти. Почињемо да учимо и сазнајемо како политика није само у двору и неким неприступачним кућама него и на улици и у кафанама. Ми, деца, још не идемо у кафане, али је улица наша.“ Опет се потврђује веза политике и крчме, то јест политичка функција кафане. Стојим иза искуственог увида да се кључне политичке одлуке, као сада око постизборне коалиције и формирања владе, припремају у механама, ако се тамо и не доносе. А у њој грађанство распреда ли распреда о Бајчетинцу и Бокију – све до толиког усијања, да се и пријатељства раскидају – уместо да ужива и весели се уз Дачићеву „Миљацку“[134] и Чанков „My way“, с обзиром да врли одличници најављују Динкићев „Монетарни удар“, скорашњи банкрот миле нам домовине.

Редовна пијаница.[135] Како ми и самом није пало на ум да треба, налик универзитетским, увести и кафанолошка звања!

---

[133] 2. јул 2012.

[134] Испаде некако да је међу политичком булументом Мрка најискренији: воли певачице и певаљке, не излази из биртија и изјављује да, док други џаболебаре и певају у посланичким и министарским скамијама, он то ради само по меанама.

[135] 4. август 2013.

Да се зна ко је ко у тој сложној браћи, ко је чирак и калфа а ко мајстор и газда. Никада није бивало и сада нема шансе да апсолутни почетник у крчмарским стварима изиграва професора, некмоли академика. Па шта чекамо, дефинишимо звања и услове за њихово стицање, распишимо натечај и промовишимо прве академце. Ђокица Јовановић би могао, пошто је „на време“ одустао од ове врсте каријере, да буде председник Матичне комисије и спроведе изборе – доктор је социолошких наука с запрепашћујућим меанским искуством, правдољубив и отпоран на притиске. Све ће се одвијати по концу. Дао бих пример и подстрекао кафанце да се не либе, него да ревносно спреме материјал и конкуришу. Кандидоваћу се за највише, трајно звање – *редовної пијаницу*, и радо ћу га пригрлити. Неко ће ми приговорити: ево га, гура се преко реда, лобира и припрема терен; далеко од истине. Мислим се нешто, па ако сам већ 20 година редовни универзитетски професор, зар није ред да то будем и у кафанологији, премда се не морају и неће поклапати универзитетска и кафанолошка звања. Зато Богдана Ђуровића, друга и сарадника, а само асистента-приправника, одмах препоручујем за кафанолошког *пијаницу академика* (у саставу нема дописних и редовних, сви су истог ранга); Мирана Комца за *ванредної пијача* који ће убрзо постати и редовни; Драгана Тодоровића, управо бираног доцента, за *доцента пијаницу* који нас, оволико ли се ангажује у оба поља, прешиша за годиницу-две. *Пијаница емеритус* је недвојбено др Петар-Емил Митев, директор Института за друштвену структуру и вредности „Иван Хаџијски“, а *сарадник пијаница* Милош Тасић. Касније ће се бирати стручни сарадници и асистенти – њих је више, има их као плева. Мој брајко, тако изгледа *Катедра за кафанолопију*, која научно, стручно и практично ради на кафанолошком освешћавању. Не сакривам, поједини кафанчероси су на поражавајуће ниском нивоу.

Реконструкција.[136]Александар Вучић, „господар“ Србије, реконструише домовину, државу и Владу РС, а богами, пошто

[136] 25. јул 2013.

му апетити расту, ако овако настави, преобразиће према свом науму и сваког „заблуделог“ Србина. Месец и по, не ли и повише, угњави пук којекаквим комбинацијама, уместо да проблем реско разреши за недељу-две. На прагу дугоочекиване одлуке, тај суптилни сакупљач првокласних вина, поткачи све линије власти – кост у грлу му је војвођанска и сингидунумска – и спочита им, уписа у грех, кафанство: „Хоћемо да постигнемо још бољи резултат. Волео бих да и на другим нивоима власти (у покрајини и на градском нивоу) толико раде, а не да им се посао сведе на сат и по и одлазак у кафану… (Бета, 2013:6)“ Па шта!? Нека политичари и чиновници загреју столицу и обаве послове, онда јуриш на новосадске и престоничке бирцузе. Пре тога, кад је ономад он могао онако дуг да прилегне у скученом бриселском офису, имају право и они кратко да предахну лежећи на поду канцеларија нађу ли парче слободног простора између пренатрпаних астала и столица, којима су закрчене службене одаје због прекомерног запошављања партијских сатрапа.[137] Нека буде записано да се једино око тога слажем с првим потпредседником Владе, војним министром, председником Српске напредне странке… јер, дојављују из његове свите, *вођа није мрзитељ кафана*. Мада, кафанолошки дилбери, никад се не зна. Можда му дође у главу да реконструише и нашу, тек стасалу, кафанологију. Да бих спречио тако нешто, пошто би нам с олакшањем увалио у редове реконструисане практичне кафањеросе – Мрку + Бекуту, Вељу и маестралног певца Ивицу заједно с Цецом Житорађанком – спреман сам да се жртвујем: ручао бих с „Алексом“ у нишком „Зврку“ уз тихо Чокалијино појање. Неизоставна је и бутељка тосканског белог, ако је Вучић спреман да окрњи свој контингент, и не заборави да је понесе из Београда.

Ректор.[138] Ко би помислио да је Бранко Ковачевић, одлазећи ректор Универзитета у Београду, љубитељ кафане и да му

[137] Странке контролишу око 25 хиљада радних места у државној управи и локалној самоуправи.

[138] 21. мај 2012.

је она у једном, најлепшем периоду била као дом. Професору се урезала у сећање она, а која би друга, преко пута Електротехничког факултета: „То је била наша ‘Српска друштвена мрежа’. Ту се живело и дружило. Славило због положеног испита, дипломског рада, магистарског рада, доктората. Ту се разговарало о озбиљним стварима, о науци, пројектима, бизнису… (Берић, 2012:8).“ Запамтио је и изреку својих наставника – важећу као правило у старијих генерација – који су увек плаћали пиће студентима: „Могу да те частим само у кафани, никад на испиту.“ Данас је мало од тога остало, јер се принцип преметнуо и вредности пропале. „Добростојећи“ високошколарци не само да у крчми усрдно нуде обедима и текућином своје професоре него их и масно „часте“ и, назовимо ствар правим именом, подмићују при бирократском крштењу знања. Да није тако, зар не би час по час читали у штампи како је тај и тај врли предавач ухваћен у примању мита! И да нечасна работа добије несхватљиве размере, потрудио се читав један факултет – Правни у Крагујевцу – чија је већина наставника организовано огрезла у корупцији, фалсификовању и продаји испита. Још кажњени нису, а питање је и да ли ће, јер у земљи Србији страдаће млади делинквент због обијања трафике и крађе цигарета и кафе у износу од четристо-петсто евра, одлежаће годину-две и постаће прави криминалац, а професори и „поштена“ интелигенција слободно ће се шетати, уживати у ничим заслуженим привилегијама и чак напредовати док траје судски процес. – Само зато што су лојални актуелном „демократском“ режиму. Е мој ректоре, лепо беседисте о крчми, и кафанолози су вам захвални, али не дигосте глас против колега који осрамотише и нас и вас и не прозвасте властодршце што их не стављају у апсану.

„Риков кафе“.[139] Да ли треба трошити слова о култном филму Мајкла Кертиса (Curtiz) „Казабланка“, снимљеном 1942. године у продукцији „Ворнер Броса“ (Warner *Bros*), са савршеном поделом улога: Хемфри Богарт (*Bogart*) – Рик

[139] 19. децембар 2013.

Блејн, Ингрид Бергман (*Bergman*) – Илсе Лунд, и Пол Хендрид (*Hendred*) – Виктор Ласло. – Он је увек на високом месту на разноразним листама филмова свих времена. Скоро цела радња се врти у казабланшкој задимљеној Блејновој крчми „Риков кафе“, када је Мароко био под окупацијом нациста. За социологију кафане је битно да, осим мајсторског представљања изгледа и атмосфере једне ратне кафане увек препуне свакојаким типовима, од пет његових цитата, који су ушли у сто најупечатљивијих у историји покретних слика, један гласи: *„Од свих биртија на овоме свету, она је ушла у моју!“* Кафанци знају за ту изреку и често се подсећају тог одсудног тренутка „када је она ушла“ и променила им животе. И жале се, на шта немају право, јер претерују у свему, поглавито у згубиданству, како им „оне“ – тј. њихове жене „које су ушле“ – већ поодавно бране да „они уђу“.

Свете краве.[140] У непотписаном НИН-овом чланку „15 српских светих крава“ (2012:18–23) ређају се *митови*, *табуи*, *предрасуде* и *стереотипи* о личностима и појавама које су недодирљиве, било да се о њима говори позитивно или негативно: Зоран Ђинђић, Новак Ђоковић, патријарх Павле, Владимир Путин, Косово, Војска Србије, Република Српска, Добрица Ћосић, Егзит/Гуча, Слободан Милошевић, лепота девојака/укус хране/мачизам мушкараца, демократија, Свети Сава, Никола Тесла и Европска унија. Храбар је ово напис, с којим се неће сложити сва Србчад,[141] јер је несавршен и незавршен као икоји списак. Замерке се дају подастрти објашњењу мана и врлина свакој од издвојених фигура и институција, њиховом оспоравању и уздизању, критици и похвали.[142]

---

[140] 16. март 2012.

[141] Добро сам предвидео. Читалац Никола Наранчић (2012:73) отворено негодује већ у броју од 1. марта истог магазина: „Као Србин по националној припадности, осећам се увређеним текстом ‘15 српских светих крава’.“

[142] Арсен Дедић је сјајно иронизирао категорију светости у песми „Свете краве“:

Док свака трпи своје уже и свака свој нож изнад главе,
само су оне изнад муже недодирљиве,

Али манимо се те работе, тражи недостајуће време и простор; то и не спада у надлежност кафанологије и кафанолога. Наше је да приметимо зашто је изостала, у избор није ушла, кажу стари, једна од најважнијих српских институција – *кафана*? А лако јој се могло наћи место! Могла се уметнути у трилинг „лепота девојака/укус хране/мачизам мушкараца“ и истиснути „укус хране“, који би онда гласио – лепота девојака/кафана/мачизам мушкараца, јер где то водимо госте и странце да кушају српску кухињу, но у механу, и где то зуримо у зорне младице и наглашавамо мушкост, него у тој карактеристичној социолошкој лабораторији (због млађарије придодати и кафић) – или се, навијам, сасма истурити као засебна. Кафана је беспоговорно зачарала присташе и за њих јесте *свеша крава*. Немам ништа против, ако је савременост ера свеопштег размађијавања, да се поглавим Максом Вебером (Weber), нек се распламса бритка дискусија о лицу и наличју кафане у стилу pro et contra.

Северњаци.[143] У Србији се уврежила изрека „Што јужније, то тужније“, скована да би изразила чињеницу која говори о томе како је сиромашније становништо југоисточне Србије, спрам њеног остатка, знатније било везано за Слободана Милошевића и СПС и то потврђивало на изборима. Јужњаци су се брзо отргли те зависности и, сетимо се, 1996. на челу с Нишевљанима били пионири демократског бунта

свете краве, свете краве, свете краве.
Врјеме је зло и несигурно, многа ће заувек иза браве,
крава из обвеза, краве се клони,
сигурно су једино свете краве, свете краве, свете краве.
Никада ништа нису дале а сви се клањају, сви им славе,
само их кољу гладне очи док градом газе свете краве

А ми које смо давале рогове и папке и које су вукли за реп и за виме,
нас ће на пањеве и на куке као обичне краве анонимне,
свете краве, свете краве.
А ми које смо смјерно вукле кола и давале путем млијека и меса,
нас већ полако кланици воде док свете краве дижу у небеса,
свете краве, свете краве, свете краве

[143] 3. децембар 2012.

и промена. Како да не, још има разних јужнијих и тужнијих крајева у земљи, на Балкану и у Европи. Зачудо, питам се питам, што се јужњаци не осмеле и без зазора узврате северњацима (онима од Београда, Саве и Дунава све тамо до Будима и Пеште, Беча и Берлина; од Сарајева и Миљацке до горе Лондона, Штокхолма и Осла…): „Ај, па ви сте се занели, сем вашег богатства и стандарда, који су, видимо, на климавим ногама и пролазни, не знате за ништа друго, а камоли да уживате у животу; станите, опустите се мало и дођите до нас да вам покажемо! Не плашите се, јес' да ће вас коштати, али не онолико колико би ми платили код вас, јер јужњаци су хедонисти и гостопримљиви, мераклије и уживаоци.“ (Југ Србије је понајмање Дивљи запад. Тако га означавајући у роману *Surfing Serbia* [2012], да мало не претерује у "уметничкој слободи" млада писица Ана Вучковић. И у животу и у књигама стане свашта.) И ето социолошког наука, уједно јужњачке изреке – *„Што северније, то јадније и тужније.“* И негостољубивије и стерилније. И тачка.

„Слободни ум“.[144] Е, да није социолошких пријатеља, отежано би напредовала и кафанологија. Ево, знајући за моју занимацију кафаном, на који бисер ме упућује др Божо Милошевић, редовни професор Филозофског факултета у „српској Атини“ и рафинирани трошилац ића и пића: „Пре 5-6 година, био сам у Бањој Луци на једном научном скупу (иако сам тамо држао предавања између 1999–2009), на Филозофском факултету. Управо те године је Филозофски факултет прешао из старе зграде, која је у строгом центру града (зграда бивше Више педагошке школе, а сада је ту Академија наука и уметности РС), у тзв. универзитетски кампус, на периферији (бивша чувена касарна тенковских јединица, која је мени одмах била некако препознатљива, убрзо сам се сетио да је то из неких сцена 'партизанских фулмова') – где су сада лоцирани готово сви бањалучки факултети, заједно са зградом ректората. У паузи ми је рекао колега – ред. проф. др Миодраг

[144] 20. март 2012.

Живановић, филозоф, да ће мене сачекати у ресторану (који је и нова универзитетске кафана) ‘Слободни ум’. Како сам журио на испит, помислио сам одмах (знајући колегу Живановића као доброћудног мераклију и пријатног саговорника у Бањој Луци, од првог мојег доласка у тај град и тај факултет) да се он нашалио, у смислу да ћемо се наћи у некој кафани у којој ћемо се мало релаксирати од психичког напора; а да он то само тако, пежоративно каже. Када сам завршио са испитом, а у очекивању почетка научног скупа, сусрео сам једну групу мени непознатих колегиница и колега који су дошли на тај факултетски скуп. Неко од њих је гласно упитао где треба да се нађемо са проф. Живановићем, а једна колегиница (мислим да је са Филолошког факултета – енглески или немачки језик?) је гласно рекла да нас он чека у ‘ПОХОВАНОМ УМУ’ (ваљда је и она то тако ‘упамтила’; подразумевајући да се у ресторану увек нешто ‘похује’; што се може протумачити као подсвесна домаћичка логика!). Касније, када сам се уверио да на фирми стварно пише ‘Слободни ум’ (а не да је то Живановићево шеретско именовање ресторана/кафане), упитао сам га ко је смислио тај назив – иако сам готово био сигуран да је то његово именовање – он ми је одговорио да је то он предложио (а остали свесрдно прихватили).“ (Електронско писмо од 11. марта 2012) Какав сам то кафанолог, па још *социолошко-практични*, замерићете ми, ако се не уверим на лицу места у то „филозофско чудо“, у ту маркесовску трансформацију слободног у поховани ум. Није да се то не збије и с разумом дојучерашњег крчмарског пајтоса коме се она деси због тога што је или поверовао новопроглашеном вођи и променио политичко стајалиште или претерао заиста једући похован мозак у нишкој „Старој Дрини“. Ја одох да прежем бедевију и кренем на далек пут – правац у престоницу Републике Српске.

Споменик.[145] Нисам ја с раскида да се самопрогласим, кад избегавају други, зачетником српске академске кафанологије. То ме онда законито обавезује да се својски заузмем за поди-

[145] 12. фебруар 2013.

зање будућег споменика, како тачно каза Владимир Кецмановић (2013:22), „бесмртном књижевном боему“[146] – Јаши Гробарову. Писац вели да ће му га поставити „захвални народ“, а ја вам тврдим да смо ми, његови кафанолошки судрузи, дужни да ствар иницирамо, подстакнемо и новчаним прилозима омогућимо реализацију. Не будимо измислиоци, у једном-јединoм дану одрекнимо се једне-једине чашице жестине и проследимо „кинту“ на рачун за М. Ковачевићеву бисту – и работа је решена. Јер, Јаша јесте првоборац и пример кафанске књижевности. Будимо солидарни… као што су били уметници поводом споменика Шабана Бајрамовића.

Тал.[147] Богдан Ибрајтер (2012:23), звани Тане, водећи репортажиста *Полиѿике*, представљајући банатског домаћина Ђорђа Чизмаша Муњу, преноси згодну згодацију: „Отац Тоза био момак. Оде у Идвор да купи овце, па се тамо и оженио. Мати моја Јелка донела у тал педесет оваца.“ Њему жена такође принела у мираз један од два салаша. Репортажа као репортажа, сва у Танетовом испису, не би привукла кафанолошку пажњу да новинарски бард није више пута употребио старинску реч *ѿал*, која ми је одавно прирасла за срце и коју често и сам рабим. Много пута јавно, у кругу сапатника, замерам супрузи што ми није баш ништа донела у тал. За чим то патиш? – многи ме дружбеник питаше. За меаном – за чим би другим, кад остало имам – па да уживам као сваки крчмар. Зачудо женини, потичући из чувене белопаланачке фамилије Митић која изроди још гласовитијег Рајка ногометаша, неимаше кафану и не могаше да ми је ставе у прћију, а пуна им бурад белог вина, комовице и шљивовице. Да не ударам у таламбасе, ово изобиље текућине, сем што ме *ѿрослави* у академском свету – пили су је једна Ајлин Баркер (Barker) са престижне Лондонске школе за економију и један Георги Фотев (Фотев) из софијског Социолошког института БАН –

[146] Гробаров је нажалост умро неколико месеци касније. Погледати цртицу “Јаша“.

[147] 18. април 2012.

скова од мене и каквог-таквог социолошког кафанолога. Па, и то је некакав тал, добацују „буразери“, беспотребно се жалиш – стигле те године.

Тегла – вино.[148] Трошење вина из тегле. Прича Дејана Крстића из Зајечара:

Ми пијемо из тегле

Деведесетих година 20. века, док су ми тамо живели деда и баба, често сам одлазио у Ошљане (општина Књажевац), село свог порекла. Једном приликом, нешто нервозан, одлучио сам да прошетам атаром. Враћајући се у село, недалеко од њега, пут ме нанесе на колибу Мије и Мире. Реч је о људима који живе у Стублу, засеоку села Мариновца, с друге стране Тимока. Мира је из Ошљана, али су, после смрти родитеља, њену родну кућу запустили, а колибу средили и ту редовно долазили због лепог винограда који је поред ње. Иначе, реч је о специфичном пару, који воли мерак, весеље, музику и пиће, и који се у томе, као ретко који пар, на симпатичан начин и допуњује.

– *Добар дан* – рекох.

– *Добар дан* – узврати Мија – *Откудé ти?*

– *Ево, мало у шетњу.*

– *Ајде на по еднó винó.*

– *Ајде.*

Уђох у собицу колибе и седох за мали сто. Домаћин седе преко пута мене и рече:

– *Али ми овдé немамо чаше – пијемо из тегле* – и стави испред мене и себе по једну литарску теглу.

– *Добро.*

Пописмо, уз пријатељски разговор, по теглу и по одличног домаћег вина, па ја одох кући растерећен нервозе и весео и легох да мало одспавам.” (Електронско писмо од 18. маја 2012)

---

[148] 20. мај 2012.

Тегла – вотка.[149] Трошење вотке из тегле. Прича Драгана Тодоровића из Ниша:

„Пшеничнаја“ тегластаја

Свршеном основношколцу, Нишлији на првом путовању изван земље рођења – у другој половини осамдесетих година двадесетог века, па још у далеку „мајчицу“ Русију (заправо у Кијев, један од највећих градова тадашњег СССР-а, данас престоницу независне Украјине) – готово свака импресија новим амбијентом носила је у себи дозу изненађења. Архитектура соц-реализма у пуном сјају и величини, широки трговиа и улице, јавна купатила, вожња метроом… урезали су ми се у меморију да се никад не забораве. Издвајам срдачан дочек домаћина: приликом јавних контаката у граду, у опуштеним окупљањима у дачама, од стране званичника и од стране обичних људи на улици, на сваком месту где бисмо се задесили и представили као гости из Југославије. Осмех на лицу, братски загрљај у знак поздрава и седељке до иза поноћи зачињене обиљем хране и пића. Прву, тек што смо одложили пртљаг након пута, посебно памтим.

На последњем етажу студентског дома у којем смо били смештени, налазила се пространа сала за свечаности. „Титовим“ омладинцима и студентарији пожелели су да незаборавни сусрет приреде и њихови вршњаци. Дочекао нас је белим столњацима застрт и прибором за ручавање постављен дугачак астал. Покрај сваког тањира, међутим, стајала је по једна, пуна текућине, провидна литарска тегла, затворена целофаном и гумицом. Мене су тегле асоцирале на јесење ритуале припремања зимница када су се њима и разноврсним ђаконијама у њима, намењеним конзумацији у снеговите дане, уредно пунили подрумски рафови. Никако другачије. Зато нико од „Југословена“ није ни обраћао пажњу на њихово постојање на столу, све док Олег, формални домаћин те

[149] 14. фебруар 2013.

вечери, није подигао исту испред себе и позвао све присутне да наздраве срећном сусрету. Неко се од нас чак нашалио, прозвавши Русе за заборавност, чак и шкртост: изнесите више ту легендарну „пшеничнају“! Настао је тајац, а онда се салва смеха просула просторијом: насмејаних лица, Руси и Рускиње за столом прстом су упирали на уредно поређане стаклене посуде испред нас. Објашњавали су нам да је студентарија свуда сиромашна и да они обично пију нешто слабију домаћу вотку са села, печену у казанима и допреману у теглама, штедећи тако и на амбалажи.

Вотка из тегле! Чуђење је кратко трајало, уклонили смо заштитни целофан и ведро наздравили домаћинима. И те сам вечери први пут присуствовао, у литератури књижевних класика описиваном, руском опијању. Не било каквом, већ из тегли! Док смо ми пажљиво сркутали безбојну ракију, комбинујући је с постављеним богатим послужењем, весељаци из њихових редова у неколико покушаја би у себе сручили комплетну алкохолну садржину једне тегле. Спремно је достављана нова, застоја није било; на наше уздржано испијање више нико није ни обраћао пажњу. Већ за два-три сата распоред играча на терену, спортским језиком речено, био је следећи: најгласнији и најватренији увелико су били испод стола, у блаженом стању пијанства, ретки преостали уморно су климали главама и с муком одржавали равнотежу у столицама. Најиздржљивији у нашим редовима одважили су се на отварање друге тегле, али су оне, неиспијене, остајале на столу. Што због умора, што због чињенице да се више ни са ким није имало разговарати, дружина из Југославија се око поноћи повукла у своје собе. Вотка из тегли, претпостављам, занавек нам се уцртала у сећању.

Тенк.[150] *Руски*, послератни белопаланачки бекрија, одавајући некада успешног војног старешину и сличећи на Грегори Пека, завршио је, како му је изгледа било суђено, као задња белосветска протува за „неслане“ шале голобрадих

[150] 13. јул 2012.

младића, који су тек вадили билет за улазак у старије бирцузско братство. А када им неко из те дружине, за којом су чезнули, грубо скрене пажњу на његову херојску судбу – због зависности од љуте капљице за неколико чинова је деградиран у армији, јер је тенком ушао у трошну провинцијску кафану (Слика 10), и зато што је нацврцан за карираним чаршафом нешто лануо против онога што му надимак почиње са „Т“ и одлежао годинице на Голом отоку – показивали су достојно поштовање према том романескном човеку. Социолошки наук: *сваком лику, који седи осамљен за крчмарским ашталом и подуже му не прилази келнер, увек поручити чашицу мученице*. Можда није тенком, или другим ватреним оруђем, напао меану, али, гарантујем, јакако јесте јунак врло необичне кафанолошке приповетке.

Сл. 10 – Тенк

„Тито“.[151] Кафана се налази уз НИС-ову бензинску пумпу, на лепом месту, и није саставни део станице за гориво, премда су физички спојени објекти. То је на аутопуту из правца престонице, између Ћуприје и Параћина. Самостално послује, и то више но успешно. Многи Србин и странац обавезно свраћа код „Тита“, више због *Тита*, посвећеног му кутка и назива кафане, него због крчмарских ђаконија. Ни услуга није баш на пређашњем нивоу, рекли би нишки биртијари – „Најели се!“ Ђокица Јовановић, ванредни професор социологије културе Филозофског факултета у Београду, и моја маленкост редовно, баш увек, заустављамо се и навратимо бар на кафу. Он, одличан познаваоц „оног система“ и радничког покрета, због изражене везаности за прошло и политичку историју, ја из сентимента. Не кријем, „Он“ је обележио део моје младости: служећи војску 1980. на Вождовцу, у гардијској касарни „4. јул“ званој и „Црни пук“, дао сам низ изјава за армијске медије поводом смрти „највећег сина наших народа и народности“ и учествовао на последњем слету за Дан младости. Није него, док мрдам, ништа и нико ме неће спречити да на који минут обиђем „Тита“. То добро осећају моји сарадници и премного се не буне кад их тамо свратим, примерице, у цик зоре. Јер, нека знају кафанолози, „Тито“ је кафанолошки код који на путешествију не треба прескочити. Камо среће да је преко пута њега заживела и кафана „Дража“. Тако би се измирила два за Србе одсудна лика, помириле и две Србије, а кафанологија блистала од среће како је практична и толико важна. Упс, ето ме у кафани „Тито“.

Торбица.[152] Будимир Матић је изистинско меанско чудо. Док је аргатовао у Лозници, гости су га упорно пратили: промени кафану, они за њим, оде у ину механу, ето опет њих… Врати се у родно село, надомак Тршића, мукотрпно изгради планински конак „Милица“ и малецну крчму, кад и тамо – у недођију без асфалтног друма – навали, па навали многи

[151] 8. август 2013.
[152] 14. јануар 2013.

стари гост и још с капије виче: „Будо, дај да једем.“ Пустимо сад Матићеве ђаконије, од којих се издваја „Миличина синија“,[153] због тога што он није обичан крчмар: „Али, нити је Буда типичан кафеџија, нити је ово класичан ресторан. И не жели да ти буде. У почетку је радио тако што гост дође, једе, пије и плати колико сматра да треба. Новац су спуштали у једну торбицу окачену на зиду. Каже да никад није завирио колико је ко оставио (Станковић, 2012:26).“ И таман да предложим кафанолозима да том трудољубивом човеку изградимо ако не споменик, оно бар поставимо плочу на будућем Кафанолошком универзитету, кад стиже глас о томе да не може нико бити друкчији од нас. Репортер обавештава: „Одмах су га пријавили (због торбице – примедба Д. Б. Ђ.), јер су се уплашили да ће се тако много обогатити, па је тај систем морао да стави у неке законске оквире. Са инспекторима се натеже и око радног стола у кухињи. Дрвени, кажу, није по пропису. Али, он не одступа. Не схвата зашто им смета, кад је то природан материјал (Станковић, 2012:26).“ О, сто му кафанолошких громова, зар је у горској крчми, у држави Србијици, грех закачити народски шарени торбуљак и замесити тесто за сукану баницу на дрвеном асталу? Пре ће бити да су у питању такозвана српска посла: сасечимо крила издвојенику. Кафанолози помогајте крчмарском цару! Нема му другог лека до следећег: Будимире, шта чекаш, одмах се учлањуј у УРС и тражи хитан пријем код Млађана Динкића, биће и у новој владајућој гарнитури.[154] Момак воли кафану – у твојој би и одсвирао нешто. Још кад би могао да ангажујеш певача; препоручујем мог земљака Ивицу Дачића, јефтин, а апсолутни слухиста – покојни Шабан Бајрамовић није му ни принешен! „Ма пусти их, професоре“ – шапнуо би ми Шаби да је жив – „цигањска посла.“

---

[153] Она ‘’подразумева јела из наше националне кухиње: чорба од лековитог биља, рецимо коприве, сир и кајмак, чобански ћевапи, пасуљ пребранац, печурке на жару, домаћа кобасица на жару, јагњетина са кромпиром испод сача… (Станковић, 2012:26)’’.

[154] Цртица писана на дан другог круга председничких избора.

Трезвењакиња.[155] Телевизије показују, радија јављају и новине пишу да расте постотак женскиња које тамане алкохол и прете да преузму првенство од мушкараца. Друшкиње у још једној, веома „осетљивој“ области постижу *родну равноправност* и не могу више онако одсечно да приговарају јачој половини на алкохолисању. Оне тиме, јер их је далеко више но раније у кафани, приносе њеној заштити и оплемењују атмосферу. Кафана престаје да буде ексклузивни мушки посед. Кафанолози би требало да се радују тој појави. Они ипак немају ништа против смањивања пијанства и стално истичу да се у крчмарском свету дâ проводити и без грама текућине. Ево „светлог“ примера: „Не пијем, не пушим, а у кафани радим, тако за себе у шали каже глумица Љиљана Јакшић чији је посао да у улози Даме Скадарлије поздрави госте стиховима наших класика Ђуре Јакшића, Дучића, Ракића… мало се нашали уз афоризме Душка Радовића, отпева неку староградску песму или романсу или пак заплеше и каже коју реч о боемској улици Београда, која се пореди са Монмартром у Паризу или Плаком у Атини (Берић, 2013:6).“ Дама Скадарлије – која овако наздравља гостима: „Ко шљиве садио хиљаде зарадио, ко ракије пек’о милионе стек’о, кад је пио највеселији био. Из ове чаше у здравље ваше“ – *стопроцентна је трезвењакиња*, и на то је поносна. Овога пута нећемо трезвењакињи убројити у минус улогу курсаџике, Ромкиње Славке, у епизодама примитивног хумористичког програма „Курсаџије“ на ружичастој телевизији. Од нечега се мора живети.

Ђерда.[156] Миле Златановић, звани Ђерда, изистинска је легенда Беле Паланке, јужносрбијанске вароши која се дичи чињеницом да има највише доктора наука према броју становника. Ни мање варошице, ни више научењака, од којих, како то бива у Срба, она се ич није окористила. Наспрам „Паланће“ су биле Плужине, општиница на граници – има ли ту међе? – Црне Горе и Херцеговине, које су пак у социјалистичкој

[155] 4. октобра 2013.
[156] 29. децембра 2013.

Југославији имале највише академика; не треба истицати да су већма били чланови САНУ. Ђерда, машинац из сјајне генерације Зорана Боричића[157], лола и ландарало, картар и љубитељ капљице, душу дао да зготови препотопски обед, отворио крчму „Мала двојка“ са кућевним угођајем, пешачио брдима и доловима у потрази за природним, незагађеним вођем и поврћем, исцелитељским биљем и травкама, прочуо се куваном овчетином, дуго радио у Кални са женом Драгицом на отварању рудника уранијума. Прерано нас напусти: да ли због несмотрене изложности тој разарајућој, подмуклој руди или зато што је поодавно био локатор, „тетовиран од алкохола“[158] – зна само добри Бог! *Истанчани јелац и пилац каквоі мајка, макар и јужњачка, више не рађа*. Познавао сам тог несвакидањег типчину, ипак несрећниковића.

Ђеф.[159] Да видимо како изузетник Петар-Емил Митев, емеритус теоријске и практичне кафанологије, на моју молбу, одређује срж кафане (Слика 11). Због музикалности бугарског језика, одређење дајемо и у оригиналу.

„Између осталог, ово размимоилажење је основно за кафанологију. Социологија кафане у одређеном смислу је раскршће социологије времена.

Постоји огромна разлика између западњачких пабова и балканских кафана, механа и крчми. И у једнима и у другима, људи су изван времена, али на Западу остају стешњени од њега. Само кафана представља прави тријумф принципа задовољства над принципом стварности. Ако говоримо језиком психоанализе једино кафана представља потпуну радост живота.

---

[157] Дугогодишњи декан Машинског факултета Универзитета у Нишу, научник високог ранга, зналац свега и свачега, са којим је милина седети у кафани.

[158] Сања Домазет (2013), пишући о Скоту Фицџералду (Fitzgerald), писцу Великог Гетсбија, кажу англо-амерички критичари, другог по реду великог романа 20. века на енглеском – неприкосновено први је Џојсов Уликс – напомиње да је његова душа веома рано већ била „тетовирана алкохолом“.

[159] 24. априла 2013.

Кафана је део друштва у којем се ћаска, води ‘лаф-моабет’ а не ‘разговор’ (код ‘моабета’ се излази ван времена), осећа се ‘ћеф’ а не ‘задовољство’ (‘ћеф’ је ванвременско задовољство), људи имају више ‘среће’ него ‘шанси’ (‘шанса’ за разлику од ‘среће’ је само део протока времена)…

У кафани бежиш од свакодневице, али урањаш у унутрашње време социума, док у пабу ти можеш само привремено да се апстрахујеш од њега. Зато хероји кафане су природнији и могу да буду стварно срећни – за разлику од западних ‘клопарала’…“[160]

„Между другото, това разминаване е базово за кафанологията. Социологията на кафаната в известен смисъл е разклонение на социологията на времето.

Има огромна разлика между западните ‘пабове’ и балканските кафани, механи и кръчми. И в едните, и в другите хората излизат извън времето, но на Запад остават притиснати от него. Само кафаната е истинският триумф на принципа на удоволствието над принципа на реалността, ако използваме езика на психоанализата. Само тук е пълна радостта от живота.

Кафаната е част от общества, в които се води ‘лаф-моабет’, а не ‘conversation’ (при моабета се излиза извън времето), изпитва се ‘кеф’, а не ‘pleasure’ (‘кеф’ е удоволствие извън времето), хората имат по-скоро ‘късмет’, отколкото ‘шанс’ (‘шансът’ за разлика от ‘късмета’ е само част от потока на времето)…

В кафаната излизаш от всекидневието, но потъваш във вътрешното време на социума, докато в паба ти можеш само временно да се абстрахираш от него. Затова героите на кафаната са по-естествени и могат да бъдат истински щастливи – за разлика от западните ‘дрънкари’…“

---

[160] Лаф-мухабет – бугарски израз за лак, забаван разговор; овде се даје социолошко, научно тумачење тог израза. Захваљујем на преводу Генчу Савову, најпознатијем бугарском преводиоцу са српског језика.

Сл. 11 – Ћеф код „Марјана“: конобар пали камин

Ћулибрк.[161] Прођоше, увек историјски, парламентарни и председнички избори, СНС доби највише посланика, Тома Николић најзад победи Бориса Тадића, али тај наш Клуни – Боки, како га саркастично назива *НИН*-ов доајен Драган Јовановић – не да се за живу главу, једва га намолише да скочи с коња на магараца и прихвати место премијера. Ај, људи, па то нема у цивилизованом свету – бранио се син познатијег оца – таман сам се спремао попут западних државника да издиктирам меомаре, држим предавања по позиву на врхунским универзитетима, наплаћујем интервјуе и сакупим какву црквицу, који милион евра, за крило породилишта у Народног фронта (Краљице Марије), улепшавање простора у Капетан-Мишином здању (тамо сам се сликао за спотове) и куповину једноипособног стана у Миријеву (свако Српче зна да сам гољак). А ви мени жарач у руке и земљу зрелу за банкрот. Као да нисте читали Милана Ћулибрка (2012:19): „Неки аналитичари, пак, у све мањој спремности инвеститора да финансирају државу Србију виде и једину шансу да се нова влада натера на штедњу. Тим пре што се испоставило да ће, као и сви претходни, и протекли избори морати скупо да се плате. А када се испостави да они који су јели и пили немају новаца, газда кафане ће за неплаћени рачун смањити плате коноба-

[161] 6. септембар 2012.

рима. А, ти конобари, што би у култном филму Варљиво лето 68 рекао Данило Бата Стојковић: 'То смо ти тато, ти бато и ја'." Боки, Боки, нека буде што не може бити, знамо да ниси кафанчерос, што ти је велика мана, али боље би ти било да си се придружио конобарицама и келнерима, музикантима и кафанцима, „тати, бати и секи" – народу. Јок, ти хоћеш да будеш *īазда* периферијске крчме, макар и ојађене.

Универзитет.[162] Сандра Гуцијан (2012), у интервјуу с Велимиром Тмушићем, начелником Републичке просветне инспекције, констатујући да у држави само три истурена одељења факултета има дозволу – Економски факултет из Суботице у Бујановцу, новосадски Факултет техничких наука у Инђији и Универзитет „Едуконс" у Свилајнцу, истиче „главне" недостатке илегалних: „Основни проблем са истуреним одељењима су пре свега кадрови и простор, па се настава држи и по *кафанама* (подвукао Д. Б. Ђ.), фабричким и спортским халама, цигланама… Ретко ко има праве учионице, библиотеку, стално запослене професоре. Ова истурена одељења 'на папиру' најчешће не постоје. Академци се воде као да су регистровани у матичној институцији, па студирају у другом граду, а диплому добијају као да су на предавања ишли у Београд." О кафанолози моји, остављамо инспектору да разрешава просветне заврзламе, нека јури заслужене по српским забитима, премда, судећи на основу онога што је изговорио у диктафон новинарки, тешко да ће некога стићи и ухватити. Јер, као престарели ћата, тек најављује акцију – „удара на сва звона", спрема процедуру, прави план инспекторисања… уместо да узме бодљикави прут, ујаши магаре и на препад похвата и узапти те штеточине које наносе несагледиво лоше последице образовању омладине. И нека скине љагу с механе. Истина је да се многа боља кафана налази у универзитетским зградама или тик уз њих, у њиховим двориштима, али стварно јој није стало, нити би могла, да се такмичи с високообразовним институцијама. Нису јој потребна строга академска излагања, зашто би била поприште формал-

[162] 16. август 2012.

них ex cathedra предавања. Таман посла! Она јесте *„животна школа“* – „други универзитет“ – и довољно је што је свагда пуна студената и професора.

Утисак.[163] У Књизи утисака сокобањског кафанчета „Сокаче“ уписах: „За моја дугогодишња кафанолошка истраживања, због којих обиђох већину кафана по Србији, трагао сам за беспрекорном кафаницом. ‘Сокаче’ то јесте: старовремски амбијент под лозом, деликатесна кувана јела, фина музика, уљудни конобари и дискретни газда. Др Драгољуб Б. Ђорђевић, редовни професор Универзитета у Нишу – 28. јули 2013.“ (www.kafanasokace.com)

Учешће и разлика.[164] Миро Ломпар (2012б:62–63), одједном испаднувши интелектуалац племените пасмине, заснивање тзв. српског становишта у културној политици реско исказује програматском констатацијом: „Српска култура – како сам написао – требало би да буде култура разлике у односу на *глобализам* као идеологију и култура учешћа у *глобализацији* као светскоисторијском кретању које је неизбежно.“ Њоме сажима и суштинске поруке бриљантне књиге *Дух самопорицања* (2012а), којом је, верујем Кости Чавошком (2012:63) „стекао непролазну славу утемељивача интегралне српске културне политике.“ Мада ће ме многи устајали интелектуалац оптужити да скрнавим појам културе, као самосвесни кафанолог усуђујем се да тврдим како је кафана традиционална српска друштвена и културна институција; и то са толиким културним значајем, да у културној политици свакодневља сасвим оправдано доприноси – злоупотребимо Ломпарову синтагму – *културе разлике*. Али, без заношења, лабавог је капацитета да би била чинилац *културе учешћа*.

Фрајлице.[165] У крчми се треба клонити лаких дама и пијандура – очински саветује витезове овалног шареног столњака

[163] 28. јул 2013.
[164] 20. мај 2012.
[165] 29. новембар 2013.

чаршијски дангубан, кога радо припуштају асталу да их разгаљује, мада га сви варошани избегавају као доказаног префриганог гребароша. Он, који о многом не зна две унакрст, ипак зна да је кафана наше културно-историјско благо, али се кадгод као пијан плота ухвати за њену наказну страну, почне моралисати и инсистирати на чистоти до кавге, не дозвољавајући да се нешто сачува од раније, од старе српске крчме… Намерно заборавља да су меане још од османског и аустроугарског вакта, у Србији, после и Краљевини Југославији, биле легалне *јавне куће* (Фелдић, 1994; СТАТУТ о проституцији 2007; Лукић, 2008; Стојадиновић, 2008) и стециште слободне, опуштене и распуштене женскадије: професионалки најстаријег заната на свету, посрнулих сељанчица које су сишле у паланку да наберу мед и избаве се од убоштва, певаљки склепаних банди, градских нацифраних фуфица, већ спалих на дроље, и фрајли које би умах да личе на бечке, будимске и прашке дамице – и удају се… Кафана је принуђена да чини компромисе, али није полигон за кукавне, кафањероси не смеју бити једноумци, искључиви људи, већ отворени за старине и новине. Кафана не сме да проспе оно што је вековима скупљала. *Кафански ташбор је толерантан, њему не сметају ни фрајлице, ни ти сисојевићи*. Да ли је то богогрђе?

Фудбал.[166] Кафанолошка књижевност се геометријском прогресијом обогаћује (шири). Исписују је белетристи, журналисти и научници друштвених дисциплина – историчари, етнолози и социолози – и то му дође као нормално. Зналац се запањи, а зашто би, када му у руке западне кафанолошка публикација написана пером особе од које се то најмање очекује. Таква једна свакако јесте *Кафанско-фудбалско друштво* Милана А. Ковачевића (2010). Тај наш вредни *математичар*,[167] испостави се гимназијски друг, сликовито описа дуговечно дружење људи разноликих занимања, старости од 26 до 63

[166] 13. октобар 2012.

[167] Редовни професор истог предмета на Електронском факултету Универзитета у Нишу.

године: „Ове Нишлије друже се већ годинама (језгро друштва другује више од две деценије) и редовно, без изостанка, сваке недеље у девет играју фудбал, након чега је обавезан одлазак у кафану. Активних 'фудбалера' је око 30, док им се крај терена или у кафани придружује и остатак друштва (J. Ц., 2012:3)." Дивно, предивно, но не уочих оно што је за социолога од пресудне важности: шта превагњује да би се јаранило, и то ревносно – трчање за лоптом или кафански маратон? Закерате професоре – спочитава ми тек дипломирани социолог – па ви сте и кафанолог, као да не знате за *нераскидиве везе* фудбала и крчме! Ногомет би већ био збрисан по српским селима да није спортских бифеа, а докле догура „Црвена звезда" с др Ацом Обрадовићем и „Мадером"?[168] Уф, како наче мој социолошки понос и натера да се у секунду сетим свог фудбалског идола „чупавог" Џорџа Беста (Best) – какав то беше кафанац? – нема му равног. Зашто се мешам и у социологију спорта, кад је ту неприкосновен мој побратим Драган Коковић.

Хероина.[169] Потресна прича о нама, који смо дозволили да ратница заврши као кафанска чистачица. Ми смо кратке историјске памети, а наши властодршци, били они и краљеви из аутохтоних лоза, брзо заборављају заслуге ветерана, често их доводећи у понижавајући положај (Слика 12). Тако, примерице, у праскозорје стогодишњице од Првог светског рата, да не беше ентузијасткиње Слађане Зарић, новинарке и уреднице РТС-а, и њеног документарно-играног филма о *Милунки Савић*, ретко ко би се сетио – већина и не зна ништа о њој – српске хероине, жене са највише одликовања у историји ратовања. Ем је прва дама правцата ратникиња, док је европским женама дозвољавано само да се ангажују у позадини, ем се, учествујући у балканским ратовима – опсада Скадра и Брегалничка битка – и у Великом рату као војник гласовитог „Гвозденог пука" (Колубара, повлачење преко Албаније,

---

[168] О томе шта је значила „Мадера" за фудбал у књизи Добривоја Стојановића Шта каже Мадера (Београд: GSM Advertising, 2013).

[169] 11. јуна 2013.

Сл 12 – Карикатура без наслова Саше Димитријевића
Народне новине

Крф, Бизерта, пробој Солунског фронта), окити Карађорђевом звездом са мачевима и Легијом части петог степена (француско одличје), Ратним крстом са златном палмом (француско знамење), Медаљом за храброст, другом официрском Легијом части четвртог степена (уручио генерал Луј Франше д' Епере или адмирал Емил Гепрат). И како заврши та храбра човечица? Да ли у миру и почастима проживе сутон измученог живота? Е мој прике кафанолошки, ништа од тога! Она Краљевина, коју Срби извисују до небеса, понизи је до земље црнице: „То

је, нажалост, и прича о нама самима, који смо заборавили дела тих славних људи, и о држави која се Милунки Савић одужила тако што је дозволила да своје послератне дане проводи као чистачица, најпре Хипотекарне банке, а потом и београдских кафана. Заиста болно и потресно изгледа када на једном од архивских докумената пронађете потпис: Милунка Савић – чистачица, носилац Карађорђеве звезде и Легије части (Петровић, 2013б:8).“ Чистачица је нискоквалификовано занимање и слабо плаћен посао, који није баш на цени у народу, али јесте часна работа дужна поштовања. (Вратимо се за час у детињство и питајмо: кога смо то у школи обожавали и кога се највише сећамо по добром – учитељице и теткице.) А ми, меански офингери, волимо и газде и келнерице, но без претеривања, знајући њихову улогу у формирању крчмарског амбијента, највише поштујемо *„мајке“* испред ве-цеâ и с њима смо најприснији. („– Ма, лепо је, али фали бакута да наплаћује ве-це. Знаш оно: запијеш се, жури ти се, а тамо те дочека она и каже да мораш да даш банку-две пре него што уђеш. Е, то је кафана, а не сензори и лајтшоу – понела је Драшка носталгија [Буквић, 2011:14].“) То не значи да је бојовница Милунка требало да заврши како је завршила – као *кафанска чистачица*.

Холестерол.[170] У тромесечном крчмарском дружењу с професором Мираном Комцем, нетипичним Словенцем, водећи рачуна да је срчани болесник, ту и тамо скретао сам му пажњу на то да јужњачки специјалитети „убијају“, јесу „калоричне бомбе“ и пуни холестерола. ‘Ајде који ћевап или порција домаћих кобасица у „Нишлијској механи“, али јагњећа сармица у „Старој Србији“ и џигерица у скрами код лесковачког „Сандокана“ стварно су атак на наш организам закрпљен неколиким бајпасевима и подглављен стентовима. „Брко, не галами, шта нас брига, па јел пијемо лекове за његово снижавање“ – прозториће Миран и истовремено ме питати коју медицину гутам и на колико је делим. Невољно одговарам да увече конзумирам половину таблете Аторис 20 и да сам

[170] 30. мај 2012.

смањио тај проклети холестерол. Таман се Словенац врати у „дежелу“, кад сазнадох да у престоном граду постоји, замислите молим, кафана с називом *“Холестерол“*. И шта да радим када се Комац у јуну поново запути према Нишу?[171] Да се „сударимо“ у Београду и не часећи часа банемо у меану тако застрашујућег имена, или да му направим „сачекушу“ у биртији „Три фењера“, згодној по положају – тик уз аутобуску станицу и зграду Универзитета – и „повратим у живот“ буткицама и говеђим реповима. Читаоче, јави ми за шта би се ти одлучио! – Кафанолог мора пажљиво да ослушкује и цени праксу и мишљење других.

„хоМтел“.[172] Знам да Божо Милошевић нема ништа против кафанологије, а да му се баш пуно не допада наум о социолошкој кафанологији. То га не спречава да колегијално помаже и шаље искричаве записе: „Много пута сам, последњих година, ишао из Новог Сада за Београд и успут онако овлаш читао називе неких фирми на новим зградама (и комплексима тржних центара) пре уласка у Земун. Приметио сам тада да се, у истуреном делу једног таквог комплекса, уздиже зградица од 2-3 етажа, на којој стоји назив ‘ХОТЕЛ’ (што сам одмах запазио, јер раније није било у том простору ни кафана ни хотела). Међутим, када сам – у петак, 9. марта 2012. године – пролазио туда у раним јутарњим часовима (за Ниш, на одбрану доктората колегинице Стојић), приметио сам необичну фирму ХОМТЕЛ (управо тако написана, са знатно већим и црвеним словом ‘М’), и то на истом месту где је раније стајало само ‘ХОТЕЛ’. Сам у себи сам се мало насмејао и почео да размишљам какву поруку носи промењени назив. Закључио сам да је то новологизам/кованица власника, у којој су спојене речи ‘хотел’ и ‘мотел’ (јер за смештај крај магистралних путева чешћи је термин ‘мотел’, а и тај назив мислим намеће мање порезе за власника од хотела). Вероватно се, отуда, сам власник домишљато сетио како да ипак некако искористи ра-

[171] Видети његов сјајан есеј о нишлијским меанама (Комац, 2012:545–554).
[172] 12. март 2012.

нији назив фирме, 'претапајући' га за нове-старе намене. Тако сам закључио, имајући у виду извесно моје познавање маркетиншке комуникације у хаотичној постсоцијалистичкој транзицији." (Електронско писмо од 11. марта 2012) Газдина борхеовска измишљотина – „*хоМтел*". Морам, после напорног обиласка „Слободног ума" у Бањој Луци, наново да опремам бедевијицу и терам је према Земуну, да похвалим домишљатост анонимног имаоца „хоМтела" и натерам га да пантентира изум. Ај, своје *кафанолошко новаторство* може да претвори у марку, продаје назив и, сада јасно, природну комбинацију хотела и мотела. Не брините, частиће он сиромашног социолога који је запуцао чак из Ниша да му малкице помогне. Такав тип није цицијa. Ако се некад заимам, вратићу му троструко.

Христос.[173] Кафанолошка браћо, ево нам и помоћи из иноземства, из Хрватске, од брата у Христу Ивана Маркешића, Иве од Раме – како га пријатељски ословљавам – врсног социолога.[174] О чему би се дописивала два социолога религије, и то хришћанства, но о *оснивачу* највеће планетарне вере. Овде, у електронској пошти од 17. септембра 2013, из плавог Аграма у родни град Константина Великог стиже неуобичајена натукница: „А да су жене оплемењивачице свакодневнога живота, препознатљиво је и у еванђељима, у Маријину и Исусову животу. Као социологу религије добро ти је познато да Исус Назарећанин није волио свећенике-трговце, оне који полажу право располагања и дијељења Божје милости. Стога их је немилице разгонио из храмова Божјих. Ех, како би данас добродошао неки такав делија да их растјера – и у Католичкој и Православној цркви! Међутим, Исус је волио бити на свадбама, а то значи – волио је овоземаљски тјелесни живот и поштовао његове чари. Посебно кад се то односило на друге.

---

[173] 17. септембар 2013.

[174] Обавезно прочитати његову по много чему иновативну књигу Хрватска и Босна и Херцеговина на Крижу живота (2012). Такође и чланак „Међурелигијски дијалог данас – збиља или фикција?", који сам му објавио у књижици 1.700 година Миланског едикта: социолошка перспектива (Ђорђевић и Тодоровић, 2013:35–41).

И то стога, јер је након свадбе – а она се у његово вријеме одржавала у младожењиној кући, а данас би то било у кафанама – увијек започињао нови живот. Рађала су се дјеца. Било је будућности. Јер, зашто би – побогу! – тијело и брига о њему били гријех? Па тако Исус на свадби у Кани Галилејској није препоручио да се сватови – након што им је понестало вина – разиђу и оду својим кућама јер су се већ били понапијали, него је на узвик своје добре мајке Марије 'Немају вина!' (само због овога Марија је заслужила звати се 'блаженом') – претварао воду у вино е да би сватови кафанци, а вјеројатно и покоји пијанац, могли наставити славље до у цик зоре. Ех, брате мој у Христосу и врли кафанолошки друже Брка, баш је тај Исус Назарећанин био неки добри људина! Свака им част – и Марији и Њему! Имамо се на кога угледати!" И угледајмо се!

Цик зоре.[175] Има ли ишта страшније за ожењеног кафанца од долажења кући у *цик зоре*?! Како да објасни сањивој жени, која је тек започела јутарњу тоалету пред одлазак у биро, где је и с ким закасао – и докле ће тако. Мамурни страдалник не може се опрати никаквим аргументом пред суђеницом (Слика 13). Не пали прича: „Нисам могао да одбијем човека коме је веома стало да продужи вече, толико стало као да на тај начин продужава сам живот. Био сам ја често у друштву пијанаца, знам како је то, али овај није био као други, овај је био мој (Вукићевић, 2012)." Јер, будимо искрени, истина је ова: тај, који није био као други, већ наводно „мој", јесмо ми сами – задригли крчмарски заљубљеници – маштари из песме Стевана Рачковића „Ноћ је наша":

Очи нам зуре у небеса плава:
Враћамо се у зоре кроз росе.
Уместо застава
Вијоре нам косе . . .

[175] 8. фебруар 2013.

Сл. 13 – Цик зоре

Црни Облак.[176] Конобарица из Беле Паланке, служила у кафаници (у којој смо били после сахране баба Раде) шездесетих година када су били популарни вестерн филмови о каубојцима и Индијанцима, личила заиста на Индијанку, и зато надимак Црни Облак, прилепљен од стране „нестварног“ белопаланачког лика Пужице који јој је у пређашњој етапи рустикалног живота, вероватно, био љубавник. Он се је повремено, што му не пада у част, сирово подсмехивао том вредном и једром, скромном и сиротом, тихом и мирном девојчурку.

[176] 27. мај 2012.

Стално је „окао“ Црног Облака: те донеси ми ово, те додај ми оно, ‘ајд сад – пољуби ме… А Црни Облак, ионако срамежљив и несвикао на гласне љубавне понуде, смањивао се од стида у Облачић и пропадао у дим и гунгулу задриглог мушког полусвета провинцијске крчме. Е, кад би било правде, па да надође олуја и одува Облачић у његово красно сеоце згргурено испод стена Суве планине. Тамо би се напаћена душица одморила од ишчикавања Пужице и пајтоса и повратила крштено име (мада се мома помало навикла на индијанско именовање). Социолошки наук каже: *пошто је, бар ми учени знамо, правда тешко достижна, онда ће сваки исправни кафањерос келнерицу поштовати као рођену сестру и олакшати јој тегобе*. Она ће знати то да цени, тврдо вам стојим, и узвратиће.

Црнчевић.[177] Свашта се изроди из клинча расног кафанца и врсног кафеџије. А покојни Брана Црнчевић и Бата Пежо *златни* су изданци од тих бранши. Кафанолошки коментар само би наружио изврсност такве једне догодовштине коју евоцира крчмар на годишњицу Црнчевићевог упокојења: „Писац је говорио да сам ја глупи кафеџија, а ја сам му одговарао да је он глупи српски писац. Он је мени говорио да не знам да кажем слово Р, а ја сам одговорио да знам свих тридесет слова био бих писац, а не кафеџија. Још сам говорио за осми фебруар, да имам срећу што са њим славим рођус, а да је моја несрећа, то што имам ту срећу. За један рођендан сам му купио поклон, Титову слику у лепом раму. Позади слике друга Тита касирао сам његову, исто тако велику слику. Објективно, мој писац је био лепши од Тита. Поставио сам слику на зид, да је свако види и рекао Писцу, ено ти поклон на зиду. Полудео је! ‘Скидај то говно доле!’ ‘Нећу! Моја кафана, твој Тито, скини га ти ако хоћеш’. Разјарен и са две руке скида слику, сви то посматрамо, а он како држи слику, нашао се лицем у лице са Титом, а пишчев златни лик окренут према нама. СМЕХ!!! Када је глупи српски писац схватио, побеснео је и није више

[177] 3. марта 2013.

било мене, ни мог лика, а није фалио ни крик. Исто као и у животу (Станисављев, 2013:27).“

Цртеж.[178] Па то је големо чудо и за Србију земљу свакојаких чудеса. Бруно Векарић, заменик тужиоца за ратне злочине и портпарол Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије, славодобитно је на конференцији за штампу показао новинарима *цр̄теж* Моме Капора „Старац у шеширу“ који је нацртан за књигу Радована Караџића „Има чуда, нема чуда“, чему нико не би придао особиту пажњу знајући за дубоко пишчево и лекарево пријатељство – и да се ту стало. Моћни Бруно је међутим грубо инсинуирао да је покојни сликар баш прерушеног Радована користио за модел, што значи да му је био јатак. Сви су с индигнацијом одбацили тај гласноговорников срамни чин, међу њима и колумниста Стојан Дрчелић (2012:7): „Капорова супруга је запањено реаговала, мада се мени чини сасвим непотребно, и објаснила да је цртеж старца у шеширу стар најмање 15 година. Како год, верујем да би све ово веселило Мому Капора. И уверен сам – све би признао и још досолио. Не би одолео том прилогу за сопствену биографију, а по кафанама би уз хладно бело још мерачио и о детаљима, причао би шта су Дабић и он тог дана ручали и како га је ухватио током поподневне дремке и овековечио за успомену и дуго сећање тужиоцима, и још приде да се Мима Лашевска из свог краљевства распитивала какав је фрајер Брунио Векарић…“ Да је посреди и ординарна глупост Србенде, који претерује у професионалној ревности, нема му оправдања нити разумевања: одговараће пред кафанолошким трибуналом, јер је хтео знаменитог кафанолога да мртвог сурнише. И Капор – који није био “анационална зунзара“[179] – невољно би пристао на то, уз својствен коментар: „Море, биртијари моји, будите благи у казни – у питању је идиотлук, баш примитивни идиотлук.“

[178] 28. јун 2012.
[179] Израз Бране Црнчевића.

Чанак.[180] Халидова песма „Миљацка“, по свему судећи, доћи ће главе многом политичару. Ненад је Чанак због ње изгледа завршио каријеру јавне личности, што су многи очекивали и жарко желели, па би премијер Ивица Дачић требало да се секне и престане да је изводи на весељима и у биртијама.[181] Никад се не зна. Чанак, тај новосадски бонвиван, који је пратећи се уз клавир знао да запева и песме Нила Седаке (Sedaka), преби на мртво човека само зато што је затражио од банде Бешлићеву „Миљацку“ у кафани „Тако је суђено“… Распомамљени Чанак, крчмарски мегданџија, тукао је попут највећег олоша (Вукосављевић, 2012а, 2012б; Зарковић, 2012б). Он је срамота од кафанског госта и кафанолози га због тог неописиво простачког геста заувек *избацују* из свог удружења. (Нишлије из НИКАП-а већ су му дале црвени картон.) Има нас дрипаца, није да нас нема, међу љубитељима кафана.

Челебон.[182] Извештај о Прокупљу. У Магареву – ранији назив града – готово на сваких педесет метара налази се механа или кафић, преко стотину објеката на 48 хиљада становника. Кафеџија Божидар Ђорђевић, алијас Боци Челебон, песимиста је по питању будућности прокупачких биртија, иако се тамо још добро држе: „Некад се сваки посао почињао и завршавао у кафани. Сада је средњи слој грађана, који је био главни гост, остао без пара. Они који су уживали у кафанским седељкама, изумиру, а млади су, углавном, у кафићима (Борисављевић, 2013:24).“ Ако време измиче већини крчми у градићу под Хисаром, у шта један кафанолог не може да поверује, једна опстаје и успешно послује – она *ционска*, коју је основао Бајра Камберовић. Стога, кафанолошки истоврсници, на пропутовању према Пролом и Луковској Бањи или Ђавољој

---

[180] 30. септембар 2012.

[181] “Њуз нет“, сатирично информативни сајт, чини комични обрт са Бешлићем, „Миљацком“ и Ивицом: „ПЕСМА И АЛБУМ ГОДИНЕ Бешлићева обрада Дачићевог хита ‘Миљацка’, јер је успео да познатој и сто пута отпеваној Дачићевој песми утисне ауторски печат и интерпретира је на оригиналан начин. Албум године је убедљиво ‘Еуро 2012’, од Панинија“

[182] 7.мај 2013.

Вароши обавезно намините у ту угледну кафану и тиме подржите „ромску ствар“. – Подржавајући је, штитите и „нашу“. Раније је, бележе записи и причају старији, било тога више: није било вароши с Ромима, а без „њихове“ меане. Ко је желео „луд“ провод, „откачињање до даске“ уз темпераментну музику и неуобичајену манџу, тамо је одлазио.

Читач.[183] Српску домишљатост треба афирмисати у кафанолошким проучавањима. Она се испољава и у крчмарским *зїодама* и *вицевима*: „Дошла телевизијска екипа из редакције школског програма у неко село у унутрашњости да сними прилог о типичном дану нашег српског домаћина – сељака. Монтирају они сву опрему и дају реч домаћину: – Устанем ти ја тако око пола пет изјутра, дрмнем једну-две ракијице и истерам овце на испашу. Док оне пасу, ја убијем још једно пола литре ракијице. Онда после испаше, кад их вратим кући, узмем… Новинар га прекине: – Сеци! Сеци! Па, јесте ли ви нормални? Ово је школска емисија, то ће да гледају деца. Лепо ви кажите како читате књиге, причајте о култури… Идемо поново: – Устанем ти ја тако око пола пет изјутра, прочитам књигу-две, па онда истерам овце на испашу. Док овце пасу, ја ти се лепо сит начитам. Онда после испаше, кад их вратим кући, пред ручак на брзака прелистам две-три књиге. Уз ручак узмем неку дебљу књигу да после ручка могу да с елепо успавам. Кад устанем, дође комшија Пера и ми ту прочитамо још једно три-четири књиге пре него што сиђемо у село. Увече се цело село скупља у библиотеци. Ту сви читамо и коментаришемо шта ј еко прочитао. Око десет сати библиотекарка Деса обично виче ‘фајронт’, јер смо прочитали све књиге. Тада се сви преселимо код комшије Мике. Он има штампарију… (Karakondžula, 2011).“

Чича.[184] Бројни поштоваоци генерала Драже Михаиловића (1893–1946) још од увођења вишепартијског система и под

[183] 17. јануар 2011.
[184] 8. јун 2012.

пресудним утицајем Вука Драшковића и његовог Српског покрета обнове окупљају се на Равној гори 13. маја, рачунајући да је тог датума, 1941. године, подигнут устанак против немачког окупатора. На „митској“ Гори, све негде до петооктобарских промена, стварно је саборовао импозантан број четника, мерен десетинама хиљада учесника, међу којима су: „прави“ четници, преживели Чичини борци из Другог светског рата, њихови ближи и даљи потомци, загрижени симпатизери четништва и чланови и привржениці споменуте странке, као и многи знатижељници. Завршетком страшног рата мржње и насиља, сукоба на Косову и НАТО агресије, слабљењем шовинизма, каквом-таквом демократизацијом друштва и, није ли пресудно, Драшковићевим политичким суновратом спласнула је посета. Михаило Меденица (2012:26) врцаво, а тачно, обраћајући се армијском ђенералу, команданту Југословенске војске у Отаџбини, вели: „Слагао бих да кажем да за ове 22 године колико се на Равну гору долази без изговора, није њом продефиловало часног света, Чича, и да га још нема, али сабор се, рекох, делом претворио у матине, а делом у висинске припрема за Гучу.“ Очито да су једино остали чврсти сабораши, негујући културу шатре или друмску културу негдашњих периферијских крчми која се своди на максиму „вино, жене и песма“. Отуда и јадање овогодишњег дражићевца испод шатора: „Могао си, Чича, лепо да дижеш устанак и у некој кафани подно планине, а не да се ми овако злопатимо доносећи кафану чак на планину. Мала, дај од Цеце ону ‘Цветак зановетак’, ту је ђенерал највише ‘волео’ – Дражоооооооооо… (Меденица, 2012:27)“ Ми не знамо какав је став Дража Михаиловић имао према механи и пићу, и задатак је кафанолога да то потанко изуче, јер, и ето социолошког наука, *неко ко је нешто установио и због чега га, оправдано, многи цене, и ће како може бити деградиран од квазипристаша*.

Џојсова домовина.[185] Под економском кризом настрадаше Грци, Кипрани, Шпанци и Португалци, нама драге нације. Али

[185] 12. август 2013.

када она окупира Ирце, за које веле да су нам блиски по много чему, онда се кафанолошко срце притресе. Зар тај храбри и поносити народић, као у прошлим столећима, да због осиромашења опет напушта зелену траву дома свог! Зар да се Ирац пати, а како и не би, пошто је за пет година *затворено*, веровали или не, *1.500 пабова*! Да у домовини Џејмса Џојса (Joyce), да би опстали, крчмари бесплатно одвозе госте кући после фајронта као да су холивудске диве или спортске ведете![186] „Последице је осетио и Паркер у пабу који његова породица води већ трећу генерацију. Раније су локални фармери свраћали још у подне на пиво, а сада не отвара пре пет јер никога нема. Идеја о бесплатном превозу потекла је од његовог оца. У почетку је возио само неколико гостију, али, када се то прочуло по крају, многи су почели да долазе баш због тога (Други пишу, 2013:4).“ – То ни Џејмс не би поверовао кад би могли да му јавимо на онај свет. Кад би којим случајем, далеко било, дошло до стани-пани с нашким крчмама и масовног катанчења, ми бисмо, као кафански рудари и бивајући кафанобранитељи кафанопазитеља, помогали газдама да развезу муштерије. Да кафанолошки подржимо, него шта! (Или, још боље, да се угледамо на Британце [Аноним, 2013б:3]: „Пивопије одлучују о будућности кафане: британска влада прихватила је захтев ‘министра љубитеља пива’, посланика у Доњем дому Брендона Луиса, по коме ће, убудуће, кафански гости популарних ‘пабова’, пивница, одлучивати о опстанку својих локала. Владином одредбом је пивопијама одређен рок од шест месеци по саопштавању одлуке власника да прода локал, да ли ће га сами откупити, или продају забранити. На листи која ће се временом проширивати нашло се стотину најстаријих пивница Енглеске…“)

Џорџовци.[187] Драгомир Антонић (2012а:70), прозорљиви етнолог, у сталној *Печатовој* колумни „Традиција“ – у којој

[186] Боље и то него да се кафањерос задеси горе на северу у центру Лапоније, међу Самијима у селу Тана Бру, у којем „постоји само једна кафана и најчешће је и она затворена (Аноним, 2013а:4)“. Пола године апсолутни мрак, друга половина беле ноћи.

[187] 2. март 2012.

с веома изражене патриотске позиције, час и час екстремне, сецира ипак савремене појаве – оштро напада „стране плаћенике“: „Узнемирила се чаршија. Шушка се: Стигли страни новци петој колони уприличеној под именом невладине организације. Стигле и појединцима. Њима више – организацијама мање. По београдским угоститељским објектима другарска се песма ори која слави дародавца.“ Таман посла да делимо његов став према невладином сектору, нећу бити ситничав, иако изнутра сведочим[188] да има и тога о чему суди Антонић. Свако – и етнолог и енвеоовац, и социолог и кафанолог – одговара за изречену мисао и делање, посебно у политичком пољу. Журим да похвалим промућурног етнографа што је из обазривости, да не би олајао кафану као традиционалну српку установу, написао да „(се) по београдским угоститељским објектима другарска песма ори која слави дародавца“. Несумњиво, потврђујем, кафана није за невладине организације; кафићи, клубови и елитна места су њихово природно склониште – тамо се и једино могу стуцати толке паре. Млади су то људи и људице… склони *сноб ефекту*, о којем је још писао Торстен Веблен (*Veblen)* у *Теорији доколичарске класе* (1966).

Шваба.[189] Крајем седамдесетих година 20. века, јурећи за својом љубави – Бранкицом Митић, која ми ускоро постаде законита жена, допаднем до Баварске и Минхена, њене *столице*. Као и сваки „млади и луди свет“, у жељи да обиђемо што више за што мање времена, захваљујући њеном брату, сада мом шураку Банету, посећивали смо читаву кафанолошку лепезу: дискотеке и џепне биоскопе, грчке и италијанске ресторане, ноћне клубове и барове, бистрое и традиционалне баварске крчме. Да би једном ноћу, пред затварање, закасали у очито скроман бирцуз и затекли шанкера и усамљеног госта у ћошку биртије. Келнер, поспремајући шанк и игноришући благо наливеног биртијара – који је скрушено молио за криглу

[188] Међу оснивачима сам Одбора за грађанску иницијативу (ОГИ), који је био најјача НВО у Србији ван Београда.

[189] 10. октобар 2012.

или флашу пива – љубазно нас је услужио: деловали смо му пристојно и трезно, још смо и странци. Прихватио је чак и мој захтев да однесе пиће самцу. Чашћеник се за тили час створио код барских столица, комплементирао дами, што ми је годило, захвалио на текућини и, на крају, театрално издекламовао животну сентенцу – кредо већине Немаца: „Нека ме драги Бог пошаље у пакао, али тамо где има пуно пива.“ Социолошки наук онда гласи: *ако се жели упознати народ и његова свакодневна култура, треба завирити, међу другим, у места за изласке, од станичних бифеа, сеоских точионица и провинцијских меана, до градских кафана*.

Шест банке.[190] Покоји социолог ми иза леђа замера, чак и озлоглашава, што сам се деломице окрено кафанолошким студијама. Заболе ме за то: обрнуо сам „шест банке“, пијем „Џек Денијелс“ и играм уз музику земљака Шабана Бајрамовића. Он заборавља дубоко истиниту констатацију шведског редитеља Лукаса Модисона (*Moodysson*) по којој издати оно што сте били као младић је најгора ствар која се може урадити.[191] Зар није уметник у праву. Ако смо у младићству – уз Битлсе и Ролингстоунсе – волели кафану, бирташице и певаљке, што не бисмо и сада! Колега нека труне живећи паланачким животом.

„Шест каплара“.[192] Написах 2011 (695): “Множина не зна за податак, наводимо ради примера, да последњих деценија – можда још од Владе Булатовића Виба, а са Александром Баљком сигурно, јер веле да је достигао и претекао Станислава Јиржи Леца (Lec), гласовитог Пољака – имамо најбоље *афористичаре* у свету. (Београдски круг је најпознатији; ту и тамо и ван њега, као у Нишу и у лику Тимошенка Милосављевића, појави се неко достојан врхунске позиције.) Српска су то посла: иако служе на дику наше литературе и доприносе њеној слави више од гомиле извиканих писаца ‘тешке’ књижевности, они немају равноправан третман у критици, ста-

[190] 9. јануар 2013.
[191] Модисона преписујем од Жикице Симића (2012:218).
[192] 8. децембра 2013.

лешким удружењима и државној потпори.” Замало и сам да приложим тој српској бруци и не уврстим нити једног афористичара у мени *Кафанолошкоī асшала*. А они двоструко заслужују: кафанари су првокласног кова – у крчми ваздан седе, инспиришу се и пишу; ту пошалице и рецитују – и исклесали су антологијске афоризме о кафани. Као овај Миливоја Јозића:

Србија је извршила редукцију војске.
Сведена је на „Шест каплара“ на Новом
Београду.

Нема српске кафанологије без српских афористичара, као што се српска војска не да замислити без биртије. Ми војску и немамо, можда и нестане – механа ће је надживети.

Шпарање.[193] Заиста, људи моји, да ли смо се озбиљно запитали зашто су нам кафане полупразне а кафићи пуни. Рекло би се да „њихове“ кафиће испуњава омладина – ђаци и студенти, млади сељаци, запослени и много више незапослени – која, не својом вољом, живи на грбачи фамилије, троши незарађено, зато и олако. Док, све ређе и ређе, у кафане одлазе старији који морају да *шшеде*, осим за себе, и због најмлађих и због најстаријих – некмоли за провод. Безпослени су достигли неиздржљиву бројку. Радници су највећи губитници прелазног периода, који се ево одужи на три и по деценије; препуштени су бироу, ћудима сиве економије и бувљака, поготову дивљачком поступању крупних и ситних као бајаги предузетника. Како се радо присећамо, сада надреалне, слике када „удари звечка“ у три сата и на десетине хиљада работника, плавих овратника, нагрне из капија нишких индустријских гиганата – МИН-а, ЕИ-а, Фабрике дувана, Јастребца, Ђуро Салаја… – и чекајући „лакал“, превоз на путу према дому своме у околонишким селима и сателитским насељима, намине у најближу крчму или станични бирцуз да се окрепи надушак испијеном чашицом-две рубиновог вињака и моравском салатицом. Одакле новца

[193] 22. јул 2013.

узорном земљоделцу усуканих бркова, повртарском и воћарском сваштару, да после берићетног дана на пазару сврати у прву меану и малкице „олакша“ свој тежачки живот, када му се, читамо у штампи, више исплати да врљи ошав и зелениш у поток него да га износи на пијацу (Слика 14). Средња класа, кичма сваког друштва, уништена је и зато нема више учитеља, професора и универзитетских наставника – они пак, да се не лажемо, понајбоље стоје – који би да наиђу бар на час „код Сребре“, наруче десет с луком и обнове енергију за суочавање са све „незгоднијим“ школарцима. А тек новинџије, најурени из приватизованих медија као последње шуше, без шансе да се икако изваде из недостојних прилика, сем да одустану од независног новинарства и продају се назовибизнисменима и корумпираним политичарима! Њих одавно нема, пинцетом да их тражиш, у градским кафанама. Сиромаси, приморани на приштећивање, као Љубица Гојгић (2013:14), олако одустају од механа: „Нисам велики штедиша. Оно што зарадим довољно је тек да пристојно живим. А кад морам штедим на свему, први отпада такси; потом *кафана* (потцртао Д. Б. Ђ), а онда и све остало.“ Штета, баш штета! Нека се обрате Динкићу: како он то замишља да покрене привреду, ако не дигне потрошњу, у којој није занемарљива услужно-угоститељска и туристичка, на челу с кафаном – она је право благо за буџет државе. Кафанци су, нека запамти новинџијка ТВ Б92, одговорни према својти, узимају у обзир тренутно материјално стање, смањиће све своје трошкове, тек напослетку и кафанске. Раније се на почек могло кафанисати, данас нас упропасти Млађанов ПДВ.

Сл. 14 – Карикатура без наслова Саше Димитријевића
(*Народне новине*)

ТОК КАФАНОЛОШКЕ ИСТОРИЈЕ

Кад може Хогар Страшни да мења историју уз пиво и тврдо кувано јаје (Слика 15),[194] што не могу и ја – одох последњег радног дана 2013. у стару лесковачку крчму егзотичног имена „Сандокан“,[195] у којој се, уствpди Саша Стојановић,[196] још добија оригинал *лесковачки воз*, али ћу пре тога успутно скокнути до Печењевца, сркнути гутљај воде с Томине извор-чесме, да би се после *сандокан опуштања* поклонио и споменику.[197] И то је повест, дакако кафанолошка. Alles ist Vergänglich! – Гете.

Сл. 15 – Ток историје (*Политика* од 31. јануара 2012)

---

[194] Дик Браун (Browne) као да је окапавао по српским друмским крчмама, станичним бирцузима и пијачним механама, који су, имало држећи до себе, на клатећем асталу препокривеном карираним столњаком, осим плехане пиксле и соларника с туцаном паприком из Стајковца, неизоставно имали гомилицу јајца.

[195] За младо поколење: незабележено популарна италијанска телевизијска серија с истоименим доминантним ликом – глумац Индијац Кабир Беди (Bedi) – ишла 70-их истеклог века.

[196] За књигу Миодрага Раичевића Код српског писца (2011).

[197] Томи Здравковићу мештани су подигли чесму, а Лесковчани споменик у центру града.

Поговор

Сл. 16 – Оданост

КАФАНСКИ ПЕНЏЕР ЗАСТАКЉЕН СОЦИОЛОШКИМ ОКАНЦИМА198*

Пред читаоцем је књига двојице социолога. Они пишу, а као да, на први поглед, не пишу, на социолошки начин. У томе је неуобичајеност ове књиге. Обојица су импрегнирани социологијом – том најлепшом и најзаумнијом науком. Ко год је лутао социолошком прашумом, после многих година, нужно је себе доживео као пустолова. Наравно, већина социолога не жели да у себе гледа као на пустолове социолошке, који често, ето, лутају и луњају кроз парадигме, теорије, хипотезе, чињенице, претпоставке… тек из пуког задовољства. Но, има и нас социолога чија су лутања, наизглед, насумична. На тим смо путевима и друмовима често опијени од задовољства када наиђемо на какве умно писане (и често затурене) социолошке текстове. Волимо ми и када наиђемо и на друге (исто тако умне и уметнички јаке), рецимо збирно, несоциолошке текстове.

Наше мајушно социолошко друштванце је о тим вредним налазима дебатовало у кафанама, тим установама које смо претпостављали институтима и факултетским аулама у којима нема оне нарочите очаравајуће и лагане, дискретне, у дувански дим и алкохолне магле запретене кафанске мистике. Дебатовали смо и о профаним стварима у широким луковима: од академских прилика, преко трачева са политичког бувљака, до важних кафанских догодовштина… У једној ствари смо се, ћутке, слагали. А то је: у кафани не смеш да оманеш: неопростиво је, када хоћеш да нешто кажеш на социолошки начин, да то кажеш на теоријско-методолошки погрешан, још горе, незналачки начин. Брука би то била велика и такав би одмах био исписан из друштва за социолошким столом. А, ако нешто не знаш – ствар је личног достојанства и поштења да то одмах, ту, на лицу места, признаш и да питаш за објашњење. Таквог

---

* Наслов дао Д. Б. Ђорђевић

ригоризма се неке наше колеге не држе ни када предају студентима, а ни када пишу. Слушали смо, неретко, у каквом бирцузу неупоредиво дубље и зналачкије научне беседе него на многим одбранама докторских дисертација или на неким научним скуповима.

Ето, такви социолози, житељи кафански, ауторски потписују две књиге у једним корицама – Драгољуб Б. Ђорђевић (*Кафанолошки астал*) и Димитрије Буквић (*Карирани столњак*).

Када понеки дугогодишњи житељ кафанске екумене занемоћа у испуњавању редовних кафанских дужности он лагано престаје да буде биртијаш а постаје кафанолог. Има кафанологā различитих оријетнација и усмерења.

Једни (њих је највише и представљају кафанску социјалну базу) су посвећени простом и призменом упражњавању обичаја „да љуљнемо, шутнемо, оборимо (обалимо), млатнемо, гуцнемо, тргнемо, пивнемо, дунемо, опалимо, звекнемо… по једну и да мезнемо нешто“. Ма колики стаж да имају, они се не могу одвојити од дилетантског кафанског реда. То је већина неталентованих, безличних и стереотипно досадних појединаца. Има их свих фела: од радника, сељака и чиновника, до шефова, учитеља и професора и до бизмисмена, надмених (а шупљих ки год лејке) политичара и „ташна-машна“ професионалаца… Кафана је за њих тек место да се утекне од свакодневних тегоба. А, певаљка и конобарица су предмет њихових снова о томе како изгледа гламурозни свет. Они су творци локалних и елементарно баналних кафанских митова. Стварају усмену историју која важи само у „нашем“ крају који гравитира ка кафани тој-и-тој. Њихово дело је, по каквоћи, танушно и није баш дуготрајно. Гасне, по правилу, онако како гасну њихова присећања. Гасну њихове, најчешће неистините, какфанске приче са све мањим бројем оних који су довољно тупави и спремни да их слушају.

Други ће пожелети да преточе у поезију или (ређе) у приповедање своја кафанска искуства утиснута у њихово сећање испијањем алкохолних тура, пожелеће да преточе у поезију

искуство дубоких и варљивих љубави и другарстава, када су куцала огромна заљубљена и другарска срца и када се разумевала свака патња (која је патња баш зато што је патња). Претаче се у писану реч и час у коме кафанска ноћ нестаје пред неспокојем у јутарњој свежини и измаглици па се клецавих колена крене правцем ко-зна-којим…. И овде перспективе нису богзнакако светле. Ретки су успели стихови и ретке су незаборавне приповести. Најчешће ни ти добри записи не могу да се одупру забораву, тупој незаинтересованости и лености оних којима су намењени. Колико је великих песника и приповедача сагорело у дуванском жару и одлелујало са ракијским и винским парама? Нећемо никада сазнати. Ако има неке правде – ни ти непознати великани никада себе нису упознали као великане.

А, трећи (и најређи) ће, попут, мог пријатеља Драгољуба Б. Ђорђевића, професора социологије културе на Универзитету у Нишу и мог бившег студента Димитрија Буквића, социолога, новинара и писца кратких прича кренути да теоријски и књижевно озбиље на најозбиљнији и торжествен начин кафанску стварност. Успут, кафане, механе, крчме… увек сам сматрао добродошлим и важним објектима друштвеног стандарда.

По моме суду, овде се ради о спајању теоријско-искуственог (Ђорђевић) и литерарно-искуственог (Буквић). Допада ми се отклон од емпиријске хладноће и досаде коју собом носи етаблирана социолошка наука. У потпуности делим Ђорђевићево мишљење: „У устајалој српској социолошкој заједници, која пласира позитивистичке радове, промашене студије и незанимљиве књиге, те спроводи стерилна искуствена истраживања – не крочивши на терен и не сретнувши ‚живог’, обичног човека – а уживајући синакуру и ушушкани комодитет својих факултетских и институтских канцеларија, мој *Кафанолошки астал* биће дочекан као професионално светогрђе. Ако, баш се радујем таквом дочеку, јер је поуздан знак да ће наићи на топао пријем и заинтересованост читатељства.“ И допада ми се то што се Ђорђевић радије сећа

социолошке имагинације Рајта Милса, него „грандиозности и учености једног Талкота Парсонса“. И Милс и Парсонс су велики научници и класици социолошке мисли. Док се Парсонс још увек налази у гравитационој оси научничког интереса и занимања, на Милса као да се по малкице заборавља – наводно, није довољно сцијентистичан. ‘Ајде? Може бити да нам је и због тога драже Милсово учење о томе како да се појединачни животи, лични проблеми и околности појединица посматрају у социјалним оквирима. Умеће социолошког мишљења Милс назива „даром“ – социолошком имагинацијом (уобразиљом). Онај који овлада социолошком имагинацијом способан је да схвати какав утицај имају друштвене силе на човекову личност и на његов живот. Док се Парсонс бави великим друштвеним системима, дотле је Милс окренут појединцу заглављеном у сопственој друштвености. Отуда је кафонологија нова социолошка дисциплина која извирује из стварности важне и специфичне (а још увек непризнате) кафанске социјабилности. У више књига и зборника Ђорђевић отвара ово, кафанолошко, поље. Ако ћемо о методу, онда ћемо рећи да Ђорђевић то ради, рекосмо већ, на милсовски начин, али ради и на трагу социологије разумевања Макса Вебера. Ради он још и уз методе модерних социолошких усмерења. Реч је о интерпретативној социологији, социологији културе и социологији свакодневног живота.

После кафанолошких књига и чланака стигао је и овај рукопис – пун појмова који се везују за кафански космос. Кроз кафанска искуства знаног и незнаног света, кроз разне појмове и догађаје који су везани за кафану азбучним редом у тезама Ђорђевић и говори о њима, а и даје реч певачима, глумцима, професорима, обичним испичутурама, домаћинима, свештеницима…. Објашњава, потом, појмове из кафанолошког спектра, а и описује поједине кафане као значајне ханове на разним кафанским путевима (а, нарочито на оном, аутору, најважнијем: од Београда, преко Комрена [тајновитог и мистериозног средишта целог овог света], па до Ниша и даље до Беле Паланке – где столује његова тазбина).

Ђорђевић у 125 социолошких фрагмената-теза говори на онај начин како је то већ горе представљено.

Димитрије Буквић у 60 кратких прича, видљиво ослоњен на два ослонца (један представља његово озбиљно социолошко знање, а други је сачињен од његовог несумњивог приповедачког дара, за који је већ овенчан књижевним наградама) приповеда приче из кафанске свакодневице. Буквић показује, преко каламбурних, парадоксалних, или, пак, преко убитачно свакодневно рутинских доживљаја да кафански живот (онако обичајно маргинализован и морализаторски и малограђански стигматизован), представља мале забране слободе. У кафану се бежи, често у залету да се набаса на какву-такву слободу. У Буквићевим причама налазимо слику живота који се живи изван кафане, али онако како он изгледа у кафанским приповедањима. И то је драж Буквићевог приповедања: гледање на свет и на властите мале изванкафанске животе кроз кафански пенџер.

Двема књигама у једним корицама желим леп пријем код читалачке публике.

У Нишу, јануара 2014. године *Ђокица Јовановић*

Сл. 17 – Матријархат

ЛИТЕРАТУРА

Albahari, David, Radaković, Žarko 2013. *Knjiga o muzici*. Beograd: Laguna.

Анђелковић, Наташа 2012. ‘‘Крими-туризам.’’ *Печат*, 17. мај, стр. 67–69.

Аноним 2012. „15 српских светих крава.“ *НИН*, 22. фебруар, стр.18–23.

Anonim 2013a. „O Žizel Bundšen, tenisu, životu modela… Danijela Dimitrovska.“ *Nedeljnik*, 24. januar, str. 60–61.

Anonim 2013b. „Srbi psihoterapeute i dalje traže u kafani.“ *Nedeljnik*, 21. februar, str. 42–43.

Аноним 2013а. „Финци се селе у Лапонију због боље плаћеног посла.“ *Политика*, 11. август, стр. 4.

Аноним 2013б. „Пивопије одлучују о будућности кафане.“ *Политика*, 12. август, стр. 3.

Антонић, Драгомир 2012б. „Србија је лепа.“ *Печат*, 31. август, стр. 70.

Антонић, Слободан 2012. *Ђаво, историја и феминизам: социолошке пустоловине*. Крагујевац: Центар слободарских делатности.

Арсић, Љубица 2011. „Повратак варвара.“ *Политика*, 17. март, стр. 14–15.

Bajac, Vladislav 2012a. *Gastronomadske priče*. Beograd: Arhipelag.

Бајац, Владислав 2012б. ‘‘Кантина Бертола Брехта.’’ *Политика – Култура, уметност, наука* LVI(9):10.

Бајић, Ђорђе 2012. „Љубитељ цвећа.“ *НИН*, 8. март, стр. 69.

Басара, Светислав 2012. „АКУД од српске државе.“ *НИН*, 3. мај, стр. 27.

Basara 2013. „Traktat o penzijama.“ *Danas*, 5–7. januar, str. 20.

Беклер, Михаел 2004. *Чути Вердија, и умрети*. Београд: Плато.

Беклер, Михаел 2011. *Олуја над Мајорком*. Београд: Плато.

Белић, Н. 2012. „Лајави мезимци – гости 26 ресторана.“ *Политика*, 7. мај, стр. 15.

Белић, Н. 2013. „‘Чубура’ – дрвена кафана којој су звезде наклоњене.“ *Политика*, 24. јул, стр. 16.

Берић, Славица 2012. ‘‘Не само о послу: Бранко Ковачевић.’’ *Политика – Магазин*, 20. мај, стр. 7–9.

Берић, Славица 2013. „Не пијем, не пушим, ал’ у кафани радим.“ *Политика – Магазин*, 2. јун, стр. 6–8.

Бета 2013. „Вучић: Реконструкција као наук.“ *Политика*, 23. јул, стр. 6.

Билић, Мери 2012. „Јужњачки дерт у венама.“ *Политика – ТВ ревија*, од 15. до 21. децембра, стр. 8–9.

Bogdanović, Vladimir 2013. „Ko je rekao ŽIVELI?“ *Nedeljnik*, 8. avgust, str. 50–51.

Богдановић, Љиљана 2012. “Медијски мејнстрим: између сјаја и беде.” *Печат*, 8. јун, стр. 25–27.

Борисављевић, Драган 2013. „Џамбић до Џамбића – кафана до кафића.“ *Политика – Магазин*, 5. мај, стр. 24–25.

Боричић, Ново 2013. „Дрво глупости.“ *Политика*, 20. август, стр. 22–23.

Brković, Jevrem 2009. *Jeretički versi*. Podgorica: Vijesti.

Брковић, Јеврем 2012. „Песма без наслова.“ *Политика – Култура, умет̄ност̄, наука* LVI(8):4

Буквић, Димитрије 2011. „Блокада тоалета.“ *Политика*, 28. фебруар, стр. 14.

Буквић, Димитрије 2012. „Ракија као престонички сувенир.“ *Политика*, 10. децембар, стр. 16.

Буквић, Димитрије 2013. „Од розе чапље до – магарећег сира.“ *Политика – Магазин*, 11. август, стр. 28–29.

Veblen, Torsten 1966. *Teorija dokoličarske klase*. Beograd: Kultura.

Вељовић Ћеклић, Александра 2013. „Hello, бре!“ *Политика*, 23. јул, стр. 23.

Vukašinović, Slađana 2012. „Dragan Nikolić. Snimam film o svom životu.“ *Press*, 15. avgust, str. 18–19.

Вукићевић, Дејан 2012. „Самарићанка.“ *Политика*, 14. и 15. април, стр. 31.

Вукосављевић, Данијела 2012а. „Чанак: Тукао сам га, враћам мандат.“ *Политика*, 26. септембар, стр. 9.

Вукосављевић, Данијела 2012б. „Лешановић: Тукли су ме због ‘Миљацке’.“ *Политика*, 26. септембар, стр. 9.

Вулићевић, Марина 2012. „Братски делимо само турбо-фолк. Интервју: Миљенко Јерговић, писац.“ *Политика*, 30. април и 1. мај, стр. 17.

Vučković, Ana 2012. *Surfing Serbia*. Beograd: Laguna.

Гојгић, Љубица 2013. „Нисам велики штедиша.“ *Политика – Потрошач*, 5. јул, стр. 14–15.

Гуцијан, Сандра 2012. „Само три истурена одељења факултета има дозволу.“ *Политика*, 4. август, стр. 7.

Данојлић, Милован 2013. „Наличје идиле.“ *Печат̄*, 16. август, стр. 66–67.

Делић, Јован 2012. „Портрет као поетска проза.“ *Печат̄*, 17. мај, стр. 42–45.

Димитријевић, Владимир 2012. „Посвећеничко бдење.“ *Печат̄*, 17. фебруар, стр. 62–63.

Димитријевић, Коста 1997. *Романтично боемска Скадарлија*. Земун, Прометеј.

Димитријевић, Милош 2004. *Ка Хомољском друму: споменар Друштва веселих пробирача „Петар Златковић“ Бор*. Зајечар: Каирос.

Домазет, Сања 2013. „Плес ноћних лептира“. *Политика – Култура, уметност, наука*, LVII(19):2–3.

Драшковић, Боро 2013. „Улица постаје узбудљивија од позоришта: фрагменти из живота уметника.“ *Политика – Култура, уметност, наука*, LVI(39):1.

Други пишу 2013. „Криза затвара ирске пабове.“ *Политика*, 11. август, стр. 4.

Drčelić, Stojan 2012. „Ima čuda, nema čuda.“ *Nedeljnik*, 27. jun, str. 6–7.

Дурић, Мухарем 2013. „Громе мој, мишу мој…“ *Политика*, 19. јун, стр. 22–23.

Ђоковић, Милан 2009. *Онај стари Београд*. Београд: Фонд ‘‘Милан Ђоковић’’, Алтера.

Ђоковић, Милан 2012. „Политика и на улици и у кафанама.“ *Политика*, 8. јун, стр. 28.

Ђорђевић, Драгољуб Б. 2008. *Узорници и пријани – скице за портрет YU социолога религије*. Београд: Чигоја штампа.

Ђорђевић, Драгољуб Б. 2010. *На коњу с лаптопом у бисагама: увод у ромолошке студије*. Нови Сад, Ниш: Прометеј, Машински факултет.

Ђорђевић, Драгољуб Б. 2011а. „О антологији ауторске загонетке.“ *Теме* 35(2):695–696.

Ђорђевић, Драгољуб Б. 2011б. *Казуј крчмо Џеримо: периферијска кафана и около ње*. Београд: ЈП Службени гласник (друго издање 2012а).

Ђорђевић, Драгољуб Б. (прир.) 2012б. *Кафанологија*. Београд: ЈП Службени гласник.

Ђорђевић, Драгољуб Б. 2012в. Прилози за социолошку кафанологију. У *Кафанологија*, прир. Драгољуб Б. Ђорђевић, 203–224. Београд: ЈП Службени гласник.

Ђорђевић, Драгољуб Б. 2013. Ко су усамљенији: сеоски или градски старији? У *Старији људи у пограничју*, прир. Л. Милошевић Радуловић, Ј. Петровић и И. Илић Крстић, 360–371. Београд, Ниш: ЈП Службени гласник, Машински факултет.

Ђорђевић, Драгољуб Б. и др. (прир.) 2014. *Вашар у пограничју*. Нови Сад: Прометеј, Машински факултет.

Ђорђевић, Драгољуб Б. и Тодоровић, Драган (прир.) 2013. *1.700 година Миланског едикта: социолошка перспектива*. Нови Сад: Прометеј.

Ђурић Замоло, Нада 1988. *Хоте̄ли и кафане XIX века у Беоīраду*. Београд: Музеј града Београда.

Ђуричић, Александар 2013. „Кафане, подијум великих одлука.“ *НИН*, 29. август, стр. 42–46.

***Е**нциклопедије Ниша – Култура* (V том) 2011. Ниш: УН, Нишки културни центар.

Ерић, Дејан 2012. „Нетачно и произвољно о Институту економских наука.“ *Политика*, 7. јун, стр. 15.

Жарковић, Драгољуб 2012. „Челичење медија.“ *Политика*, 1. јун, стр. 22.

Зарковић, Миодраг 2012а. „Спајдермен Прибићевић.“ *Печат*, 6. јул, стр. 30.

Зарковић, Миодраг 2012б. „Арамбаша са салаша.“ *Печат*, 28. септембар, стр. 10–13.

Златановић, Момчило 1998. *Речник īовора Јужне Србије*. Врање: Учитељски факултет.

Златковић, Драгољуб 2012. *Руīалице и њима сродни облици у традицији пиротскоī краја и суседних области*. Пирот: Народна библиотека.

Ибрајтер, Богдан 2012. „Слатки прсти за далапу.“ *Политика*, 11. март, стр. 23.

Јакшић, Бошко 2012. „Рашо шефе, све је под контролом.“ *Политика*, 29. октобар, стр. 22.

Jergović, Miljenko 2011. *Inšallah, Madona, inšallah*. Beograd: Rende.

Јовановић Данилов, Драган 2012. «Не волим писце саветнике политичких принчева.» *Печат*, 10. фебруар, стр. 52–56.

Капор, Момо 2012а. „Оговарање.“ *Политика*, 4. новембар, стр. 23.

Капор, Момо 2012б. „Македонска улица.“ *Политика*, 14. октобар, стр. 25

Карталовић, Бране 2012а. „Гружанке неће мотику.“ *Политика*, 5. март, стр. 9.

Карталовић, Бране 2012б. „Утихнуло ‘Велико прасе’.“ *Политика*, 1. јул, стр. 16.

Кецмановић, Владимир 2013. „Јаша Гробаров и глас народа.“ *Политика*, 4. јануар, стр. 22–23.

“Ког бога стари Грци нису сматрали својим?” 2012. *Политика*, 3. јун, стр. 22.

Kovačević, Milan A. 2010. *Knjiga za prijatelja: o životu, kafani, univerzitetu, eliti, tradiciji…* Niš: SKC.

Комац, Миран 2012. Поглед једног Словенца на нишлијске крчме. У *Кафанолоīија*, прир. Д. Б. Ђорђевић, 545–554. Београд: ЈП Службени гласник.

Константиновић, Милош 2013а. „Важно је имати слуха.“ *Политика – Култура, уметност, наука*, LVI(41):4–5.

Константиновић, Милош 2013б. „Ко руши националну културу?“ *Политика – Култура, уметност, наука*, LVI(44):5.

Крестић, Василије Ђ. 2012. “Руководство САНУ не заслужује поверење академика.” *Печат*, 22. јун, стр. 20–22.

Крсмановић, Милисав 2001. *Мој боемски живот*. Београд: Чигоја штампа.

Кустурица, Дуња 2012. „Кафана без имена.“ *Политика – Култура, уметност, наука* LVI(14):9.

Лазански, Мирослав 2013. „Један дан у Приштини.“ *Политика*, 27. јул, стр. 21.

Ленголд, Јелена 2012. „Вита јела, зелен бор.“ *Политика*, 6. јул, стр. 22–23.

„Лов на убицу са Зелене реке.“ 2012. *Политика*, 25. јун, стр. 15.

Ломовић, Бошко 2013. „Село орочено на двадесет година.“ *Политика*, 18. фебруар, стр. 15.

Ломпар, Миро 2012а. *Дух самопорицања*. Нови Сад: Orpheus.

Ломпар, Миро 2012б. „Ход ка култури пасивног отпора.“ *Печат*, 17. мај, стр. 62–63.

Лукић, Боривоје 2008. *Старе лесковачке кафане*. Лесковац: Центар за истраживање и проучавање културно-историјске баштине југа Србије.

Lutard Tavard, Catherine 2010. „Les Cafés en France, Constat, Nouvelles Tendances ou Lieux en Voie de Disparition?“ *Теме*, 34(3):973.

Марјановић, Весна П. 2012. “Путовање је важније од циља.” *Политика – Култура, уметност, наука* LVI(6):10.

Маркес, Габријел Гарсија 2012. „‘Гуштери’ у редакцији.“ *Политика – култура, уметност, наука*, LVI(35):5.

Markešić, Ivan 2012. *Hrvatska i Bosna i Hercegovina na* Križu života. Zagreb, Sarajevo: Synopsis.

Маркешић, Иван 2013. Међурелигијски дијалог данас – збиља или фикција? У *1.700 година Миланског едикта: социолошка перспектива*, прир. Д. Б. Ђорђевић, Д. Тодоровић, стр. 35–41. Нови Сад: Прометеј.

Мартинов, Златоје 2012. „Хер Хајлигова тајна.“ *Политика*, 19. август, стр. 20.

М., М. 2012. “Драма из кафане у Врању.” *Политика*, 19. јун, стр. 12.

Medenica, Mihailo 2012. “Da prođe ovo nevreme, pa da idemo u ofanzivu.” *Nedeljnik*, 16. maj, str. 24–27.

Мијалковић, Александра 2012. „Како се дружи ‘средња генерација’.“ *Политика –Магазин*, 8. април, стр. 25–26.

Miladinović, Veljko 2012. ‘‘Polemika: ugasi fenjer i udri.’’ *Nedeljnik*, 13. jun, str. 24–27.

Милићевић, Вукашин 2012. ‘‘In memoriam Радован Биговић.’’ *Политика*, 3. јун, стр. 8.

Mimica, Aljoša 2007. Predgovor. U *Sociološki rečnik*, priredili Aljoša Mimica i Marija Bogdanović, str. V–VIII. Beograd: Zavod za udžbenike.

Mimica, Aljoša, Bogdanović, Marija 2007. *Sociološki rečnik*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Минић Карло, Драгутин 2012. „Цане и ја.“ *Политика*, 1. април, стр. 20.

Митровић, Михајло 2012. ‘‘Туристичке куле и вароши Србије.’’ *Политика – Култура, уметност, наука* LVI(6):7.

Митровић, Михајло 2013. „Корали и мртви капитали.“ *Политика – Култура, уметност, наука* LVI(53):7.

Мићковић, Петар 2013. „Фајронт кафанског бисера.“ *Политика*, 28. јул, стр. 23.

Наранчић, Никола 2012. „Скрнављење вредности.“ *НИН*, 1. март, стр. 73.

Никић, Мирјана 2013. „Заборављена плава кафана.“ *Политика – Моја кућа*, 15. март, стр. 5.

Нишки лексикон 2011. Београд: ЈП Службени гласник.

Нововић, Будо 2012. „Добровољно кафанско окупљање у Ваљеву.“ *Политика*, 20. октобар, стр. 12.

Оташевић, Гвозден 2013. „Бившој супрузи задао 20 убода ножем.“ *Политика*, 8. јул, стр. 10.

Оцић, Часлав 2012. ‘‘Писмо академику Хајдину.’’ *Печат*, 1. јун, стр. 26–27.

Павловић Стаменић, Јасмина 2012. „Све мање живота на високој нози.“ *Политика*, 30. април и 1. мај, стр. 3.

Панајотовић, Томислав Г. 2010. *Речник пиротског говора*. Пирот: Народна библиотека.

Пејовић, Бранко 2012. „Катран са Златибора за север Европе.“ *Политика*, 14. и 15. април, стр. 22.

Пејовић, Бранко 2012. „‘Ракијада’ за Празник рада у Шљивовици.“ *Политика*, 28. април, стр. 16.

П., Љ. 2012. „Акција за љубимце у ресторанима.“ *Политика*, 25. април, стр. 16.

„Петнаест српских светих крава.“ 2012. *НИН*, 9. фебруар, стр.17– 23.

Пекић, Борислав 2010. *Сабрана писма из туђине*. Београд: ЈП Службени гласник.

Петров Ного, Рајко 2011. *Запиши и напиши*. Београд: Београдска књига.
Петровић, Љиљана 2013а. „Ход по успоменама.“, *Политика – ТВ ревија*, 19.–25. јануара, стр. 6–7.
Петровић, Љ. 2013б. „Да не заборавимо Милунку Савић.“ *Политика – ТВ ревија*, 18–14. јуна, стр. 8–9.
Попов, Јован 2012. ‘‘Надмоћ убиствених аргумената.’’ *Печат*, 17. мај, стр. 64.
Popov, Raša 2003. Musolini na vašaru. U *Vašar je bio: dućani, pijace i vašari u Vojvodini*, str. 3. Novi Sad: KID PČESA.
„Пружање угоститељских услуга специјалних болница.“ 2012. *Народне новине*, 19. април, стр. 7.
Радаковић, Жарко 2013. „Увек присутан бог.“ *Политика – Култура, умет̄ност̄, наука* LVII(14):6.
Радисављевић, Зоран. 2012. „Десанка, ниси стонога.“ *Политика*, 25. март, стр. 14.
Р., К. 2012. „Председник комисије за националне пензије поднео оставку.“ *Политика*, 29. новембар, стр. 15.
Раичевић, Миодраг (прир.) 2011. *Код српског писца*. Београд: ЈП Службени гласник.
Ристановић, Милан 2013. „Лингвисти, не бавите се језиком.“ *Политика*, 26. јул, стр. 23.
Ристић, Драган Ј. 2012. *Испод црте*. Ниш: Свен.
Simić, Žikica 2012. *Električna zastava: tajanstveni voz za neonsku dugu*. Beograd: Marks & Bleeds
Станисављев, Ђорђе 2013. „Са посветом Брани.“ *Печат*, 15. фебруар, стр. 27.
Станковић, Дана 2012а. ‘‘Буда неће асфалт.’’ *Политикин – Магазин*, 20. мај, стр. 25–27.
Станковић, Дана 2012б. „Рашине форе и фазони.“ *Политикин – Магазин*, 24. јун, стр. 8–10.
Станковић, Радмила 2013. „Кокан Младеновић: лутамо лавиринтом заблуда.“ *НИН*, 3. јануар, стр. 34–38.
СТАТУТ о проституцији 2007. Нови Сад: Футура публикације, Женске студије и истраживања „Милева Марић Ајнштајн“.
Стевановић, Дејан 2013. „Националне пензије за и против њих.“ *НИН*, 31. јануар, стр. 94.
Стијовић, Рада 2012. „Колеге и пијанице.“ *Политика – Култура, умет̄ност̄, наука*, LV(47):7.
Стојадиновић, Бранислав 2008. *Књажевачки кафански живот̄ између два свет̄ска рат̄а*. Едиција „Времеплов вароши“. Књажевац: Народна библиотека „Његош“, књига 1.

Стојановић, Добривоје 2013. *Шта каже Мадера*. Београд: GSM Advertising.

Стојановић, Катарина (прир.) 2011. *Анегдоте о српским писцима*. Београд: Граматик.

Стојановић, Олга 2013. „А ноћ је само наша, наша…“ *Политика – Култура, уметност, наука* LVI(42): 10.

Стојиљковић, Станко 2012. „Резервни делови за човека.“ *Политика – Култура, уметност, наука*, LV(47):9.

Sabotič, Ines 2007. *Stare zagrebačke kafane i krčme. S kraja 19. i početka 20. stoljeća*. Zagreb, AGM, IDZ Ivo Pilar.

Танасковић, Дарко 2011. *Неоосманизам*. Београд: ЈП Службени гласник.

Танјуг 2013. „Кад не лају не сметају.“ *Народне новине*, 25. фебруар, стр. 10.

Тодоровић, Стојан 2012. „Бор и весељаци Милана Димитријевића.“ *Политика*, 9. мај, стр. 15.

Тодоровић, Тома 2012а. „Снег, лопата и кафана.“ *Политика*, 12. фебруар, стр. 21.

Тодоровић, Тома 2012б. „На кафану Молотовљевим коктелом.“ *Политика*, 13. март, стр. 8.

Тодоровић, Тома 2013. „Екмек из Сићевачке клисуре.“ *Политика*, 15. август, стр. 15.

Трајковић, Виолета 2012. Оријентални плес и кафана. У *Кафанологија*, прир. Д. Б. Ђорђевић, 441–448. Београд: ЈП Службени гласник.

Трошељ, Славко 2012. „Интервју: Мирослав Поповић. Тајсон у дружењу пази на сваки гест.“ *Политика*, 12. фебруар, стр. 16.

Трошељ, Славко 2013. „Платонска љубав на путу за Рио.“ *Политика*, 23. јун, стр, 18.

Ћосић Вукић, Ана (прир.) 2011. *Добрица Ћосић: пријатељи мога века*. Београд: ЈП Службени гласник.

Ћулибрк, Милан 2012. “Зрели за банкрот.” *НИН*, 31. мај, стр. 16–19.

Умар, Суха 2012. «А да вратимо Соколовића?» *Политика – Култура, уметност, наука*, LV(47):5.

Фелдић, Драган 1994. *Кафане старог Пожаревца*. Пожаревац: Компромис-ЛС.

Хабермас, Јирген 1969. *Јавно мнење*. Београд: Култура.

Хамовић, Драган 2011. *Раичковић: песнички развој и поетичко окружење*. Краљево: НБ „Стефан Првовенчани“.

Ц., А. 2013. „‘Волстрит џорнал’открива чари Београда.“ *Политика*, 23. август, стр. 19.

Цвитковић, Иван 2011. „‘Балканска крчма’ на тркама у Аскоту.“ *Политика*, 19. јун, стр. 32.

Ц., Ј. 2012. „Омаж једном нишком друштву.“ *Народне новине*, 17–18. март, стр. 3.

Чавошки, Коста 2012. „Изазов устајалој и расрбљеној елити.“ *Печат*, 17. мај, стр. 63.

Шаранац, Љубиша *Хармоника се и сад чује*. Ниш: издање аутора (без г. издавања).

Шуваковић, Зорана 2012. „Како избећи бродолом новинарства.“ *Политика – култура, уметност, наука*, LVI(35):5, 2012.

Сајтови

http://www.blic.rs/Zabava/Vesti/345201/Petar-Bozovic-organizuje-dobrovoljno-davanje-krvi

www.kafanasokace.com

http://orpheus.mojblog.rs, 15. februar 2012.

ИМЕНСКИ РЕГИСТАР

Азнавур, Шарл (Charles Aznavour)
Ајдачић, Живорад
Албахари, Давид
Амзић, Осман
Амиџић, Огњен
Андрић, Иво
Анђелковић, Наташа
Антић, Јасмина
Антић, Славиша (Муња)
Антић, Мирослав
Антонић, Драгомир
Антонић, Слободан
Аполон
Аристотел
Армани, Ђорђо (Giorgio *Armani)*
Арсић, Љубица
Аџемовић, Невена
Аџић, Обрад

Бајац, Владимир
Бајић, Ђорђе
Бајрамовић, Шабан
Бакић, Бакија
Бакос (Бахус)
Балашевић, Ђорђе
Бељак, Александар
Баркер, Ајлин (Eileen Barker)
Басара, Светислав
Бата Пежо (Ђорђе Станисављев)
Бахтијаревић, Јане
Беди, Кабир (Kabir Bedi)
Беклер, Михаел (*Michael* Böckler)
Бекута, Ана
Бергман, Ингрид (*Ingrid Bergman*)
Берић, Славица
Бест, Џорџ (*George Best)*
Бетулић Бетула, Слободан
Бешлић, Халид
Биговић, Радован
Билић, Мери
Бјелица, Исидора
Благојевић, Гојко
Богарт, Хемфри (Humphrey *Bogart*)
Богдановић, Богдан
Богдановић, Владимир
Богдановић, Љиљана
Божић, Светислав
Божовић, Гојко
Божовић, Петар
Борисављевић, Драган
Боричић, Зоран
Боричић, Ново
Боци Челебон (Божидар Ђорђевић)
Браун, Дик (Dik Browne)
Брехт, Бертол (*Bertolt Brecht)*
Брковић, Јеврем
Броз, Јосип (Тито)
Броснан, Пирс (*Pierce Brosnan)*
Буквић, Димитрије
Булатовић Виб, Влада
Буре, Драги (Миодраг Глигоријевић)

Василијевић, Светлана
Василије (Качавенда), епископ
Васов, Мартин
Вебер, Макс (Max Weber)
Веблен, Торстен (Thorstein Veblen)
Векарић, Бруно
Величанствени, Сулејман
Вељовић Ћеклић, Александра
Вемић, Душан
Вила Матас, Енрике (Enrique *Vila-Matas)*
Витезовић, Милован
Вукашиновић, Слађана

Вуњак Новаковић, Гордана
Вукићевић, Дејан
Вукосављевић, Данијела
Вулићевић, Марина
Вучинић, Весна
Вучић, Александар
Вучковић, Ана

Гавриловић, Миљана
Гепрат, Емил (Émile Guépratte)
Гете, Јохан Волфганг (Johann Wolfgang von Goethe)
Глигоријевић, Миодраг (Драги Буре)
Гојгић, Љубица
Гојковић, Предраг Цуне
Грнчарски, Небојша
Гробаров, Јаков (Миладин Ковачевић)
Гугутан (Божидар Митић)
Гуцијан, Сандра

Данојлић, Милован
Дачић, Ивица
Дедић, Арсен
Делић, Јован
д' Епере, Луј Франше (Louis Franchet d'Esperey)
Дилигенски, Владимир
Димитријевић, Владимир
Димитријевић, Коста
Димитријевић, Милош
Димитријевић, Олга
Димитровски Амиџић, Данијела
Динкић, Млађан
Дионис
Добрашиновић, Вукашин
Домазет, Сања
Дравић, Милена
Драинац, Раде
Драшковић, Боро
Драшковић, Вук
Дрчелић, Стојан
Дурић, Мухарем
Дучић, Јован

Ђинђић, Зоран
Ђоковић, Милан
Ђоковић, Новак
Ђорђевић, Божидар (Боци Челебон)
Ђурић Замоло, Дивна
Ђурковић, Дејан
Ђуровић, Богдан

Ерић, Дејан
Еркењ, Иштван (István Örkény)
Еурипид

Жарковић, Драгољуб
Живановић, Миодраг
Живковић, Радојка
Живковић, Тине
Живковић Тозовац, Предраг

Зарић, Слађана
Зарковић, Миодраг
Здравковић, Тома
Златановић, Драгица
Златановић, Миле (Ђерда)
Златановић, Момчило
Златковић, Драгољуб

Ибрајтер, Богдан
Ивановић, Васко
Илић, Велимир Веља
Илић, Миле
Илић, Мирослав
Илић, Танасије
Исаковић, Живојин (Чокалија)

Јакшић, Бошко

Јакшић, Ђура
Јакшић, Љиљана
Јевтић, Вуле
Јевтић, Драгица
Јерговић, Миљенко
Јовановић, Бранислав
Јовановић, Драган
Јовановић, Ђокица
Јовановић, Стеван Синђа
Јовановић Данилов, Драган
Јозић, Миливоје
Јокановић, Данило

Камберовић, Бајра
Канети, Елијас (Elias Canetti)
Капор, Момо
Карађорђевић, Александар
Карађорђевић, Петар I
Караџић, Радован
Карлеуша, Јелена
Карталовић, Бране
Кафана, Том (Tom Cavanagh)
Качар, Слободан
Келава, Томислав
Кертис, Мајкл (*Michael* Curtiz)
Кестен, Херман (Hermann Kesten)
Кецмановић, Владимир
Клајн, Иван
Ковачевић, Бранко
Ковачевић, Душан
Ковачевић, Миладин (Јаков Гробаров)
Ковачевић, Милан А.
Коковић, Драган
Комац, Миран
Конрад, Џозеф (Joseph **Conrad)**
Константиновић, Милош
Краљ, Петар
Крлежа, Мирослав
Крсмановић, Милисав
Крстић, Бане
Крстић, Небојша
Крстић, Петроније
Куртијаде, Марсел (Marcel Courthiade)
Кустурица, Дуња
Кустурица, Емир
Кустурица, Мурат

Лазански, Мирослав
Лашевска, Мима
ле Клезио, Жан-Мари Гистав (Jean-Marie Gustave Le Clézio)
Ленголд, Јелена
Ленон, Џон (John Lennon)
Лец, Станислав Јиржи (*Stanisław* Jerzy Lec)
Либеро Маркони (Слободан Марковић)
Лисичић, Весна
Ломовић, Бошко
Ломпар, Миро
Лукић, Боривоје
Луман, Никлас (Niklas Luhmann)
Лутар Тавар, Катрин (Catherine Lutard-Tavard)

Макијавели, Николо (Niccolò Machiavelli)
Марјановић, Весна П.
Маркес, Габријел Гарсија (Gabriel García Márquez)
Маркешић, Иван
Марковић, Слободан (Либеро Маркони)
Мартинов, Златоје
Матић, Будимир
Меденица, Михаило
Мијалковић, Александра
Мијатовић, Мијат
Мијатовић, Миша

Милосављевић, Весна
Милошевић, Божа
Милошевић, Милан
Милошевић Радуловић, Лела
Милошевић, Слободан
Миладиновић, Вељко
Милићевић, Вукашин
Милосављевић, Тимошенко
Милс, Рајт (Wright Mills)
Миљањић, Миљан
Миљковић, Бранко
Мимица, Аљоша
Минић Карло, Драгутин
Митев, Петар-Емил (*Петър*-Емил Митев)
Митић, Божидар (Гугутан)
Митић, Бранкица
Митић, Рајко
Митровић, Љубиша
Митровић, Михајло
Мићановић, Драган
Михаиловић, Дража
Михајловић Михиз, Борислав
Михалков, Никита
Мишић, Зоран
Младеновић, Кокан
Млакар, Мирко Вид
Модисон, Лукас (*Lukas Moodysson*)
Мркоњић, Милутин
Моускоури, Нана (Νάνα Μούσχουρη)
Муња (Славиша Антић)

Наранчић, Никола
Никић, Мирјана
Николић, Драган
Николић, Ивана
Николић, Зоран Љ.
Николић, Томислав
Николов, Лазар
Нововић, Будо
Ноле-Нојман, Елизабет (Elisabeth Noelle-Neumann)

Његомир, Мерима

Обрадовић, Аца
Оцић, Часлав

Павле (Стојчевић), патријарх српски
Павловић Стаменић, Јасмина
Павловић Царевац, Властимир
Панајотовић, Томислав Г.
Парлов, Мате
Парсонс, Талкот (Talcott Parsons)
Пејовић, Бранко
Пек, Грегори (*Gregory Peck)*
Перуновић, Радивоје
Петерле, Тања
Петровић, Љиљана
Попов, Олег
Попов, Раша
Поповић, Мирослав
Прибићевић, Огњен
Пузовић, Мирко
Путин, Владимир (Влади́мир Пу́тин)

Радаковић, Жарко
Радисављевић, Зоран
Радмиловић, Зоран
Ражнатовић, Светлана Цеца
Раич, Т. Х. (Миодраг Раичевић)
Раичевић, Миодраг (Т. Х. Раич)
Раичковић, Стеван
Ракић, Милан
Рашковић, Радован
Рецепова, Уснија
Ристић, Драган Ј.
Риха, Антонела

Ршумовић, Љубивоје

Саботич, Инес
Савић, Милунка
Савов, Ганчо (Ганчо Савов)
Свети Сава
Седака, Нил (Neil Sedaka)
Серјановић, Беким
Симић, Жикица
Симић, Љубиша
Симић, Слободан
Смајловић, Љиљана
Срабљановић, Биљана
Стаменковић, Пека
Станисављев, Ђорђе (Бата Пежо)
Станковић, Борисав
Станковић, Дана
Станковић, Зорислав
Станковић, Радмила
Станковић Челик, Драгиша
Стевановић, Дејан
Стевановић, Ђура
Стијовић, Рада
Стојадиновић, Бранислав
Стојановић, Добривоје
Стојановић, Катарина
Стојановић, Олга
Стојановић, Саша
Стојиљковић, Станко
Стојковић, Данило Бата
Стошић, Станиша
Страјсенд, Барбра (Barbra Streisand)
Ступица, Мира
Соколовић, Мехмед-паша

Тадић, Борис
Танасковић, Дарко
Тасић, Милош
Тасић, Џевад
Тачи, Хашим (*Hashim* Thaçi)
Теодоракис, Микис (Μίκης Θεοδωράκης)
Тесла, Никола
Типсаревић, Јанко
Тирнанић, Богдан
Тито (Јосип Броз)
Тмушић, Велимир
Тодоровић, Драган
Тодоровић, Стојан
Тодоровић, Тома
Томић, Драган
Тошић, Десимир
Трајковић, Виолета
Троицки, Виктор
Трошељ, Славко

Ћерда (Миле Златановић)
Ћосић Вукић, Ана
Ћосић, Добрица
Ћулибрк, Милан

Ујевић, Тин
Умар, Суха (Süha Umar)

Фашинг, Отмар
Фелдић, Драган
Фицџералд, Скот (Scott Fitzgerald)
Фотев, Георги (Георги Фотев)
Фуштица, Африм

Цвејић, Иван
Цвитковић, Иван
Црнчевић, Брана

Хабермас, Јирген (*Jürgen Habermas*)
Хајдин, Никола
Хајлиг, Јохан (*Johann* Heilig)
Хамовић, Драган
Хандке Петер (Peter Handke)

Хемингвеј, Ернест (Ernest Hemingway)
Хендрид, Пол (Paul *Hendred*)

Чавошки, Коста
Чанак, Ненад
Чеку, Агим (*Agim Çeku)*
Чизмаш, Ђорђе
Чизмаш, Олга
Чизмаш, Тоза
Чокалија (Живојин Исаковић)

Џојс, Џејмс (James Joyce)

Шаранац, Љубиша
Шкаро, Дамир
Шотра, Здравко
Шуваковић, Зорана
Шушњић, Ђуро

О ПИСЦУ

Драгољуб Б. Ђорђевић (1954, Доњи Комрен, Ниш), *социолоī религије*, *ромолоī* и *кафанолоī*, доктор социолошких наука (1983), редовни професор (1994) и шеф Катедре за друштвене науке (1995) Универзитета у Нишу – Машински факултет, предаје *социолоīију културе и морала* и *ūрофесионалну етику инжењера*, председник Југословенског удружења за социологију (1998–2000) главни уредник универзитетског часописа *Теме* (2001–2011), оснивач (1993) и почасни председник (2008) Југословенског удружења за научно истраживање религије, члан Међуодељењског одбора САНУ за проучавање мањина и људских права и Комисије за проучавање живота и обичаја Рома САНУ, члан првог жирија Српског социолошког друштва за доделу Награде „Војин Милић“ за најбољу књигу из социологије (2011–2013) и председник комисије за доделу Награде за толеранцију „Цар Константин“ (2013–2015).

Специјализирао социологију религије на Филозофском факултету Московског државног универзитета “Ломоносов” (1986, Русија) и на Институту за друштвена истраживања Свеучилишта у Загребу (1988, Хрватска).

Истражује православље, нове религиозне покрете, етничке, религијске и конфесионалне односе у Србији и на Балкану, кафану као друштвену институцију и могућности интеркултурализма у мултиетничким и мултиконфесионалним друштвима, с посебним освртом на Роме.

Самостално и у коауторству написао и приредио педесетак књига и зборника, од којих издвајамо новије: *Муке са свеūшим – изазови социолоīије релиīије* (2007), *Узорници и ūријани – скице за ūорūреū YU социолоīа релиīије* (2008), *The Sociology*

of Religion in the Former Yugoslav Republics (2008), *Јетка has Risen – Теккіаs, Tarikats and Sheiks of Niš Romas* (2009), *Могућности и домети социјалног учења православља и православне цркве* (2010), *На коњу с лаптопом у бисагама – увод у ромолошке студије* (2010), *Казуј крчмо Церимо: периферијска кафана и около ње* (2011, друго издање 2012), *Религије у свету* (2011), *Професионална етика инжењера* (2011), *Село у пограничју* (2012), *Пламене зоре* (2012), *Кафанологија* (2012), *Професија инжењер: нека питања* (2013), *On Religion in the Balkans* (2013), *A Priest on the Border* (2013); *1.700 година Миланског едикта: социолошка перспектива* (2013); *Скинхеди: момци из нашег краја* (четврто издање 2013); *Сирово борово: социолошка генеза прешевског Цакановца* (2014); *Вашар у пограничју* (2014), *Породично газдинство у пограничју* (2014), *Проучавање друштвених појава: методолошка разматрања* (2014), *Хришћанство у 21. веку* (2014), *Бити социолог села* (2014), *A Cult Place on the Border* (2014).

Добио Награду „Десимир Тошић“ за најбољу књигу из публицистике у 2011. години за монографију *Казуј крчмо Церимо*.

Електронска пошта: brkab@junis.ni.ac.rs

Сл. 18 – Дечко, ‘ајде олади

TAVERNOLOGICAL TABLE

ON, UNDER, NEXT TO, AND AROUND A TAVERN TABLE – AN ATTEMPT AT DIAGNOZING THE LOCAL SOCIETY –

The tavern is the diagnosis of the state
that the local society is in.
Catherine Lutard-Tavard

I have already published a collection of some thirty tavernological articles under the title of "Contributions to Sociological Tavernology" (2012c: 203–224). This time, though, it might be more adequate to call them *tavernological micro prose* or *tavernological flash fiction*. I would certainly do such a thing under the influence of the now-popular *concise prose*, as David Albahari once called it, or *One Minute Stories* by István Örkény. Still, my writing does not belong to the category of very short stories, like the one by Ernest Hemingway – *For sale: baby shoes, never worn* – instead, it is a critical sociological-tavernological comment on the newspaper articles dealing with the tavern and the happenings that surround it. My writing is only an addition to the messages found it those articles and it is not overly ambitious. One can even find a perspective not explored by the authors of those articles, all with the aim of adding another little piece into the mosaic called *tavernology*.[199]

From 1 January 2012 to 31 December 2013, continuously, I followed the newspaper "Politika", with all its subsections: "Culture, art, science", "TV review", "Magazine", "Consumer", "Health", "Travel", "My home"… and the newspaper "Narodne novine" from Niš, the only daily newspaper south from the capital, as well as the weekly magazines NIN, "Pečat" and "Nedeljnik"

[199] And not tavernistics, as well-meaningly suggested by Olga Stojanović in a critical review of my book Tavernology "And the night is only ours, ours…", published in the Saturday "Politika" subsection "Culture, art, science" (2013:10).

– that replaced the magazine "Press" – archived every article, which dealt with the tavern in any form, and analyzed it from the sociological standpoint. Naturally, I had to select a smaller number (126) of vignettes from a plethora of thus produced sociological-tavernological anecdotes, hoping that I would succeed in choosing the best ones. The reader will take notice of them being listed in alphabetical order, and that the distribution is not proportional for each letter. I first intended to compile a tavernological dictionary of sorts,[200] and even came up with a title – *The Break of Dawn – A Lexicon of Sociological Tavernology* – but I soon realized that such an endeavour would imply following the printed media for several years, while possessing a far greater lexicographical acumen.

Tavernology is an attempt at scientification or, more mildly, scientific "sacralization" of this ancient institution. As a discipline, it should dispel the romantic notion of the tavern – taverñeros should not only be allowed to keep it to themselves, but such a thing would be most welcome. Tavern regulars have never cared much for the written word, but they will have to change their ways with the establishment of tavernology. There is no room here for those who treat the subject matter attackingly, but the only possible approach is through dedication, active opposition, and, above all, tavernological knowledge.[201] A tavernologist should observe and consider, notice and take notes – and write about the tavern from a cordial standpoint.

To summarize. Just as the appetite grows as a person eats on, so too has the plan to develop and install tavernology grown,

---

[200] I was also driven to this by the sincerity of Bora Drašković (2013:1): "I have always been fascinated by dictionaries, from the first one, a dictionary of foreign words that I found in an unavoidable antique bookshop in Sarajevo, to Vuk's Dictionary from 1818 and the Petit Larousse where you can loiter through 80,000 terms and several thousand illustrations. Then the Thesaurus, Dictionary of Symbols, Dictionary of Occultism, Dictionary of Rain, Dictionary of Bodies, Dictionary of Cat Lovers, etc. I guess that out of the comprehensive enchantment stems the belief that a dictionary is a vineyard, awash in wine instead of rain: once you open it, you find yourself instantly in an Andrić image: covered in words like a beekeeper in bees."

[201] Dragan Jovanović Danilov (2012:54) claims: "The only possible approach to poetry is through dedication, active opposition, and, above all, literary knowledge."

due to a favourable acceptance by the public. My intention has thus far produced, I would like to think of them as seminal, three projects as contributions to tavernology as a separate discipline: a) the topic "Tavernology: Sociology of a Cultural Form" (*Теме* 343]:815-1022, 2010); the monograph *Speak Tavern Džerima: Tavern on the Outskirts and Its Surroundings* (2011b, 2012a); and c) the collection of papers *Tavernology* (2012b).[202] There is no doubt that I have, by writing articles, editing journals, publishing books and collections of papers on the tavern, drawn interest from the academic community for this topic. I have dared to tread the path of Serbian tavernology and take on the job to make it prosper. So, if I have at least done something for its development, how can I not be satisfied then?

I got down to work on *Tavernological Table* assuming the duty of establishing and defending tavernology, but also to demonstrate on the research material that, in line with Catherine Lutard-Tavard (2010), the tavern is a diagnosis of the state that the local society is in. It is, as the nest of democracy, the hatchery of public opinion, a unique social space – a community in miniature – where numerous social relations are displayed as if through a thin sheet of glass. To live in it is most pleasant, people are easily understood, the life is learned.[203] By analyzing that which occurs *on*, *under*, *next to*, *and around a tavern table* – in the tavern and because of it – which is whispered and shouted, and heard, with all the consequences it has on the narrow and wide, near and far surroundings, we are, in fact, getting to know who and what we are, and what our society is like and how far our country has come. Because, as Radomir Konstantinović would say, *our experience stems from the tavern*.

With *Tavernological Table* I fulfil my intention and, at least for now, complete my advocacy for tavernology, happily handing

---

[202] Tavernology, a gigantic book of over 650 pages, introduced a myriad of papers, yet it is too expensive for the Serbian poverty, although not so for a genuine tavern table – it costs as much as food and drink for four buddies.

[203] Writing about Momo Kapor, Dobrica Ćosić says (Ћосић Вукић, 2011:325): "That was where he grew to love the tavern for time immemorial, as a place where one can live most pleasantly, get to know people easily, and learn life." – Are not these the three important functions of the tavern?

over the reins to other tavernologists, hopefully younger and more diligent.[204] Let them roll up their sleeves and finally steer tavernology to academic waters.

* * *

I extend my gratitude to the reviewers, dr. Đokica Jovanović and dr. Dragan Todorović, renowned sociologists, for their support and understanding, since many an office-bound colleague has yet to comprehend what tavernology is actually about. In the stale Serbian sociological community, which produces positivistic papers, failed studies, and uninteresting books, as well as conducting sterile experiential research – without even going out into the field and meeting "living", common people[205] – yet enjoying the sinecure and cosy commodity of their faculty and institution offices, my *Tavernological Table* will be received as a professional blasphemy. So be it, I am looking forward to such a reception, because it will be a reliable sign of the warm and interested response from the readership. I assume that the book will leave no one indifferent. Now, as Jovan Popov says, whoever likes it – likes it, who does not – does not, but the author has said what was intended. (Bekim Serjanović: "You know how Joseph Conrad said that every book is half author's, half reader's? I have written what I have written, and the readers take in the work with all their background – experience, feelings, current mood [Марјановић, 2012:10]."') Guided by this conviction, I have compiled this little book, *Tavernological Table*.

I am particularly thankful to dr. Ivan Markešić, a tavern veteran, long-time acquaintance and friend, at one point from Bosnia and Herzegovina, today from Croatia, for the lovely foreword, which I have done nothing to deserve.

---

[204] This Dimitrije Bukvić is a wonderful tavernologist – an amalgam of Momo Kapor and Duško Radović.

[205] This sorry state is lucidly criticized by Slobodan Antonić (2012) in his latest book Devil, History, and Feminism: Sociological Adventures, particularly in the chapter entitled "To be a sociologist: between academic games and substantial research" (39–68).

It is well understood, dear reader, that Iva, Đole, and Dragan are proven tavern regulars and practical tavernologists, otherwise I would not have put them in the impressum. Is this also the case with you? It is with me. *I declare that I have dedicated one third of my life to my family, one to sociology, and one to the tavern*. And now, at this age, one may say something that would have once sounded inappropriate.[206] If I say that I have gone too far spending my time in the tavern, having no measure whatsoever, in drink (and cigarettes), being both a lucky and a cursed man, and caught many a disease that now sucks the life out of me, I will be doing nothing more than searching for an alibi for the decision to cease and desist. To see whether it is possible to still be a tavernologist without drinking and tobacco smoke, and not merely standing beside the spectacle. It would be easy, if I did not hear the tempting voice of Momo Kapor calling from a corner somewhere: "Finish it, man, and let's have a drink!"[207]

Future reader, before I (dis)obey Kapor's order, and regardless of you being a seasoned taverner, bar buddy, pub mate, or only an alien in a bistro or running away from the tavern like the devil, allow me to commend myself in the tavern-like manner. I hope that the prominent writer Jelena Lengold[208] – and I would really like to know whether she visits taverns regularly – does not get offended by my substituting the word "writer" with "sociologist" in quoting her article "Vita jela, zelen bor". It is just a thought that came to me, and I cannot think of a better one, and sociologists are indeed some sort of writers – they too wish that someone likes

---

[206] "Not tied to anything firmly, not resting, not leaning, I undulate between a rock and a hard place. When the swing flies too far, too high, it tumbles down on its own head. I have not managed to avoid anything that I have tried to avoid so hard. On the contrary, I have just postponed and enlarged the burden that devours me today, breaks and bends my spine, forces me into insomnia." – Muharem Pervić

[207] Kapor's reaction during a promotion: "Finish this, people, let's get a drink."

[208] "How should I put it? – I have been surprised a little. I thought that nobody read what I wrote. In this heat and poverty, it seems like you have nothing better to do than check out what some writer has to say. The writer let down his guard, counting on the whole thing being just an internal agreement between her and her editor, fulfilling her monthly quota, but then all of a sudden – curios readers! Voyeurs, so to say (2012:22)."

their writing and reads what they have to say. I admit, forgive me for being presumptuous, that I would prefer, if I only could, to come closer to the sociological imagination and style of C. Wright Mills than reach the grandeur and learnedness of Talcott Parsons – besides, Đuro Šušnjić was not my professor during my studies of sociology for nothing. Well, then: How should I put it? – I have been surprised a little. I *thought* that nobody read what I wrote. In this heat and poverty, it seems like you have nothing better to do than check out what some *sociologist* has to say. The *sociologist* let down his guard, counting on the whole thing being just an internal agreement between him and his editor, fulfilling his monthly quota, but then all of a sudden – curios readers! Voyeurs, so to say. People read and read my works in tavernology. "Who said cheers?!" – shout Jaša Grobarov and T. H. Raič. "I did", I reply, raising the glass from a chequered, stained sociological tablecloth, pardon me – a tavernological table, in a decrepit Donji Komren tavern.

Сл. 19 – Луча

CONTENTS

FOREWORD (Ivan Markešić)
What the tavern is and why so much talk about it?

INTRODUCTION
On, under, next to, and around a tavern table
– an attempt at diagnozing the local society –

Aber
Why not bring the tavern back?
Aljoša
Ambientalist
Anecdotes
Architect
Table
Bigović
Boxer
Brecht
Veins
Happy people
Gabo
Sooty alley
Gerontology centre
Actor
Grammar
Mulled brandy
Cemetery
Gugutan
Waste of time
Dionysus
Doctorate
Dear Bure
Pals
Quince
Quince brandy
Đole
Đorđević

Ekmek
Economists
Turning into show business
Greek life
Žile
„For Ljiljana“
Zasavica
Getting a look
„?“
Ibar highway
Inshallah
History
Jaša
Jevrem
Southern
Tar maker
Tavern caretaker (male)
Tavern caretaker (female)
„Tavern onion“
Blood
Kurtijade
Puppies
Doctors
Beauty
Love
Ljubica
Jealousy
Milena
Molotov cocktail
Dead capital
Mrčajevci
Mufti
„Folk drama“
Female scientist
Niš lexicon
Him
Her
Ognjenovica
Hearths
Gossip
Storm

Song
Drunkards
„Plumbi“
Cop business
Popov
Priests
Psychotherapist
Raičković
Brandy festival
Regent
Regular drunk
Reconstruction
Rector
„Rick’s café“
Holy cows
Northerners
„Free mind“
Monument
Tal
Jar – wine
Jar – vodka
Tank
„Tito“
Purse
Teetotaller
Ćerda
Whim
Ćulibrk
University
Impression
Participation and differences
Misses
Football
Heroine
Cholesterol
„hoMtel“
Christ
Break of dawn
Black Cloud
Crnčević
Drawing

Čanak
Čelebon
Reader
Old man
Joyce's homeland
Georgians
Kraut
Six dimes
„Six corporals“
Saving money

THE FLOW OF TAVERNOLOGICAL HISTORY

AFTERWORD (Đokica Jovanović)
A Tavern Window Filled with Sociological Panes

LITERATURE
NAME INDEX
ON THE AUTHOR

Tavernological table